

KERESZTÉNY MAGVETŐ

KIADJA
AZ
UNITÁRIUS EGYHÁZ

100 ÉVFOLYAM
ALAPÍTÁSI
ÉVE
1861

1

1994

KERESZTÉNY MAGVETŐ

1993. évi (99. évfolyam) tartalomjegyzéke

ELŐADÁSOK-TANULMÁNYOK-CIKKEK

A Főtanács Ünnepi Nyilatkozata	48
A tordai országgyűlés határozata 1568-ban	5
Balázs Ferenc: Húsvét	75
Binder Pál dr.: Adatok a homoródszentpáli Szentpáli család történetéhez	232
Bodor András dr.: A vallásszabadság és a kolozsvári iskola	40
Cobb, J.B.Griffin D.R.: Isten, mint terem- tő-alkotó	193
Erdő János dr.: A tordai ediktum teológiai alapja	24
Cselekvő hit, béke és igazságosság	142
Farkas Dénes: Adatok a Keresztény Magvető történetéhez	108
Fekete János: Musis et virtutibus - A 200. éves székelykeresztúri "Orbán Balázs" volt unitárius gimnázium tanítási- nevelési törekvései	201
Gaal György dr.: Kelemen Lajos származása és diákévei	145
Gálfalvi Sándor: Karácsony Sándor nevelésmélete	94
Hála József: Óévbúcsúztató és Újévköszöntő népszokások a Nagyhomoród menti falukban	217
Kovács István: A reformátorok - Luther, Zwingli és Kálvin - állásfoglalása a vallásszabadság kérdésében	6
Kovács Lajos dr.: A tordai ediktum 425. évfordulója	4
Újévi pásztorlevél	3
Kovács Sándor: Almási Mihály unitárius püspök hívelhez intézett levele 1716-ból	107
Lőrincz László: Vallásos nevelés a családban	139
Mikó Lőrinc: A vallásszabadság érvényesü- lése országunk alkotmányában és a gyakorlatban	36
Molnár István dr.: Tiboldi Istvánról szüle- tésének 200. évfordulóján	97
Molnár Lehel: Az ősz háláadási úrvacsora- osztás időpontja	235
Muszka Ibolya Éva: A magyar nyelvű unitárius sajtó 1861-től 1947-ig	154
Nyilatkozat a vallásügy törvénytervezet helyzetéről	236
Rend Aranka dr.: Emberek krízisben (az öngyilkosság)	80
Simén Domokos: János Zsigmond valláspolitikája	12
A külföldi unitárius egyházak közgyűléseinek sorrendje 1711-1816 között	228

Szabó Árpád dr.: A vallásszabadság és unitarizmus	30
Szász Ferenc: Az unitarizmus lényege	76
Szász János: Adatok a Pécsi Disputa történetéhez	166
Sztankóczy Zoltán: A ma unitarizmusa	133
Traer, Robert dr.: Hit és szabadság	33
Vernes Gyula dr.: A Pécsi Disputa emléke ..	167
Virág Enikő dr.: A magzati élet védelme ..	89

SZÓSZÉK - ÚRASZTALA

Eszmék-gondolatok	66, 121, 180, 247
Hewett, Philip dr.: Az ígért földje felé	55
Hopper, Leon dr.: Szent helyek	51
Kászoni József-Kovács István: Hatalmat adott nekünk az Isten	245
Kovács István: Életre vivő út	58
Örök küldetésed	60
Tiszta szemmel	62
Újjonnan kell születnetek	170
Legyen megbecsült a házasság!	119
Nagy Endre: Kősziklára építeni	176
Pálfi Dénes: Istenországa bennünk van ..	178
Rezi Elek dr.: A vallásszabadság öröme	50
Simén Domokos: A jövőendő a béke emberéé, az Istenfiaké	117
Az eszme győzelmét ünnepeljük	110
Beleszülettünk az isteni polgárságba	114
Bizonyásgtévés	111
Hatalom a lélek	113
Istenkereső szokás	238
Jézus-várás őszinte szeretettel	239
Közösségünk Istennel és egymással	244
Várakozás	242
Szabó Zoltán: Van menekülés	64
Szén Sándor: A szőlősgazda fiat	172

EGYHÁZI ÉLET - HÍREK

Adorjáni Levente kinevezése és beiktatása az úrmösi egyházközségbe	250, 251
Az Amerikai Unitárius Univerzalista Egyház közgyűlése	125
Az Amerikai Unitárius Univerzalista Egyház Testvérgyűlekezeti Tanácsa	126
Az Angol Unitárius Egyház Közgyűlése ..	125
Bartha Alpár lelkész kinevezése és beiktatása a szentgyházi egyházközségbe	69, 124, 125
Balázs Tamás lelkész kinevezése és beiktatása a magyarországi egyházközségbe	69, 251
Bartók Béla a magyarországi Unitárius Egyház főgondnokának kitérítése	184

Bálint Lajos gyulafehérvári érsek nyugalomba vonulása	252
Benedek Ágoston lelkész nyugalomba vonulása	184
Berde Mózsza szobrának leleplezése Székykeresztúron	125
Buzogány Sándor sínfalvi lelkész nyugalomba vonulása	68
Cseke Elek gypesi tiszteletbell énekvezér ...	69
Dávid Ferenc Egylet felolvasó ülései	69, 125, 184, 251
Egyházi Főtanács	67
Egyházi Képviselő Tanács	67, 123, 249
Egyházközi közgyűlések	182, 249
Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) emlékkönyve Tordán	69
Euthanáziahoz való jog vitája a holland parlamentben	126
Farkas Dénes kinevezése központi levéltárosnak	124
Fazakas Károly lelkész kinevezése Csekefalvára és beiktatása	124, 125
Fábray Alpar gyakorló segédlelkész megbízása a lupény-vulkáni egyházközségbe ...	184
Fekete Levente lelkész beiktatója Sepsikőröspatakon	184
Förös Géza lelkész nyugalomba vonulása ..	68
Gálfalvi Sándorné halála	185
Gellérd Judit dr. és férje George Williams látogatása	251
Gondnoki és keblitanácsosi értekezlet ...	67
Hewett, Philip kanadai lelkész látogatása ..	69
Hopper, Leon amerikai lelkész látogatása	69, 251
Ijúsági Konferencia Árkoson	182
Jakab Antal róm.kat. püspök halála	126
Jakab Jenő dr. pestszentlőrinczi lelkész kittüntetése	184
Keyes, David amerikai lelkész látogatása ...	251
Kolozsvári Unitárius Kollégium IX. osztálya beindult	183
Kovács István sepsiszentkirályi lelkész angliai tanulmányútja	70
Kovács Sándor gyakorló segédlelkész megbízása Kolozsvárra	184
Lancelot Austin Garrard tanár halála	70
Lelkeszi értekezletek	68, 123, 182, 250
Lelkészevelés	68, 124, 183, 250
Léta Áron lelkész kinevezése a pipe-szásznádasi egyházközségbe	184
Léta Sándor lelkész kinevezése és beiktatása a petrozsényi egyházközségbe	124, 125
Magyar Egyházak Előljáróinak értekezlete	69, 122
Magyar Egyházak Előljáróinak nyilatkozata ..	122
Magyarországi Unitárius Egyház konferenciája a tordai ediktum 425. évfordulóján ...	252
Magyar Tudományos Akadémia konferenciája az erdélyi együttélésről	252
Májay Endre lelkész nyugalomba vonulása	184
Máthé Sándor lelkész kinevezése és beiktatása a Brassó óvárosi egyházközségbe ..	250, 251
Montgomery, Eleonora amerikai lelkész látogatása	251

Nagy Dénes tordátfalvi tiszteletbéli gondnok	69
Országos Nőszövetség közgyűlése	185
Ökumenikus istentisztelet március 15-én ...	69
Pálfi Dénes lelkész kinevezése és beiktatása Sínfalvára	184, 251
Péntek Árpád dr. teológiai tanár halála ...	185
Romániai Egyházak és felekezetek értekezlete	124
Szabó Dezső lelkész nyugalomba vonulása ...	184
Szabó Zoltánné Kovács Anikó kinevezése a főszámvevői állásba	124
Személyt változások	68, 124, 184, 250
Szentegyháza egyházközség templomának felavatása	125
Székykeresztúri Unitárius Gimnázium 200. évfordulója	125
Székykeresztúri Unitárius Gimnázium IX. osztálya beindult	183
Székyudvarhelyi Dávid Ferenc Egylet megemlékezése a tordai ediktum 425. évfordulóján	125
Szilágyi Erzsébet központi levéltáros lemond állásáról	68
Traer Robert dr. IARF főtitkára látogatása ...	125
Vallás a számok tükrében	252
Vallásos Nők Nemzetközi Konferenciája ...	184
Veress Ferenc gy. segédlelkész megbízása a bethlenszentmiklósi egyházközségbe ...	184
Világvallások Parlamentje	252

KÖNYVSZEMLE

A Székelykeresztúri Orbán Balázs Gimnázium emlékkönyve	255
Csetri Elek: Bethlen Gábor életútja	72
Gaal György dr.: Berde Áron útja a természet- tudományoktól a közgazdasáig ...	257
Isten kezében. Romániai magyar költők istenes versei	128
Káldos János: György Enyedi	186
Kingston, A. Richard: God Is One Person ...	188
Murry, William: Vallás minden időkra. A szabadelvű vallás és élet valóságai ...	71
Sütő András: Szemet szóért	254
Williams, George Huntston: Radikális reformáció	127

HALOTTAINK

Csongvai Attila	253
Özv. Gergely Jánosné	185
Husztli János	185
Kis Tihamér	185
Dr. Kovács Lajosné Vaska Klára	126
Lukács Sándor	252
Özv. Rázmány Mórné Zentkó Sára	252
Szabó Sámuel	185
Széky Ferenc	70
Dr. Ürmösi Károly	70
Végh Mihály	126
Török Tamás	126

KERESZTÉNY MAGVETŐ

100. évfolyam • 1994 • 1. szám
Kolozsvár

TARTALOM

Dr. Kovács Lajos: Újévi pásztorlevél 3

TANULMÁNYOK

Nagy Endre: A gyülekezetépítés időszerű feladatai 5
Kotecz József: Az ifjúság bekapcsolása az egyház életébe 10
Kató Béla: Az új gazdasági élet kihívásai
a lelkipásztori munkában 13
Kis Domokos: Confessio: Az unitáriusok vallástétele 17
Dr. Molnár István: Helytörténeti adalékok a székelykeresztúri
egyházkör ekléziáinak ismertetéséhez 35

SZÓSZÉK - ÚRASZTALA

Kovács István: A bizalom hatalma 44
Boldogok az Istenben gazdagok 46
Szabó Dezső: Az igazság 49
Istenországa erő 50
Isten elhagy? 52
Jutalom 53
Amit el kell hagyni 54
Lakatos Gyula: Az önmagától növekedő mag 55
Dr. Leonard Smith: Egymás nyomdokaiba lépünk 57
Eszmék - gondolatok 59
EGYHÁZI ÉLET - HÍREK 61
KÖNYVSZEMLE 64

Alapítási éve 1861. Kiadja az Unitárius Egyház. Megjelenik negyedévenként. Szerkesztő Bizottság: dr.Kovács Lajos (elnök és felelős szerkesztő), dr.Erdő János (felelős-szerkesztőhelyettes), dr.Szabó Árpád és Szabó Dezső (szerkesztők), Andrási György, dr.Rezi Elek, Szász Ferenc és Kovács István.

Szerkesztőség: Kolozsvár, December 21 út 9 szám. Tel: 19 32 36.
Postacím: 3400 Cluj-Napoca, B-dul 21 Decembrie nr.9.

CHRISTIAN SOWER

Journal of the Unitarian Church, Romania
C. • CLUJ • 1994/1

CONTENTS

Dr. Lajos Kovács: New Year's Pastoral Letter 3

STUDIES

Endre Nagy: Timely Tasks of the Congregation Building 5
József Kotecz: Participation of the Young People
in the Life of the Church 10
Béla Kató: The Challenges of the New Economical Life
in the Minister' Work 13
Domokos Kis: The Confession of the Unitarians 17
Dr. István Molnár: Data Concerning the History of the
Keresztúr District Parishes 35

SERMONS

István Kovács: The Power of the Trust 44
Happy Are the Rich in God 46
Dezső Szabó: The Truth 49
The Kingdom of God Is Power 50
Does God Abandon us? 52
Reward 53
What We Have to Forsake? 54
Gyula Lakatos: The Seed Growing by Itself 55
Dr. Leonard Smith: We Tread in Each Other's Step 57
Ideas, thoughts 59
CHURCH LIFE - NEWS 61
BOOK REVIEWS 64

Editors: dr. Lajos Kovács, President of the Editorial Board; Members: dr. János Erdő, dr. Árpád Szabó, Dezső Szabó, György András, dr. Elek Rezi, Ferenc Szász and István Kovács.

Editorial Office: B-dul 21 Decembrie nr.9. 3400 Cluj-Napoca, Romania.
Phone: (40-95) 13 32 36

E számunk szerzői:

Nagy Endre magyarsárosi unitárius lelkész; *Kotecz József* felsőrákosi unitárius lelkész; *Kató Béla* illyefalvi református lelkész; *Kis Domokos* budapesti professzor-tudományos kutató; *dr. Molnár István* székelykeresztúri tanár-kutató; *Kovács István* kolozsvári unitárius teológiai tanár; *Szabó Dezső* kolozsvári unitárius lelkész; *Lakatos Gyula* karácsonfalvi unitárius lelkész; *dr. Leonard Smith* a Unitarian College Manchester igazgatója.

ÚJÉVI PÁSZTORLEVÉL

Szeretett Híveim!

Isten iránti mély, tiszta hálaadással mondhatjuk el, hogy egyházunk élete az elmúlt esztendőben örvendetes eseményekben nagyon gazdag volt. Január 13-án ünnepélyes zsinatot tartottunk tordai egyházközségünkben az 1568-as, 425 esztendővel ezelőtti országgyűlés történeti jelentőségű határozatának az emlékére, amely minden más európai országot messze megelőzve a lelkiismereti-és vallásszabadságot törvénybe iktatta. Később a nagy esemény emlékére az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület és a Magyar Demokrata Szövetség közös rendezésében az országgyűlés színhelyén két-két református és katolikus püspök, a szász és magyar evangélikus, valamint unitárius püspök részvételével ökumenikus istentiszteleten vettünk részt. A nevezetes évfordulót október folyamán a magyarországi unitárius testvéregyház is megrendezte, amelyen teológiai tanáraink előadásokat tartottak.

A másik nagyszerű ünnepségen, székelykeresztúri középiskolánk 200 éves évfordulóján, valamint az 1588-ban végbement pécsi hitvita emlékére elhelyezett emléktábla felavatásán is nagy örömmel vettünk részt. Szeptember 15. is egyházunk nagyjelentőségű napja volt, amikor mindkét 1948-ban államosított középiskolánkban az unitárius IX. osztály megnyílt.

Vannak azonban egyházunk múltévi történetének kevésbé örvendetes eseményei is. Egyik nagy problémánk abban áll, hogy sok üres egyházközségünk van. Bár a nagy történelmi változás után fiú és lány hallgatóink száma jelentősen megnövekedett, mégis még legalább másfél évet várunk kell, amíg teológiai ifjaink az öt év elteltével az egyház rendelkezésére állhatnak és gyülekezeteinkben a lelkési állásoknak legalább egy részét betölthetjük. Két legidősebb lelkésztestvérünktől kellett végső búcsút vennünk, és ami megdöbbentő, nemrég egyik legkiválóbb, élete teljében állott lelkészünk koporsója mellett kellett megállanunk; több, betegség miatt nyugdíjba vonult lelkészünk szolgálatáról is le kellett mondanunk.

Kedves Atyámiai, Testvéreim! Nehéz, megpróbáló időben élünk. A napnap után növekvő infláció súlyos időszakában egyházközségeinknek és híveinknek az egyre bizonytalanabbá váló körülmények között is meg kell találniuk a további fennmaradás feltétlen lehetőségét. A kilátástalanság, csüggedés, lemondás hangulatának mindennapi életünkben semmi körülmények között eluralkodnia nem szabad.

Újesztendő reggelén hangzik minden hívünk felé az evangélium áldott felhívása: "Ti választott nemzetiség, megtartásra való nép vagytok." Nektek lelki házzá, az építők által a több mint négy évszázad folyamán megvetett szegletkőhöz méltókká kell magasztosulnotok. A jézusi evangélium minden hívő unitárius ember felé hangzó, mind a mai napig érvényes és kötelező feltétlen parancs, és

ahhoz életek utolsó leheletéig hűségeseknek kell bizonyulnotok. Ez volt egyházunk viszontagságos történelmében és a legutolsó négy évtized élet-halál küzdelmében a fennmaradás egyedüli útja és az maradt mind a mai napig.

Pál apostolnak Jézus szellemében megfogant üzenete és biztatása szerint "övezzétek azért körül derekatokat igazlelkűséggel, öltözzetek az igazság mellé, saruzzátok fel lábaitokat a béke evangéliumának készségével; mindezekhez vegyétek fel a megingathatatlan hitet és imádkozzatok a Lélek által" - és a gondviselő Isten áldása veletek lesz.

Egyházainknak és népünknek a válság időszakában egységes, szent közösséggé kell válnia. Egymás terhét hordozva, becsülettel dolgozva és áhítatos lélekkel imádkozva, a szebb, igazságosabb közösségi és egyéni élet fokozatos megvalósulásába vetett hitünket, minden látszat ellenére, szent örökségképpen, rendületlenül, töretlenül meg kell őriznünk. Testvéregyházainkkal és haladó szellemű szervezeteinkkel evangéliumi lelkülettel szent közösségben együttműködve, legegységesebben jogaink érvényesüléséért, egyházaink jövőjét biztosító, jogtalanul elvett javaink visszaszerzéséért fáradhatatlan következetességgel tovább kell küzdenünk.

Kérjük gondviselő Istenünket, hogy nemes céljaink megvalósításában segítsen és áldjon meg mindnyájunkat szent, éltető, boldog áldásával.

Gyülekezeteinknek, lelkészeinknek, világi vezetőinknek, a keblitanács tagjainak, gondnokainknak, buzgó híveinknek és minden békeszerető, önmagából a jószág és szeretet lelkületét árasztó embernek szerte a világon békés, áldott Újesztendőt kívánok.

Atyafiságos üdvözlettel és főpásztori szeretettel:

Dr. KOVÁCS LAJOS
püspök

TANULMÁNYOK

NAGY ENDRE

A GYÜLEKEZETÉPÍTÉS IDŐSZERŰ FELADATAI

A címben a lelkési hivatás és feladatkör lényege fogalmazódik meg. Amikor a lelkész elfoglalja állását egy gyülekezetben, ezzel egyidőben jól meghatározott, konkrét feladatra vállalkozik. Ez pedig nem más, mint szolgálni, minden lehető eszközzel munkálni, elősegíteni a gyülekezet épülését és előmenetelét.

Mindez azonban csak elméleti megfogalmazása a lelkési szolgálatnak. Próbáljuk meg a gyakorlat nyelvére lefordítva meghatározni, hogy mit jelent gyülekezetet építeni.

Amikor a lelkész a gyülekezettel találkozik, eléje tárul az élet valósága. Ez a valóság azonban sok mindenben különbözik attól a képtől, amelyet az elméleti felkészülés rendjén kialakított magának. Ez a különbség sokszor lehet egészen nem várt, megdöbbentő is. Azonban ez sosem szabad megingassa, elbizonytalanítsa, még kevésbé elkedvetlenítse vagy kiábrándítsa a szolgálata végzésére vállalkozó lelkészt, hiszen éppen a valós életből szerzi meg idővel azt az ismeretet, tapasztalatot, mely képessé teszi hivatása megfelelő betöltésére. Mint ahogy úszni sem lehet a szárazföldön megtanulni, csak a mély vízben, úgy mindazt a tapasztalatot, ismeretet, amelyre a gyülekezetépítés munkájához szükségünk van, csak a szolgálat valóságos gyakorlása során szerezhethetjük meg. Jó viszont, ha még az elindulás előtt minél többet megtudunk arról a munkáról, amelyet majd végezni fogunk.

A gyülekezetépítés egyike a legsokrétűbb feladatoknak. Olyan embert igényel a lelkész személyében, aki ebben a sokrétű feladatkörben el tud igazodni, meg tudja találni az utat és megoldást, mely gyülekezetének épülését szolgálja.

Különösen a négy évvel ezelőtt országunkban bekövetkezett változás tucatjával hozta és hozza máig is a feladatokat, kérdéseket a lelkész és a gyülekezet számára, melyeknek megoldása sűrűn időszerű.

A lelkésznek lehetősége nyílik a gyermekekkel való foglalkozásra az iskolai program keretében is. Feladata, hogy ezt a lehetőséget a legteljesebb mértékben használja ki, hiszen az elmúlt évtizedek sok pótolni valót hagytak maguk után ezen a téren is. Nem könnyű a dolgunk, sokféle akadályról szóló panaszokat hallhatunk: nem áll rendelkezésünkre megfelelő tankönyv, rendszerbe foglalt tananyag. E hiányosság pótlása most van folyamatban. Addig viszont a lelkésznek kell összeállítania, rendszereznie a szükséges anyagot, hogy az iskolai órákkal célját elérhesse. Még nehezebb a megoldás ott, ahol több felekezeti növendékből tevődnek össze az osztályok, és így a vallásórák nem illeszthetők simán bele az órarendbe. Megtörténhet, hogy az iskola még régi struktúrákhoz szokott tantestülete okoz gondot a beilleszkedést illetően. Tolakodásnak vehetik a lelkésztől, ha javasol, indítványoz valamit, vagy ha kéréssel fordul az iskola vezetőjéhez. A lelkésznek minden esetben ragaszkodnia kell azokhoz a feltételekhez,

melyek lehetővé teszik, hogy a gyermekekkel való foglalkozás az iskolai program keretében eredményes legyen. Ne fogadja el azt az órarendet, amelyben a vallásórák minden esetben a napi tanítás hatodik vagy hetedik órájára vannak beosztva. Ebben az esetben a lelkész mindég csak délután 2 vagy 3 órakeretben találkozhatik növendékeivel, akik akkorra már fáradtak, kimerültek a napi munka után, nem képesek figyelni, számukra az órán való részvétel már csak terhet jelent. Így természetesen maga a vallásóra sem éri el a célját. Ragaszkodni kell tehát az eredményes munkát biztosító feltételekhez minden tekintetben.

Természetes, hogy a vallásoktatás egy bizonyos ismeretanyagot az átadását, illetve számonkérését is jelenti. Hiszen a növendék ebből is, mint a többi tantárgyból, felel, számot ad és osztályzatot kap. De mindezek mellett hasonlóan fontos az is, hogy a gyermekek lelki műveléséről gondoskodjunk, őket vallásos érzületre, egyházunk iránti hűségre, jóra, szépre, szeretetre, civilizált viselkedésre neveljük. Hiszen a hiányosságok főleg ezen a téren tapasztalhatók. Sok negatív tapasztalat igazolta már, hogy a társadalomnak nemcsak jól képzett szakemberekre, hanem legalább ennyire becsületes, igaz lelkű, tisztességes, európai formák szerint viselkedni tudó emberekre van szükség.

Egyre gyakrabban előforduló negatív jelenség - főleg vegyes lakosságú vidékeken -, hogy magyar szülők, különböző kényelmi szempontokra hivatkozva, gyermekeiket román tannyelvű iskolába fratják. Ebben is jelentkezik a megfelelő nemzeti öntudat hiánya, mint a múltnak egyik keserű gyümölcse. Annak tudatában, hogy nemzetünk és egyházunk sorsa, jövője nem választható el egymástól, a lelkész gyülekezetépítő munkájához tartozó feladata a nemzeti öntudat ápolása, ébrentartása, vagy ahol szükséges, annak felébresztése a gyermekekben és a szülőikben egyaránt.

Súlyos hiányosságokra kellett ráeszmélnünk az egyház és az ifjúság kapcsolatát illetően is. Minden egyházközségben a jelen halaszthatatlan feladatai közé tartozik az ifjúság bekapcsolása az egyházi életbe. A hosszan tartó elhanyagoltság következtében mindkét részről kialakulhattak előítéletek a másikat illetően. Az eltávolodás azt eredményezte, hogy téves képzetek és következtetések alakultak ki, amelyek hatása alatt mindkét fél hibásan ítéli meg a másikat. Téved az ifjú, amikor egyszerű vállvonogatással, nemtörődöm legyintéssel intézi el az egyház, a vallás kérdését, mint amolyan idejét múlt dolgot, amely inkább csak az öregeknek való. De hibát követünk el mi is, amikor általánosítva az ifjúság egészére, arról csak elmarasztalót állítunk. Az egyháznak - személy szerint a lelkésznek - komoly feladata megtalálni a módját annak, hogy az ifjúság rátaláljon az egyházra. Nem igaz, hogy az ifjak nem igénylik az egyházzal való kapcsolatot. Esetleg téves elképzelésük van róla, és így a bennük élő kép szerint nem találják vonzóknak. A lelkésznek úgy kell az ifjakhoz közelednie, hogy azok megérezzék: nem bírálni, feltétlenül megnevelni akarjuk őket, hanem törődünk problémáikkal és komolyan vesszük őket. Saját tapasztalatból állítom, hogy ez a munka nem hiábavaló, és boldogító eredményeket is hozhat. Ezt érzem, valahányszor egyházközségünk ifjai egy-egy konferenciáról hazatérve nagyszerű élményeikről számolnak be. És jó eredményként említhetem, hogy sikerült életre hívni egy három szólamú ifjúsági dalárdát is, melynek tagjai örömmel, egymást lelkesítve vesznek részt a próbákon.

Az elmúlt rendszer idején hosszú évtizedekig szünetelt mindenféle egyleti tevékenység, mely valamikor a gyülekezeti életnek fontos része volt, de amelyekről a mára felnőtt korosztályok vajmi keveset tudnak. A már említett ifjúsági tevékenységgel párhuzamos feladat az ifjúsági egylet létrehozása, mely érdekes programmal gondoskodhat arról, hogy minél több ifjú bekapcsolódjék ebbe a tevékenységbe. Ugyancsak fontos minden egyházközségben a nőszövetség megszervezése. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy az egyházközség életében

mennyire fontos szerep hárul a nőkre. Szerepük egyenrangú a férfiakéval. Ezt a tevékenységet hasznosabban, értékesebben tudják kifejtetni a nők, ha találkozásaik során gondolataikat, ötleteiket a közösség szolgálatába állítják. Az egyletek létrehozása érdekében szükség van az egyházközségek közötti kapcsolatteremtésre, a kommunikációra, a gondolatok, ötletek átadására. A kapcsolatteremtés segítséget nyújthat a tanácstalanabbaknak az elinduláshoz.

Egyházi énekkultúránk tevékeny művelői voltak és ma is azok az egyházközségi dalárdák. Szereplésükkel gazdagabbá, ünnepélyesebbé teszik a különböző alkalmakat, és emelik a gyülekezet kulturális értékszintjét. Ugyanakkor sok hasznos és értékes dolognak lehet a forrása az egyházközségben. Vendégszereplésükkel elősegítik a gyülekezetek közötti kapcsolatteremtést, orvosolni tudják az elszigetelődést.

Gyülekezeteinket érintő időszerű probléma, melyet az utóbbi évek hoztak, az amerikai unitárius egyházközségekkel való kapcsolatok kiépítése és fenntartása. Ha nyelvi, fordítási nehézségek akadályozzák a levelezést, ez elsősorban arra kell ösztönözze a lelkészt, hogy angol nyelvismeretét fejlessze a megfelelő szintre. De mindenképpen meg kell találnia a módot arra, hogy a külföldi testvéregyházközséggel a kapcsolatot ápolja, és lehetőség szerint megvalósuljon a személyes találkozás.

Átalakult helyzetünkben nagyon sok újfajta, anyagi, gazdasági természetű feladattal találkozik a lelkész. Az egyház fokozatosan igyekszik visszaszerezni azon javait, melyektől a múltban megfosztották: földterületeket, ingatlanokat, épületeket és minden egyebet, ami jogos tulajdona volt. Ez a folyamat lassan és nehezen halad előre, mert bőven akadnak kerékkötői, gátlói annak a törekvésünknek, hogy jogainknak érvényt szerezzünk. Ebben a munkában fontos szerep hárul a lelkéssel együtt az egyházközség vezető testületére, a keblitanácsra. A lelkész nem egyfajta mindenés, magányos harcos a gyülekezetben. Minden, amit tenni szándékszik, amit el akar érni, csak a közösség együttes munkája által valósulhat meg. Ezért egy olyan keblitanácsra van szükség, amely valóban képes munkájával, áldozathozatalával, példaadásával, megfontolt, okos határozataival előmozdítani a gyülekezet épülését. A keblitanács gyűléseken mindig a többség akarata a döntő. De a lelkész feladata vigyázni arra, hogy minden javaslat és minden határozat kimondottan a közösség célját szolgálja, és mögötte ne húzódjon meg egyéni érdek.

Sok egyházközségben előfordult, hogy a földeket, különböző területeket visszaszerezték ugyan, de nem sikerült azok megfelelő hasznosítása, értékesítése. A jelenség általános, oka könnyen érthető: szinte mindenki jutott valamennyi földhöz, és a falvainkban észlelhető munkaerőhiány miatt nem nagyon akad, aki haszonbérért dolgozza a földet. A keblitanács feladata, hogy mindenképpen módot találjon a földterületek megfelelő értékesítésére. Ebben a munkában fontos szerep hárul a gazdasági bizottságra is.

Azokban a helységekben, amelyekben románok és más nemzetiségűek is élnek, az együttélés során sajátos esetek adódhatnak. Az 1989-es események után vidékünkön, főleg az 1990 márciusában lezajlott marosvásárhelyi események korbácsolták fel a kedélyeket annyira, hogy egyházközségünkben a magyarok és románok közti addigi jó viszony kezdett megromlani. Ez esetenként a fenyegetőzésig is fajult. Ezekből a lelkész címére is jutott bőven. Nem számoltam meg, hogy hányszor nem fogadták köszönésemet abban az időben falunk román lakói. De utólag azt hiszem, hogy jól döntöttem, amikor elhatároztam: semmilyen provokációra vagy sértésre nem fogok hasonlóval válaszolni; ha százszor nem fogadják köszönésemet, én akkor is köszönök. Ez az állapot segített jobban megérteni, hogy mit jelent Jézus felállított mércéje annak, aki őt követni akarja e parancsban: "... tagadja meg önmagát..." Így viszonyulni néha gyámoltalanságnak tűnhet

az adott helyzetben. De utólag, mikor - mint esetünkben is - a dolgok rendeződnek, az erkölcsi fölény azé, aki nem a hirtelen indulat, hanem a megfontolt józan ész tanácsára hallgat.

Ugyancsak az új politikai helyzet állítja a lelkész elé feladatul magyarságunk érdekvédelmi szervezetében, az RMDSZ-ben való részvételt és tevékenységet. Sokféle állásfoglalással találkozhatunk e kérdést illetően is. Ide vonatkozó vélemény például az is, hogy a politika eszközei nem férnek össze az egyház, a vallás világával. Való igaz: az egyháznak elsősorban nem egy politikai párt vagy csoport felé kell fordulnia, mert a küldetése az ember szolgálata. A hivatásában pedig a lelkész elsősorban legyen lelkész, az evangélium hirdetője.

De tudatában kell lennünk annak is, hogy egyházunknak van egy nemzeti jellege: az, hogy magyar. És mint ilyen, az elmúlt rendszer sötét éveiben is fontos szerepet töltött be a magyarság összefogásában, a nemzeti öntudat ébrentartásában. Örökre el kell felejtenuk azt a hazugságot, amit a múltban olyan gyakran hallottunk, hogy mint lelkésznek, semmi közünk nemzetiségi kérdésekhez. Templomra és iskolára van szükségünk, ahol imádkozhatunk, Isten törvényét hallgathatjuk, tanulhatunk, kultúránkat ápolhatjuk - magyarul. A lelkésznek az RMDSZ-ben való tevékenysége nem azt jelenti, hogy annak minden politikai nézetével feltétlenül azonosul, hanem azt, hogy annak keretében is dolgozik és küzd a magyarság érdekeiért és jogaiért.

Lényeges és fontos, hogy egy egyházközség anyagi, gazdasági ügyei rendben legyenek, épületei és értékei megfelelő gondozásban részesüljenek. De egy pillanatra sem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a gyülekezet elsősorban lelki közösség! Az anyagi javak pedig a keresztény erkölcsi értékvilágban mindég csak eszközértéknek számítanak, arra valók, hogy általuk magasabb célokat érjünk el, végső értékek birtokába jussunk. Esetünkben ez nem más, mint a jézusi életesség minél teljesebb megközelítése. Ezt az értéksorrendet sosem szabad megfordítani.

Amikor egy gyülekezetbe lépünk, elégedetten nyugtázhatjuk, hogy épületei kifogástalan állapotban vannak; tisztos vagyonelejtárt tudhat a magáénak; pénztári állapota biztató. Első látásra tehát úgy tűnik, hogy itt minden rendben van. De vasárnap, amikor szolgálata helyére lép a lelkész, azt látja, hogy jóformán üres a templom, a hívek nincsenek ott az istentiszteleten... Vajon, az ilyen gyülekezetre el lehet mondani, hogy ott minden rendben van, csak azért, mert anyagi javait illetően megfelelő alapokon áll? Vajon nincs ott súlyos hiányosság, pótolni való úr? Bizonyára hallottuk már egyes gyülekezetek tagjaira vonatkoztatva ezt a jól ismert megállapítást: nem járnak templomba, de egyébként jó adakozók, áldozatkészek, - néha még azt is hozzátesszik: jó unitáriusok. Helytelenül cselekszik, aki így nyugtatja magát.

Érdemes elgondolkozni azon is, hogy ez esetben mennyire állja a helyét a "jó unitárius" minősítés? Csak részben, mert jóllehet valaki áldoz egyházára anyagi értékeiből, adakozik, alkalomadtán dolgozni is hajlandó - mindez feltétlenül érdeme -, de ha a templomba nem jár, az istentiszteletről nem vesz tudomást, még sincs élő kapcsolata az egyházzal, mint lelki közösséggel. A lelkésznek mindenféle szolgálata közül a legelső és legfontosabb a szószéki szolgálata: a közös ima, a prédikáció, az evangélium hirdetése. Nem nyugodhat tehát bele abba, hogy éppen a legfontosabb szolgálatát nem igénylik a hívek; nem tekintheti kicsi szépséghibának, ha az istentiszteletek alkalmával üres a templom, hanem híveiben tudatosítania kell az élő egyház fogalmát. Ezért végezzen minél több családlátogatást.

Amikor időszerű kérdésekről, feladatokról beszélünk, nem tekinthetünk csupán az általánosan minden gyülekezetre jellemző, korunk társadalmi helyzetéből eredő általános problémákra. Mert minden gyülekezetben végsősoron az

az időszerű, ami ott jelentkezik feladatként; ami hiányzik, amit pótolni kell, ami negatívum. Ebből a szempontból pedig nincs két egyforma gyülekezet.

Amikor a lelkész valóban jól működő egyházköztségbe kerül, ahol minden alapfeltétel adott, ott előnnyel indulhat. De olyan eset is előfordul, amikor ez az alap is hiányzik. Lehet olyan gyülekezet, ahol széthúzás, pártoskodás, békétlenség uralkodik; másutt a közösségi szellem, az egység hiánya tapasztalható. Találkozhat olyan helyzettel, amikor a keblitanács nem eléggé vezetőképes, nem tudja betölteni rendeltetését. Találkozhat a lelkész olyan negatív jelenségekkel, amelyek a gyülekezet életére is rossz hatással vannak. Ilyen például a különböző szekták terjedése, az alkoholizmus, mely sajnos eléggé elterjedt mind az ifjúság, mind pedig az idősebb korosztály körében. De nem ritka jelenség az sem, hogy a kiskorúak kóstolnak bele az alkoholizmus káros szenvedélyébe. A lelkész minden eszközzel küzdjön - beleértve a személyes példaadást is - az alkoholizmus megfékezésére érdekében.

Hosszasan lehetne még sorolni mindazt, ami mind időszerű feladatként jelentkezhet a lelkész számára a gyülekezetépítés kapcsán. Első fontos dolog tehát annak a megállapítása, hogy az adott helyzetben mivel kell kezdeni. Megtörténhet, hogy, mint a házépítés esetében, egészen az alapoktól.

Ahhoz, hogy munkája eredményes legyen, a lelkésznek kitartással és türelemmel kell dolgoznia. Személyes kapcsolatot kell teremtenie azzal a gyülekezetel, amelyet szolgál. Csak akkor lehet igazán otthon a gyülekezetben, ha kellően ismeri annak tagjait, ismeri híveinek gondjait, problémáit. Ezt az ismeretet pedig csak személyes találkozás által szerezheti meg. Elv拉斯ztó távolságból vagy fróasztal mögöl nem lehet gyülekezetet építeni. A lelkésznek bele kell épülnie és benne kell élnie gyülekezetében. Hívei hétköznap is érezni akarják, hogy a lelkész köztük van, hozzájuk tartozik.

A fentiekben nemcsak arra szorítkoztam, hogy a gyülekezet építésének legfontosabb időszerű feladatait megnevezzem, felsoroljam, hanem megpróbáltkoztam a feladat módszertani megközelítésével is. De úgy vélem, hogy a MIT? kérdéséhez elv拉斯zthatatlanul hozzátartozik a HOGYAN? kérdése is. Mindkettőre meg kell találni a feleletet ahhoz, hogy munkánk eredményes legyen.

Munkánkban érhetnek kudarcok, csalódások, bántalmak is. Látványos, gyors sikerre alig számíthatunk. Lehet néha eredménytelen az egyszeri vagy többszöri próbálkozás is. De aki erre a feladatra vállalkozik, annak tudnia kell, hogy nem foglalkozást, hanem hivatást vállalt. Személyesen neki szól a felhívás: "Ti magatok is, mint élő kövek, épüljétek fel lelki házzá." (1Pét 2,5a)

KOTECZ JÓZSEF

AZ IFJÚSÁG BEKAPCSOLÁSA AZ EGYHÁZ ÉLETÉBE

Az ifjúság az élet legígéretesebb szakasza, tele van reménységgel, merész álmokkal, jövőt építő hittel. Minden fiatal korának tartalmi lényege az élet értékeinek, szépségének keresése. Ez olyan küzdelem, melyet megvívni legtöbb esetben egyedül az egyénnek kell - és ehhez az ifjúság ragaszkodik is, Istennek hála -, de azért sok alkalommal elkel, sőt jól jön a kisebb vagy nagyobb közösség segítsége, jóértelemben vett útmutatása, támogatása.

E küzdelem kettős értékű: edződik az ifjú az életre, ugyanakkor méri is önmagát az élethez. Ki-ki a maga módján keresi az élet értelmét, helyét a világban, boldogulását a mindennapokban. Vannak messzirelátó, "álmokat álmodó" fiatalok, kik nap mint nap erőfeszítéseket tesznek az igazi értékek elnyerése, a méltó jövő megalapozása érdekében; és vannak fiatalok, akikben szunnyad ez az igény, és inkább a napi örömszűz, múlt értékek szerzésére fektetik a hangsúlyt. Ez utóbbiak táborát növeli a napjainkban és talán még sok éven keresztül érvényben maradó, ún. "szociális háló", amelyben érettségizett vagy egyetemest végzett ifjainknak nem munkalehetőséget kínál a társadalom - hol álmait, tudását értéktelítő hite által érvényesíthetné a maga és a körülötte élők gyarapodására -, hanem ideig-óráig munkanélküli segélyt, amit, ha történetesen nem kell betenni a közös családi kasszába, elég a napi Colára, szivarra, de könyvre, színházra, vagy Uram bocsásd, egy-egy fejet, szívet, lelket tágtító külföldi útra nem lenne elég.

Ezt az ifjúságot kell nekünk bekapcsolnunk az egyházi életbe, amely kettős célt szolgál. Szolgálja ifjúságunkat, vagy legalábbis ifjaink azon, sajnos egyelőre még elég kevés hányadát, kik igénylik az egyház segítségét, erkölcsi támogatását álmaik, terveik, életcéljaik megvalósításáért vívott küzdelmükben. Hasznára, előmenetelére van egyházunknak is, hiszen ma már mindannyian látjuk, érezzük, hogy szükség van egyházközségeink életében vérátömlesztésre.

Jeles elődeink, jelenkori neves vagy névtelenül is építő, cselekvő híveink, lelkészeink életére, szolgálatára alapozva ifjú szívekben élni, előrelépni együtt az általuk mutatott úton, vagy új utakat keresve szolgálni Istent és hitünk, nemzetünk ügyét. Ez egyházunk célja. E cél eléréséhez van szükségünk ifjainkra, egyházunk fiatalágára.

És itt jön a HOGYAN kérdése. Mit tegyünk azért, hogy ifjainkat be tudjuk kapcsolni az egyházi életbe? Mit adjunk nekik és mit várjunk tőlük?

A bekapcsolás lehetőségeit vizsgálva lelkésztársaim és saját tapasztalataim alapján két eset lehetséges. Lelkésztársam mesélte boldog büszkeséggel, hogy egyházközségében az ifjúság egy része vált valóságos kezdeményezővé, sőt kényszerítő erővé ezen az úton. Ez a könnyebbik eset, de itt is vigyázni kell, hogy a felkínálkozó erőket, tehetségeket, akarásokat értéktelítő mederbe egyengessük.

A második eset a gyakoribb, és ez történt Felsőrákoson is. A lelkész a kezdeményezője, elindítója ennek a folyamatnak. Ő az, aki hívja az ifjúságot és ígéri az együtt, közösen eltöltött kellemes órák melegét, meghitt örömet, értéktelítő lehetőségeit. Ebben az esetben sem mellőzhető az ifjúság hozzáállása,

hiszen csak azzal lehet dolgozni, aki akar, aki hajlandó is erre, de nagyon sok függ a lelkész egyéniségétől, hozzáállásától, nevelői hozzáértésétől. Ezen a téren pedig véleményem szerint akadna pótolnivaló lelkészképző intézetünk oktatási célkitűzéseiben is.

Itt eszembe jut Jézusnak "A gazdag ifjú" c. példázata egy emberről, aki nem is biztos, hogy ifjú volt, hiszen a három evangéliumi tudósítás közül egyedül a Máté szerinti az, amelyben tényleg ifjú az, aki Jézushoz fordul élete nagy kérdésével. Jézus válasza a vagy-vagy ténye elé állítja az útkeresőt. Gyors és gyökeres élet- és eszményváltást követel. És itt adódik a kérdés: helyes volt-e Jézus válasza, vagy talán inkább így fogalmazzunk: nevelői szempontból kielégítő-e, célravezető-e ez a válasz?

Szerintem, nem! Gondoljunk bele, mi lett volna, ha Jézus egyszerűen így szól az ifjúhoz: Jer és kövess engem! és magával vitte volna útjaira. Mellette ülhett volna akkor is, amikor a nincstelen utolsó fillérjeit is beledobja a perselybe, ott ülhett volna a gazdag Zákheus asztalánál, midőn üdvössége lesz a háznak.

Vajon, ha így lépésről-lépésre, ha kell kisebb kompromisszumok árán is rávezette volna élete, úgy tűnik, egyetlen fogyatékoságára, hiszem, hogy nem úgy végződne a példázat, ahogy végződik: "Amikor meghallotta ezt a beszédet, elszomorodva távozott, mert nagy vagyona volt." (Mt 19, 16-22)

Gazdagok, sok lelki, szellemi értékkel rendelkeznek ifjaink. Ahhoz, hogy ezek kiteljesedjenek, hogy velük élni tudjanak, hogy ezeket önmaguk, népük, jelen esetben egyházuk szolgálatába állíthassák az EMBER-ré növés kemény, rögzös útjain, az egyház, mint közösség, melynek szüksége van ifjaira, nem válhat restté. Kitért karokkal kell eléjükbe menni, magunkhoz öelve értékeikkel és gyarlóságaikkal együtt, és úgy nevelni őket, hogy az értékek kiteljesedjenek, a gyarlóságok megszűnjenek.

A nevelés első lépése, hogy az ifjúság meg tudja különböztetni a formai és tartalmi elemeket, hogy megalapozhassák értékrendjüket. Nem kampányszerű, jól hangzó szólamokra van szükség. Az sem elég, ha megtanulják, hogyan mondjanak nemet. Ennél több, mélyebb, tartalmi, erkölcsi követelményeket megvalósító nevelő munkára van szükség, amelynek során meg tudják különböztetni a csillogó értéktelenségektől a valós értékeket, amelyek gyarapításában együtt tudjon dolgozni, aktívan részt venni az egyház életében.

El kell érünk, hogy ifjúságunk ALANYA és ne TÁRGYA legyen egyházi életünknek! Ne fogadja el, hogy az események sodorják, ne a véletlenszerűségekre alapozzon, hanem alkotó, pozitív értékeket létrehozó tevékenységgel kezében tarthassa saját és egyháza sorsát.

E kérdésben nagyon fontos dologra szeretném felhívni a figyelmet. Egy pillanatra se tévesszük szem elől azt a 35-40 esztendő, amely során ifjúságunkat megpróbálták kisebb-nagyobb eredménnyel eltávolítani az egyháztól, az ateizmus, a materializmus szellemében nevelni, kevés vagy semmi gondot sem fordítva lelki, erkölcsi nevelésére.

Nem érünk el célt, ha máról-holnapra azt követeljük tőlük, hogy önmagukat megtagadva, minden egyébről lemondva az egyház oldalára álljanak. Bekapcsolásuk egy olyan folyamat, mely kezdődik a "nyolc óra munka, nyolc óra pihenés"-sel, folytatódik a "Zavaros a Nyárád"-dal, hogy eljussunk a "Hatalmas Isten, győzhetetlen várunk"-ig. E folyamat irányításában különösen a kezdet, az indulás idején nagy szerepe van a lelkész egyéniségének.

Véleményem szerint az első és legfontosabb követelmény a kölcsönös megértés. Megérteni ezt az ifjúságot erényeivel és tévedéseivel együtt, ugyanakkor elfogadtatni, megértetni velük magunkat és azt az eszmét, melynek zászlaja alá hívjuk őket.

A megértés alapvető feltétele, mint minden egyéb emberi kapcsolatban, az empátia, a másik fél életébe való beleélés, sőt azonosulás. A megértés ugyanis nemcsak intellektuális tevékenység, hanem érzelmi ráhangolódást, beleélést is feltételez mindkét fél részéről.

Nem könnyű dolog ez, különösen az idősebb lelkésznezmedék esetében, de ha eredményt akarunk elérni, feltétlenül szükséges. Ez nem valami velünk született, ösztönös képesség, amelyben mindeni egyformán részesül, bár elsajátítása nagyobbrészt tudattalanul történik. Nem könnyű dolog, de tanulható és tanítható. A megértés által legyőzhető a kommunikációs nehézség is az adott esetben különböző nemzedékeket képviselő lelkész és ifjúság között.

És végezetül újra a lelkészhez szólnék: szükségünk van kreatív ötletekre, hogy megnyerjük az ifjakat, hogy felkeltsük érdeklődésüket, hogy rácsodálkozva az általuk sokszor régimódinak, elavultnak megismert dolgok és tények között az újszerűre, a nekik is megfelelő "más"-ra, feltegyék a kérdést: Jé, hát így is lehet? Ha ez sikerül, meg vagyok győződve, hogy a következő kérdés már így fogalmazódhatik meg: Nem lehetne-e másként, esetleg jobban, tevékenyebben dolgozni és élni? És így válnak irányítottakból irányítókká, kezdeményezőkké.

Ne féljünk megújítani az idejét múlt szabályokat. Mondjunk le nyugodtan, bátran az "egyetlen helyes válasz" mítoszáról, melyet nemegyszer előszeretettel űznek iskolában, egyházban, társadalomban. Adjunk teret a komoly dolgok mellett a játékoságnak, a tréfálkozásnak, a többértelműségnek. Utasítsuk el a szűklátókörűséget, a csóllátást, a hibák bűnként való kezelését. Így válhat egyéniségünk vonzóvá, követendő példává ifjúságunk előtt, és ha minket elfogadnak, holnap magukénak vallják egyházukat, hitüket is.

Befejezésként elmondom Fekete Gyulának a "Lyukas óra" c. irodalmi lapban megjelent meséjét:

Mesélik, hogy egy Csipkerózsika nevű leányka tizenöt éves korában orsóval megszúrta az ujját, álomba merült, és száz év múlva egy királyfi csókjára ébredt föl, ugyanolyan fiatalon.

A valóságban nem így volt. Annyi igaz, hogy szép, fiatal lány volt Csipkerózsika. Sokat ábrándozott, talán túl sokat is, és tizenöt éves kora táján valóban több ízben elringatták az álmái. Az is megesett olykor, hogy álmaiban fölkereste egy királyfi, s ilyenkor csókot is váltottak. Telt az idő. A száz esztendő kétségkívül a mesemondók túlzása. Valóban elmúlt egy-két vagy több évtized, de legfeljebb ha fele a száznak, s egyszerre csak fölserkent álmaiból Csipkerózsika. Nem a királyfi csókjára neszelt föl, a királyfi látogatásai régóta elmaradtak már. Szívtáji fájdalmak gyötörték. Belenézett a tükörbe, és ráncozó arcú, őszhajú öregasszony nézett vissza rá tört fényű szemmel. "Mi történt énelem?! - kérdezte önmagától. - Hova tűnt az élet? Hiszen még csak tegnap voltam tizenöt éves!"

A ma még tizenéves fiatalság a legnagyobb kincsünk, jövődönk záloga. Vigyázzunk rá, hogy a csipkerózsikás álom, melyből a valóságban mindig keserű az ébredés, erőt ne vegyen rajtuk!

Adja Isten, hogy közös akarásunk, együttműködésünk által "öregedjenek" ők hozzánk és egyházunkhoz; az egyház pedig fiatalodjon meg általuk.

KATÓ BÉLA

AZ ÚJ GAZDASÁGI ÉLET KIHÍVÁSAI A LELKIPÁSZTORI MUNKÁBAN*

Pontosan nem tudom, hogy a téma és az előadó megválasztása kinek az ötlete volt, s azt sem, hogy a teológus ifjúságnak hány százalékát érinti a lelkipásztori munkának a címben feltüntetett vetülete, de akár érdekel most ez a téma, akár nem, holnap már szembe találkozol a kérdéssel, és akkor, ha az elmondottakból felrémlik egy-egy gondolat, talán segítségül szolgálhat a kezdő, tanácstalan lelkipásztornak.

Hogy mennyire beszélek igazat, azt bizonyítja az a tény, hogy nemrég levelet kaptam egy exmissziós társatoktól, amit az ő utólagos engedelmével most felolvasok nektek...

E levél kapcsán világossá válik, hogy milyen kérdésekkel találja szembe magát a ma szolgálatba induló lelkipásztor. Először is felmerül az a kérdés, hogy felkészültünk-e eléggé erre a kihívásra? Nem kellene-e, mint ahogy régen volt, az ötödéven gazdasági képzést is kapjanak a lelkészek, de ezzel szemben kérdés az is, hogy a gazdasággal való foglalkozás a mi feladatunk-e? A kérdések sokkal összetettebbek, mintsem hogy igennel vagy nemmel tudjunk ezekre válaszolni. Először azt kellene megvizsgálunk, hogy mit vár el az egyháztól, a lelkipásztortól e megváltozott körülmények között a gyülekezet, világszerinti javakat vagy Jézus-i erőket?

Emlékezzünk az Ékes Kapunál történő jelenetre, mikor a koldus Pétertől is pénzt vár, de ő így válaszol: "Aranyom és ezüstöm nincsen nékem, hanem amim van, azt adom én néked, a Názáreti Jézus nevében kelj fel és járj."

Sokszor próbáljuk felmérni, hogy hol történt nagyobb romlás az elmúlt esztendőben, anyagiakban-e vagy lelkiekben. Kétségtelen, hogy a szocialista gazdasági rend az egyéni érdek, a magántulajdon megszüntetésével az embertől idegen ideológiával súlyos válságba sodorta a társadalmat. A romlás látható, kézzel fogható. Elég végigmenni a falun és látni a romladozó házakat, a parlagon maradt földeket, az infrastruktúra hiányát. A lelki romlás egy sétálás alkalmával talán nem vehető észre, csak miután kikerülsz a falura és beletekintesz az emberek életébe, döbbsz rá arra, hogy a romlás sokkal nagyobb a lelkiekben, mint az anyagi világban.

Egy düledező házat rendbe lehet rakni, ha van, aki ezt akarja. Jézus a 38 éve fekvő embertől is azt kérdezi, hogy akarsz-e meggyógyulni. Ez azért van, mert az Isten a meghalni készülő emberekkel semmit nem akar kezdeni. A jelek arra mutatnak, hogy nem akarunk, mert mi mást jelentene az a lélekszám fogyatkozás,

* Elhangzott 1994. február 8-án Kolozsvárt a teológiai csendes napokon.

a menekülés, a tétovázás, a kivárás, a vállalkozói kedv hiánya egy olyan törtető környezetben, ahol mi élünk. Ez a magatartás csak a halált hozhatja magával. Az a nép, aki folyton azt kérdezi, hogy érdemes-e tervezni, építeni a bizonytalan holnapnak, az a nép elpusztul, mert egy olyan tudást tulajdonít magának, amelybe a rémképeit belevetíti. A jövőt tudni nem az ember dolga, hanem az Istené.

Egy újabb "Marshall" tervvel talán belátható időn belül megoldható lenne Románia gazdasági helyzete, de mekkora missziós hadsereg kellene, hogy népünket ebből a letargikus állapotából kiemeljük és megtanítsuk akarni, reménykedni, célt látni és hinni a küldetésében.

Így tehát az én számomra világossá vált, hogy a népünknek a legnagyobb szüksége az evangéliumra van, és ezt a lelkipásztorok szolgálatán keresztül kapják meg. Ezt a munkát azonban senki más nem fogja elvégezni helyettünk. Lehet, hogy nekünk sokszor a prófétai szolgálattól is pótcselekvésként olyan munkát kell végeznünk, ami nem a mi feladatunk lenne, és így elvérzünk a napi sokféle tevékenység között. Holott az emberek nem azt várják, hogy ugyanolyan kereskedők, földművesek vagy politikusok legyünk, mint ők, hanem tőlünk várják azt a tanítást, hogy hogyan járjanak a világban emberként, mint kereskedők, földművesek vagy politikusok.

Ehhez pedig a lelkipásztornak, hogy segíthessen, nagyon szeretnie kell a kereskedőt, a földművest, a politikusot, s hogy őszintén szerethesse, meg kell őt problémáival együtt értenie és ismernie. E megismerés folytán jön a csapda, mert ha egy bizonyos szakterületen még tehetségünk is van hozzá, beleéljük magunkat a helyzetükbe és a tenniakarásunkból következik, hogy szerepet is vállalunk a megoldásokban. Így például érezzük, hogy a népnek szüksége volna vezetőkre, de egyelőre mind csak béresek jelentkeznek a pásztorságra. Beállunk polgármesternek vagy RMDSZ vezetőnek. Így egyre többet vállalunk magunkra a lelkipásztori munka rovására. De van ennek a beállásnak is pozitívuma, mert lehetőségem van megmutatni, hogy hogyan is jár el az ember olyan helyzetben, mint ahogy József Attila mondja: "A gyerekek kél káromkodni kedve", mikor látja az igazságtalanságot, korrupciót és megaláztatást. Nagyon könnyű vasárnaponként szépeket mondani az embereknek a hosszútűrésről, a békességről, megaláztatásról, ha mi nem próbáljuk a bőrünkön, hogy mit jelent, ha a hétköznapiokon bennünket meglopnak, becsapnak és megaláznak. Itt kínálhatunk Jézus-i megoldásokat az élet különböző kihívásaira.

Íme itt áll előttem egy ember, aki a saját maga által felépített kelepcebe besétált, és bármennyire szeretnék sokszor ma már ettől megszabadulni, nem lehet. Naponta keresnek meg az emberek, hazaiak és külföldiek egész Európából, kikérvén a véleményemet egy-egy sajátos gazdasági kérdésben. Az újságok gyakran cikkeznek gazdasági koncepciómról, vállalkozásaimról, az általam elindított alapítványokról, mintegy modellként emlegetve mások számára. Én pedig mindenkinék mondom, hogy nem vagyok gazdasági szakember, csupán hályogkovács, mert én lelkipásztor vagyok és az is maradok. És azt is elmondom, hogy ez, amit én tettem, utánozható lesz, ha valaki komolyan veszi az evangélium tanítását, és hisz abban, hogy mustármagnyi hittel hegyeket lehet megmozdítani.

Ezzel a mustármagnyi hittel kerültem ki ezelőtt 15 évvel a háromszéki Cőfalvára, egy 170 lelkes gyülekezetbe, ahol a halál, a pusztulás, az önfeladás sorvasztó jeleit kellett látnom. Mikor megérkeztem és láttam az omladozó parókiát, előregező gyülekezetet, az üres templomot, elszorult a szívem, mert lelkem mélyén mást vártam. Bármilyen nyúltam, hogy változtassak rajta, próbáltak lebeszélni, hogy úgysem érdemes, mert ezt a falut lebontják és minden erőlködés

főlöszleges. Az első bűnbánati héten csak úgy megszokásból harangoztak és a harangozó, mikor befejezte, nem vette észre, hogy én a feleségemmel bent vagyok és várom a gyülekezetet, ránk zárta az ajtót, és csak a mi dörömbölésünkre engedtek ki onnan. Másnap ennek híre ment és 40 ember jött el az istentiszteletre. Én akkor 25 éves voltam, és nem voltam hajlandó beszállni a koporsóba. Nem tudtam tétlenül a halált várni. És akkor egyedül elkezdtem építeni, meszelni, vakolni. Hogy szól az ige? "Amikor a fügefa zsendül, akkor jön el a nyár", és én ezt így fordítanám le: amikor a lelkipásztor épít, akkor nemcsak prédikál róla, hanem hiszi is, hogy van jövendő. Ez prófétai cselekedet volt, akárcsak a Jeremiásé, amikor földet vett egy olyan világban, amely emberileg reménytelen volt.

Sokszor megjelent a kísértő és megpróbált rávenni a menekülésre. Két év múlva, hogy odakerültem, megürült az árkosi egyházközség, Sepsiszentgyörgytől 3 km-re, amelyik ideális hely lett volna feleségem és gyermekeim miatt, de nem hagytam ott az építő munkát és én a tintásüveget csak azért nem vágtam az ördöghöz, mint Luther Wartburg várában, mert a parókia fala tapaszos volt és egy ilyen dobástól esetleg a fél fal leomlott volna. Nem kell mindig az első felkínált lehetőségre otthagyni a gyülekezetet, mert akkor nincs megállás, az élet mindig emberek által nagyobbak és nagyobbak minősített dolgokat kínál fel. Hinni kell abban, hogy Isten a kitartó munkásnak az egyén számára is a legjobb helyet mindig kiválasztja. Most is incselkedik a kísértő: barátok, kollégák, gyülekezeti tagok kérdezik: nem akarnék-e a lassan megürülő kolozsvári Farkas utcai gyülekezetbe jönni. De ha eljőnnék, akkor mi lesz Illyefalván az Ifjúsági Központtal, az épülő Árvaházzal, az alapítványok életével? Mert még nem annyira önállóak, hogy a szülőanyjuk nélkül élhessenek, de hiszem, hogy amire megnőnek és megerősödnek, Isten elhív vagy magához, vagy más szolgálati helyre, a szükséglet szerint.

Nyolc és fél év után, amikor a gyülekezet lelkileg és anyagilag is megerősödött, hagytam ott Cófalvát és kerültem Illyefalvára, ahol mindent előlről kellett kezdeni. Itt sem volt a lakásban víz, sem pedig meleg, de még téli istentisztelet-hely sem. Ez Cófalvához számítva visszaesés már, amit az ember, azért ember, hogy azt ne viselje el. Egy évi rendkívüli munkával sikerült a csúrból imaházat és a parókiából otthont átépíteni. Így köszöntött rám 1989 decembere, amikor az a sok titokban végzett munka, tervezetés szabadutat kapott, és mint a gejzír, úgy csapott fel bennem a tenniakarás vágya. A sikerek és kudarcok váltogatták egymást e négy éves gigászi munkában. Az előadásom első részében felvázolt okok dobtak bele az élet szinte minden területén a munkába: voltam polgármester 3 hónapig, politikus, diakónus, gyógyszerész, nyomdász, mezőgazdász, vállalkozó, tanár, építész, jogász és még ki tudja, hogy mi nem. A kudarcok mindig elgondolkoztatnak és soha nem szégyenlettem változtatni a korábbi véleményemen. Így hamar megtanultam, hogy a lelkipásztor szerepe nem abban van, hogy ezeket a munkákat mind felvállalja képzés nélkül, autodidakta módon, hanem gyújtószikrává kell legyen az embereknek abban, hogy mindenki megkeresse a maga táalentumát és azzal sáfárkodjon, modern szóval: vállalkozzon. Nem a lelkipásztor vagy az egyházközség kell traktort vásároljon vagy beindítson egy vállalkozást, hanem az emberek. Én magamat vagy az egyházközséget nem vittem bele semmilyen gazdasági vállalkozásba, megőrizvén lelki közösségnek és nem egy gazdasági képződménynek. Ennélfogva a presbiteri gyűlések vagy az istentiszteletek nem alakultak át gazdaköri vagy RMDSZ gyűléssé, hanem ott mindig Krisztusnak van elsőbbsége a szólásra.

Mindig magánembereket segítettem vállalkozásokba kezdeni azzal a tőkével vagy kapcsolatrendszerrel, amit sikerült összegyűjteni, betartva a gazdaság törvényszerűségeit. A gazdasági életben már nem úgy válogattam, hogy ki a jó református vagy ki a jó hívő, hanem hogy kinek adott az Isten talentumot, hogy éppen azt a munkát elvégezze. És itt jön be a lelkipásztoroknak az a döntő szerepe, hogy emberismerő készségével ki tudja választani a legrátermettebbet, aki másoknak is munkát és jövedelmet biztosítva tőkélyre viszi az ügyet. Figyelem tehát: nem az egyházközségeknek kell meggazdagodniuk, hanem a híveknek.

Nem az egyház 5 hektár földje kell a lelkésznek a fő gondja legyen, hanem az egész falué. Mi pedig teljes erővel, fenntartás nélkül adjuk át magunkat a közösségi munkára. Sok lelkipásztor hivatkozik arra, hogy a családja anyagi helyzete kötelezi arra, hogy mellékkeresetet vállaljon. Így ma már vannak kollégák, akik korcsmát tartanak fenn, hogy megéljenek. Egy biztos, hogyha valaki nem bízik abban, hogy az ő egyháza eltartja, s mindenfajta mellékkeresetet hajt fel, olyan arányban fog csökkenni a gyülekezet melléállása, amilyen arányban ő más utakon jár. Nemrég az egyik gyülekezetben felgyújtották a lelkipásztor csűrét - az indok, hogy a pap igen gazdag. Senki ne értsen félre, mert én nem azt akarom mondani, hogy a falusi lelkipásztor ne dolgozza meg a kertjét vagy ne tartson állatot a saját szükségletére, de semmiképp sem lehet elsődlegesen a faluban a Hollandiából kapott traktorral. Ezáltal válunk irigyeltjévé a híveinknek és többé már nem fogadnak el lelkigondozónak és bizalmasuknak. Pedig nekünk mindenki felé nyitva kell hagynunk az ajtókat és a kulcs mindig kívül van. Nem kommunizálhatunk, kulákozhatunk, besúgózzhatunk le senkit, mert ezzel kizártam őket a gyülekezetből. Ezért legyen az igehirdetés mindig biblikus, és ne valamelyik csoport, párt szlogenjeit ismételgessük szociális kérdések megtárgyalásánál. A zsidó rabbi státusát kellene megszereznünk, akihez mindig elmentek az igazságot ért emberek. Hozzánk vajon hányan fognak eljönni?

Végül talán választ kellene adjak arra, hogy bele kell-e avatkoznon a lelkipásztor a gazdasági életbe, és ha igen, akkor hogyan? Úgy gondolom, hogy rendkívüli időket élünk és a népünk értelmiségi vezetők nélkül maradt, ezért aki talentumot érez magában arra, hogy ezt a munkát tudja végezni - tegye, de előbb beszélje meg az Úristennel. Mindaddig tegyük, amíg megfelelő embert találunk a közösségből, s ha ez megvan, azonnal vonuljunk vissza. Számoljunk azzal, hogy a pénz, az anyagi dolgok miatt jönnek létre a legmélyebb konfliktusok ember és ember között. A lelkipásztor komoly ellenséget szerez magának azzal, ha nem enged a lopásnak és a korrupciónak. S még talán egy utolsó tanács - az egyházak ne akarjanak mindenáron gazdasági vagy politikai hatalommá válni. A kommunizmus évei alatt csak a szolgálat maradt és ezért létezőnk ma is. Az egyházak ne akarjanak mindenképpen olyan jövedelmet megszerezni, hogy önfenntartókká váljanak, mert az Anyaszentegyháznak az "ANYA" szava azt is jelenti, hogy ha ő egyszer felnevelte hitben és szeretetben gyermekeit, akkor ők is eltartják, viszo-nozzák ezt a szeretetet. Amíg ez a kapcsolat fennáll, addig nincs ok a félelemre, a többi pedig, ami ezután következik, mind-mind fölösleges.

CONFESSIO: AZ UNITÁRIUSOK VALLÁSTÉTELE*

A Rákóczi-szabadságharc alatt a fejedelem hűségén megmaradó erdélyiek egy része a kedvezőtlenül alakuló erdélyi hadi helyzet következtében kénytelen hazájából, Erdélyből Magyarországra jönni s vállalni a hontalanság viszontagságait, megízlelni a lassan egyre reménytelenebbé váló bujdosás keserű kenyerét. Erre két ízben, először 1705-1706, majd 1707-1711 között került so.

II. Rákóczi Ferencet már 1704. július 8-án a gyulafehérvári országgyűlés Erdély fejedelmévé választja, de a változékony hadi szerencse következtében csak jóval később, 1707. április 5-én a marosvásárhelyi országgyűlésen iktatják be Erdély fejedelmi székébe. De még ez év őszén Rabutin de Bussy tábornagy a császári sereggel bevonul Erdélybe, s ekkor az erdélyi nemesség egy része - most már végleg - a császár hűségére tér. Erdély elveszett, de a most már fejedelemség nélküli erdélyi fejedelmet, Rákóczit mégis igen nagy számban követték hű erdélyi alattvalói, vállalva azokat a nehézségeket, melyeket egy előre talán nem látott, már-már végnélkülinek tűnő bujdosás jelentett.

Az 1707-ben Erdélyből Magyarországra menekülteket, több mint tízezer főt, a kisvárdai gyűlés (1707. november vége) után Szabolcs, Szatmár, Bereg, Ung, Ugocsa és Máramaros vármegyékben teleptették le, szállást adva nekik, a nehéz körülmények ellenére is humánus módon gondoskodva a bujdosók ellátásáról: Rákóczi állama létrehozott egy rendszert, melyben ezeket az embereket letelepítették, eltartották, élelmezték és szinte a végső határig tartották bennük a lelket.

A buzgó unitárius, Tordai Szaniszló Zsigmond is - ki korábban Torda főbírája volt, majd 1705-ben Torockón a fegyvergyártás irányítója - követi fejedelmét Magyarországra. Naplója ennek a hosszú magyarországi bujdosásnak egyedülállóan értékes forrása.

Beszámolója alapján nemcsak az erdélyi bujdosók mindennapjaiba, hanem a tordai unitáriusok lelkébe is némi bepillantást nyerünk. 1711. januárjában így kezdi naplóját:

"Úramisten ne nézd az mi bűneinket, hanem azokat szent fiad méltóságos nevében megbocsátván, eléged meg bujdosásunkat; add meg remétségünk felett édes Hazánkat és szent ecclesiánkat. Ámen!"

Confessio: Az unitáriusok Vallástétele

"Szivel hiszünk az igazságra, szájjal tészünk vallást az üdvösségre." Róm 10,10¹

* Megjelent az Irodalomtörténeti Közlemények 1/1992. számában, 83-99. l.

Ezzel az igével kezdődik az a Vallástétel - Confessio -, melyet 1708-ban Károlyiné Barkóczy Krisztina kérésére írt az unitárius Szaniszló Zsigmond és az unitárius bujdosó tordaiak papja, Szentiványi Bartók János.

Szaniszló Zsigmond több ízben találkozott Károlyi Sándor feleségével, kiről ezt írja: "Generálisné asszonyommal ő nagyságával eleget disputáltunk az religió dolgából. Igen értelmes uriasszony."² Ezeket Szaniszló 1708. január 19-én jegyezte naplójába, s ekkor kérhette Károlyiné Szaniszlót, hogy az unitáriusok vallását neki írásba tegye, mert azelőtt, hogy maguktól az unitáriusoktól hallaná, azokból, amiket eddig "az Unitáriusok Vallása felől tudakozott és olvasott volna, sőt holmi kárhoztatasokott-is ő ellenek látott..., Iteletett tenni nem akart."³

Szaniszló Zsigmond Szentiványi Bartók János segítségével meg is írta a vallástételt, szép ajánlólevele szerint azért, hogy "abból, a miket Nagyságod felőlünk hallott, és olvasott, ha úgy volnánaké, úgy hinnőké által láthatná. En-is azért Nagyságod parancsolattyának, ügyekzvéen alázatossan engedelmeskedni Szent Hütünknek és Vallásunknak Agazatitt, a Nagyságod Méltóságos személye eleiben ezért tettem írásban."⁴

A Vallástételt tehát, ahogy azt a jeles történész, Torma Károly is vélte,⁵ 1708. január 19-e és az ajánlólevél⁶ dátuma, május 25-e között írta, a Szabolcs megyei Mándokon, Tordai Szaniszló Zsigmond és Szentiványi Bartók János. A *Confessio*t ugyan többen egyedül Szentiványi Bartók János művének tekintik: Benczédi Gergely,⁷ Orbán Balázs,⁸ Aranyosrákosi Székely Sándor⁹ és Kanyaró Ferenc,¹⁰ de Uzoni Fosztó István¹¹ világosan megírja, hogy Szaniszló és Szentiványi Bartók János közös műve. Szaniszló szerzőségét megerősíti a *Confessio* Károlyiné Barkóczy Krisztinának írt ajánlólevele is.¹²

Szentiványi Bartók János, a bujdosó tordai unitáriusok papja volt, torockói származású, Lipóttól nyert nemesi levelet. A tordai iskolából 1689. októberében ment a kolozsvári kollégiumba. 1698-tól a tordai gimnázium rektora volt, e tisztsége mellett 1706. április 11-től a papságot is viselte. 1707-ben a tordai unitáriusokkal ő is Magyarországra bujdosik.¹³

1707 decemberében őneki is, mint Szaniszlónak, szállásul Mándokot írták,¹⁴ majd 1708. március 25-én együtt indulnak a "méltóságos generálishoz", Károlyihoz.¹⁵ Ekkor azonban nem találkozhattak vele s Károlyinéről sem esik szó.

Az előbb már említett január 19-i Károlyinéval való találkozásról írva pedig érdekes módon nem említi papjukat, Szentiványit. Ezek szerint ő nem volt jelen, amikor a buzgó katolikus úrnóvel, Barkóczy Krisztinával a hit dolgairól vitatkozott. S megjegyzendő, hogy a *Confessio* kapcsán, mely nyilván csak a lényegretörő napló szűkszavúságából adódik, Szaniszló egyszer sem említi Szentiványi Bartókot, aki valószínűleg már 1709-ben visszatér Erdélybe,¹⁶ s ott is hal meg pestisben 1710. július 18-án.¹⁷

Szentiványi Bartók János egyháza iránti buzgalmát, áldozatkészségét jól tükrözi, hogy amikor 1710-ben a bujdosó unitáriusok alapítványokat tettek, arra az esetre, hogyha visszatérhetnek számüzetésükből, ő - már Erdélyben(?) - tordai kórházával és csaknem teljes vagyonával támogatta a rombadőlt egyház helyreállításának ügyét. Egyébként február 8-án Petrityevith Horváth Kozmáné és fia, Boldizsár voltak az elsők, akik Ugocsa vármegye Verőce nevű falujában minden jószáguknak bor- és búzabeli igazságos dézsmáját a kolozsvári és tordai egyházra és iskolára írták. Példájukat még e hó 28-án Gyerőffi Györgyné Kemény Kata követte 4000 magyar forinttal.¹⁸

Szentiványi Bartók János után a bujdosó unitáriusok papja 1710 júliusában Almási Bencze András lett, Magyarországra visszajövén, miután Erdélyben "Candidáltak és authoráltak püspök uramék minden papi hivatal véghezvitelére."¹⁹

Szaniszló Zsigmond Olcsván 1710. július 28-án Károlyiné társaságában Demeter Márton páterrel, a későbbi gyulafehérvári nagyrépóstitál vitázott az unitáriusok hitvallásáról, ahogy a naplóíró följegyezte: "mentem Ocsvára generálisné asszonyom parancsolatjából. Az páterrel volt disputatióm az asszonynak beadott confessiónk iránt."²⁰

Demeter Márton, ekkor mint gróf Mikes Mihály házipapja, a Károlyi-ház vendége volt, kinek Károlyiné a már korábban beadott, 1708. május 28-án befejezett *Confessiót* kezéhez adta, hogy arról véleményét kikérje, s egyúttal megbízta, hogy egy katolikus szellemű vitairatot írjon róla.²¹

Károlyinének az unitáriusok hitvallása iránti érdeklődése is igazolja a rá és férjére, Károlyi Sándorra is jellemző vallási türelmet. Károlyi Sándor például Nagykárolyban és Baktán templomot építtetett protestáns jobbággyai számára.²² De nemcsak a protestánsoknak, hanem a nagykárolyi zsidóknak is védelmet biztosított, sőt egy rabbit is küldött a hitközség élére Pozsonyból.²³ Felesége pedig legfőbb támogatója volt az erdélyi protestáns Köleséri Sámuelnek, akit férjének is bemutatott. Ettől kezdve Köleséri is gyakori vendége lett a Károlyi-háznak. Károlyi Kölesérinek megvette azokat a külföldi könyveket, amelyeket a tudós orvos nem tudott volna megfizetni, s ő cserébe saját munkáit küldte meg.²⁴ A bujdosó református Pápai Páriz Ferencről, a tudós nagyenyedi professzorról is szépen gondoskodik a "Méltóságos asszony", férje figyelmébe ajánlja: Igen kiváló ember, "Orvoskönyvet, Dictionariumot s más közönséges jóra való munkát csinált..."²⁵

Hitbéli buzgalját, "virtusát" szépen írja le Szaniszló Zsigmond ajánlólevelében, ekképpen: "Országunkat ilyen felhabarodott alapottyában, több egyéb szorgós dolgai között-is..., az kegyességnek munkajarol, és az Irásoknak Visgálásáról el nem feledkezik, hanem mikor egyéb szükséges dolgaitól üresedik Idejét, a szent Munkában foglalja."²⁶

Az unitárius Szaniszló és a katolikus Demeter Márton vitájáról keveset lehet tudni. Demeter Márton könyve, melyben az unitáriusok vallástételét cáfolja, csak 1732-ben jelent meg nyomtatásban, Kolozsvárt: *A Szent Háromságnak... Hiti Vallása, es Tudománya...*²⁷ Ennek előszavában írja, hogy először 1709-ben Moldvában ismerkedett meg unitáriusokkal, s azokkal beszélgetve az Újtestamentumból a szentháromságra vonatkozó locusokat összeszedte s "rövid magyarázatokkal-is megvilágosítottam, és olvasásra s elmélkedésre kezekbe" nyújtotta.²⁸ Majd lejjebb, anélkül, hogy akár Szaniszló, akár Károlyiné nevét kiírná, a következőképpen meséli el az olcsvai "disputatiót": "Ugyan azon Háboruságnak idejében 1710dik esztendőben, Magyar Országban isméretlenek lévén az Erdélyből ki-bujdosott Unitáriusok nem csak ők magok, személyekben, de a Vallások-is, midőn kitudódott volna, kik legyenek, s azért nem csak a Vallásoktól, de önnön személyektől-is iszszonyodnának minden Rendek (a mint a Vallástételekben magok-is írják az Unitáriusok az utolsó Panaszbán) megakarván azért jobban ismértetni mind magokat mind Vallásokat, Unitária Vallástételeket Magyar nyelven Irásban rövid summában le-tették, és némely Méltóságos Uri Rendeknek kezekbe nyújtották. Mely Unitária Vallástételekben minthogy a Sz. Háromság ellen, de kiváltképpen a JESUS Kristus örök Istensége ellen sok hitegető, és az együgyü Keresztény lelkeket nagyon botránkoztató dolgok (mellyek-is a Sz. Irásnak bal értelmére vont Locusival, és helytelen s vakmerő, és erőszakos magyarázásival bizonyítatni láttatnak) foglaltatnak; tezett egynek azon Méltóságos Uri Rendek közzül, azon Unitária Vallástételt mindgyárt akkor kezemhez küldeni, kérvén és kinszeritvén arra, hogy arról ítéletemet adgyam, és annak el-rejtett, és Sz. Irásból citált locusokkal bépalástolt vétkeik ki-földözsem, és tehetségem szerént Irásban meg-czáfolyam."²⁹

Teljesen nyilvánvaló, hogy Barkóczy Krisztináról és Szaniszló Zsigmondról van szó. A három részre osztott hosszú-hosszú mű harmadik "Könyvében" - ahogy maga a szerző mondja - "fen említett Unitária Vallás-tételt" refutálja.³⁰

Könyvének számunkra legnagyobb becse, hogy *Az Unitárius Atyafiaknak Vallástételek*³¹ címet viselő confessio teljes szövegét közli, kis részekre tördelve, "ezekre való Catholica Választétel"- lel. A Demeter által használt, és művében közölt szöveg nyilván a Szaniszló-Szentiványi-féle *Confessio* végleges, Károlyiné Barkóczy Krisztinának írt és átadott eredeti példány, hiszen, mint írja is, maga Károlyiné adta neki, hogy arról cáfolatot írjon. Demeter Márton jóvoltából így most az unitárius egyház, s bizonyos tekintetben talán a magyar irodalomnak is, jelentős alkotása tárul elénk: A *Vallástétel* teljes³² szövegét őrizte meg könyve, egy katolikus nagyprépost - Demeter Márton - munkája az unitáriusok hitelvét. Irodalmi és egyháztörténeti jelentőségére már annak idején Torma Károly is fölhívta a figyelmet, kiadásra is érdemesnek tartva.³³ Jó lenne, ha ez a mű, így újra "előbukkanva", Demeter könyvéből kiszedegetve, a jelen kor unitárius atyafiai előtt s a régi korok kultúrája, vallásos irodalma iránt érdeklődő olvasóközönség előtt is ismertté válhatna.

A *Vallástétellel* kapcsolatban meg kell említeni, hogy az Unitárius Vallástételnek - ahogy Torma Károly írta - több példánya ismert volt, s melyet Károlyinénak Szaniszló benyújtott, az is már egy korábbi példány kibővítése lehetett.³⁴ Ez a Confessio egyébként Aranyosrákosi Székely Sándor szerint "Sokáig volt kézi könyv az ó tordai oskolában",³⁵ s mint ilyen több másolatban ismert volt. Feltehetőleg Uzoni Fosztó István is egy ilyen példányról másolhatta,³⁶ s írta le *Historia Ecclesiae Unitariorum* című munkájában.³⁷

Az Unitárius *Vallástétel* egyik példánya, mely a Demeter által közölthöz képest hiányos, az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában található,³⁸ rajta az 1836-os évszámmal s a tulajdonos, Ambaris András nevével. Magára a másolat korára sajnos nincs utalás. Szövege egyes részleteikben megegyezik a Demeter-félel, de a panaszoknak valamivel előbb vége szakad, s az egész szöveg jóval rövidebb. Az egyes részek sem teljesen azonosak. Az OSZK-ban lévő fejezetei a következők:

- I. Az Atya Istenről
- II. Az Fiuról
- III. A Szent Lélekről
- IV. Az Ecclesiáról
- V. Az Vizzel való keresztelésről
- /VI./ Az Úr Vacsorájáról
- /VII./ A Bűnnek bocsánattyáról Eörek Eletről
- VIII. A Fel Támadásról
- /IX./ Az J. Christusnak érdemereol
- X. A Christusnak Elegtételéről (Ez a rész már a Panaszokat tartalmazza

1-4. pontig.)

A Demeter-féle, Szaniszló és Szentiványi Bartók által Károlyinénak átadott példányban:

- I. Az Atya Istenről
- II. A Fiuról
- III. Az Szent Lélekről
- IV. Az Ecclesiáról
- V. A vízzel-való Keresztelésről
- VI. Az Úr Vacsorájáról
- VII. A bűnnek bocsánattyáról és örök életről
- VIII. A Fel-támadásról
- IX. Az Istennek elév Rendeléséről

X. A Jézus Kristusnak Érdemeiről

XI. A Kristusnak elég-tételéről

Panaszok I-VII-ig³⁹ (A "VII." nincs számozva.)

A *Confessió*t I. a *Függelék*ben.

A *Vallástétel* szövegére vonatkozólag meg kell még jegyezni, hogy a beadott szövegben Demeter szerint "Szerzői a Szent Lélekről elsőben világosan értelmeket ki nem adták volt." "Azért egy alkalmatossággal magam - Demeter Márton - szemben lévén (más egy méltóságos Catholicus és buzgó Uri személy-is jelen lévén) egyikkkel, a ki azon Unitária Vallás-tételnek fővebbik koholója volt, kinszerítettük szép szóval, hogy nyilvánban adná-ki a Szent Lélekről való értelmeket; ki-is noha abban az időben (mitől viseltetvén) nem akart a dologhoz szólnani; kevés napok mulva mindazáltal... Írásban valamennyiben világosb értelmét adta, és kezemhez küldötte."⁴⁰

Nevet itt sem emlft, de teljes biztossággal megállapíthatjuk, hogy ez az írás, melynek Demeter által adott címe: *Unitáriusok világosb értelme a Szent Lélekről*, Szaniszló Zsigmondtól származik, hiszen ő volt a *Vallástétel* "fővebbik koholója", s az említett "méltóságos Catholicus és buzgó Uri személy" pedig nyilván Károlyné. Mindez szintén 1710. július 28-án történhetett, s nem sokkal ez után írhatta Szaniszló, most már teljesen egyedül, hiszen Szentiványi Bartók János akkor már nem is élt. (Mivel ez a szöveg szervesen kapcsolódik a *Confessió*hoz, ezért ezt az eredeti szöveggel együtt közlöm. Lásd a *Függelék*et.)

A *Vallástétel* legérdekesebb s legszebb része a Panaszok. Itt az unitáriusokat ért vádakat panaszolják el, felelni próbálva a téves vagy rosszindulatú ítéletekre, megfelelni azoknak, akik "a dolgoknak jól meg vizsgálása előtt ítéletet tesznek, és másoknak ok nélkül való kárhoytatásokra, hirtelen ki fakadnak."⁴¹

Az I. panasz szerint "sok Keresztény Atyánkfiaitól sokakban vádoltatunk és méltatlan kárhoytatunk."⁴² Majd azt panaszolják, hogy némelyek szerint az unitáriusok átkozottak.

II. panasz: Amit szájukkal vallanak, szívükben nem úgy hisznek.⁴³

III. Azok mind jók, amiket hisznek, de többet kellene hinnük, mert kevesel hisznek többet a pogányoknál.⁴⁴

IV. Hogy csak kevesen vannak, azok is szegények,⁴⁵

V. "Némelyek csufképpen Ariánusoknak hívnak;⁴⁶

VI. "Némelyek azt mondgyák: Már régen el-kárhoytunk."⁴⁷

VII. "Ezek felett sok méltatlan kárhoytatásokkal és csufos nevezetekkel" illetik őket, sőt némelyek irtóznak tőlük.⁴⁸

Végül némely még azt is mondja, ha valakit közülük megölne, az olyan volna, mintha áldozatot tenne Isten előtt.⁴⁹

Ezen vádak és joptalan ítéletek feletti panaszok közül talán egyik legszebb és legérdekesebb az I., mely azt magyarázza, miért "biznak" az unitáriusok a "megfeszített ember Kristusban"⁵⁰ és a IV., mely kevés és szegény voltukról vall:

"Némelyek azt mondgyák, hogy átkozottak vagyunk, mert megfeszített ember Kristusban bizunk: bizonyítani akarják az Istennek ama, szavaival: Átkozott, a ki emberben bizik. Jerem. 17. v. 5. De méltatlan cselekszik; mert ha szabad a Fiunak édes Attyában; a Tanítványnak a Tanítókbán: a Vitéznek a Hadnagyokban és Generálisokban Isten után bizni, mennyivel inkább az Ur JESUS Kristusban. Átkozott a ki a bündös erőtlen emberben bizik, és testben veti reménségét, és az ő szive el-távozik az Urtól, a mint az Isten mondgya: de mü bün nélkül való, erős, hatalmas Ur Kristusban bizunk, és mi szívünk azzal el nem távozik az Urtól, hanem közelebb járul." (I. panasz)⁵¹

"Azt mondgyák Felőlünk, hogy csak kevesen vagyunk, azok-is szegények, nemtelenek, tudatlanok; nincsen semmi Uri Fő Rend közöttünk. Igazán mondgyák; mert nem sokan vagyunk: de ebből nem jó-ki, hogy azért Szent Hitünk s

Vallásunk igaz nem volna; mert a Kristus nyája-is kicsin volt. Luc. 12.v.23. Szegények, erőtlének, nemtelenek voltak test szerént a mint 1. Cor. 1.v.26. Szent Pál bizonyította, de ugyan csak ő nálok volt az Igazság." (IV. panasz.)⁵²

De talán leginkább az őszinte panasz hangján szól a II., melynek a Szent Pál Rómabeliekhez írt leveléből vett ígéje az egész Vallástétel mottója is:

"Némellyek azzal kárhoztatnak, hogy amit szánkal vallunk, szivünkben nem úgy hisszük. Oh méltatlan vád! nem vagyunk olyan lélek nélkül való emberek, hogy az Isten Szent szine előtt ő felségéről szájjal mást mondgyunk, szivvel egyebet hidgyünk. Talám azok a Keresztények, kik felőlünk azt mondgyák sziveknek vizsgálói? hogy tudgyák hogy szivünkben külömben hiszünk? Talám nem olvassák azok Szent Pál Apostolnak ama mondását: Szivel hiszünk az Igasságra, szájjal tészünk vallást az üdvösségre. Rom.10.v.10."⁵³

FÜGGELÉK

Szaniszló Zsigmond ajánlólevele Károlyiné Barkóczy Krisztinához (1708. május 25. Mándok)

Az Meltóságos UR N. Károlyi SÁNDOR UR ő N[a]g[y]sá[gy]a, Kegyelmes Urunk ő FELSÉGE, és a Confederált Nemes ország Statusi Hadainak, Mezei General Marschallja, és Senatora, Tizenhárom Vármegyéknek, és Nemes Erdely országnak Fő Commendérozó Generalissa N[emes] Szátmár Vármegye örökös Fő Ispánja Szerelmes Hütös Társának, Meltóságos BARKOCZI KRISTINA Aszszonyának ő N[a]g[y]sá[gy]ának, az Atya Istentől, és az mű URunk Jesus Kristustól, kegyelem és bekesség. 1. Kor: 1. 3. Az IRONAK AJánló Levele.

MELTOSÁGOS Aszszonyom! Az igasságnak vizsgálása, az egy Igaz Istennek, es az C[h]ris[t]usnak esmeretése, és a Kegyességnek munkája (:a melly dologban áll, és szármozik az igaz elő Hütt:) melly kedves legyen az Isten előtt, és melly szükséges az Üdvösségre, meg tetzik edes Üdvezitőnknek szavaiból. Jan: 17.3. Ez az örök Elet, hogy meg esmérjenek tegedet (:Attyám:) Egy igaz Istennek, és a kit el küldettél a CH[ris]t[us] Jesust, az melly szavaiban aszt bizonyította, az UR Jesus Ch[ris]t[us], hogy senki az örök eletet másként nem nyeri, hanem az egy igaz Istennek, és a Ch[ris]t[us] Jesusnak üsmereti által. Mivel pedig az Istennek és a JESUS Kristusnak üsmeretett, az Irasokból vesszük, azért porontsolja edes Üdvezi[t]őnk, vizsgáljátok az Irásokat. Ja: 5.39. Eszt tselekszik vala TIREa beliak a kik minden Napon Irásokat vizsgálják vala. Tseleked: 17.11. Erre int a Sz: Pál-is mindeneket, meg próbáljátok, és a mi jó ugy tselekedgyétek, s azt tartásatok 1. Thessol: 5.21. Melly két drága Virtus ugy latom, Méltóságos Aszszonyom! Hogy Nag[y]sá[gy]odban-is, nem kevésé tündöklök, midőn Országunknak ilyen fel habarodott alapottyában, több egyéb szorgós dolgai között-is Nagysagod, az kegyességnek munkajarol, és az Irásoknak Visgalásarol el nem feletkezik, hanem mikor egyéb szükséges dolgaitól üresedik Idejét, a szent Munkában foglalja. Ebből lött MELTOSAGOS Aszszony! Hogy [276]⁵⁴ midőn a többi között Nag[y]sá[gy]od az Unitáriusok Vallása felől tudakozott, és olvasott volna, sótt holmi kárhoztatások-is ő ellenek látott volna, Idő előtt mig Szent és tiszta vallásunkot, a Magunk szánkból nem hallaná (:Melly igen ditseretre, melto dológ:) Iteletett tenni nem akart, a melly dologban gyakorta, még a Bölsék, ugy a Méltóságok-is nagyon vétkeznek, hogy a dolognak jól meg vizsgálása előtt iteletett tesznek, és mások[nak] ok nélkül való kárhoztatásokra, hirtelen ki fakadnak.

Mély dolognak el tavoztatására Nag[yság]od Mel[toságos] Aszszonyom! Méltotatott küsebbik szolgáljának porontsolni: Hogy az Unitariusok Vallását Nag[yság]odnak Irásban le tenném, hogy abból, a miket Nag[yság]od felőlünk hallatt, és olvasott, ha ugy volnánaké, ugy hinnőké által láthatná. En-is azért Nag[yság]od parontsolattyának, ügyekezvén alázatosson engedelmeskedni Szent Hütünknek, és Vallásunknak Agazatitt, a Nag[yság]od Méltoságos személye eleiben ezért tettem irásban.

Kévánom Isten Nag[yság]odot éltesse, az tökéletes Igasságban világosítsa, az Igasság utyára az örök Eletre vezeregye.

Nag[yság]odnak méltatlan alázatos szolgálja Bujdosó Thordai Szaniszló Sigmond, Datum in Mandok. I. Comitatus Szabólt, Die 25. Mensis Maji A[nno] 1708. [277]

Unitária Vallás-tétel

Szent Pál Apostol Rómabéliekhez küldött Levvelének 10. Rész. 10. v. így szól: Szivel hiszünk az igazságra, szájjal tészünk vallást az üdvösségre.

I. Az Atya Istenről

Hiszszük az Egy igaz Istent, ki az Atya, a kitől mindenek vadnak. 1.Cor.1.v.6. Joan.17.v.3. és vallyuk ő Felségét örökké valónak, Mindenhatónak. Magától és mindenek felettvalónak, menynek földnek Teremtőjének, és egyetlen egynek. Midőn pedig az Istent Ő Felségét egynek mondgyuk, olyan egységet értünk, a mellyben semmi némü töbtség, sokaság, s külömbség nincsen; sőt még elméjével-is senki sem gondolhat. A mellyért-is a Szent Irás sohol senkit mást egy Istennek nem nevez az Atya Istenen kívül; jóllehet a Kristus-is Isten, sőt több Istenek-is vadnak, de sohol még-is senki más egy Istennek az egész Sz. Irásban nem hivattatik, hanem az Atya. [372][innen DEMETER, i.m.]

Amelyből ki-jő hogy a mindenek felett-való Isten minden módon csak Egy, az az, mind személyében, mind állattyában: Mert az Istenben a személy és az állat semmit sem különböznek. [380]

1. Jól lehet pedig a Szent Irásban sehol nincsenek ezek a szók; személyében; állattyában. Sőt együgyü e szókat nem-is érti: 2. Mü Unitáriusok mindazonáltal az Istennek ő Felségének mind személyét, mind állattyát hiszszük (mivel a józan okoskodás tanítya) de úgy, hogy az Istenben ő Felségében mind a kettőt egy meg nem különböztethető dolognak mondgyuk. 3. Ha kik pedig a Keresztények közül az Istenben az ő szent személyét, és állattyát egymástól meg-különböztetett dolognak hiszik, és azért az Istent személyében Háromnak, állattyában Egynek vallyák, állyon szabadságokban. 4. Azt hidgye minden, a miben Isten meg-világosította; Mü senkit nem kárhoztatunk, sőt minden Keresztény Atyánkfiait azon kérjük, hirtelen s ok nélkül a mi kárhoztatásunkra-is ki ne fakadgyanak; hanem, ha azt kívánnyák, hogy az egy igaz Istennek, és a JÉSZUS Kristusnak ismételten és tiszteletiben vélek egyget értsünk, Keresztényi szent szeretettel, mutogassák-meg minékünk a Szent Irásnak világos szavaiból, vagy a józon elmének okoskodásából. [381]

1. Miképpen lehessen egy oszolhatatlan Isteni állatban három egymástól meg-különböztetett Isteni személy? 2. Vagyon-é? s ha vagyon; micsoda különb-

ség vagy az Istenben az ő Szent Személye és Allattya között. 3. Az Istennek egy oszlohatatlan állattya szülehet-é? Abban más személy születhetik-é? több személyekre szaporodhatik-é? 4. Vagyon-é, vagy az Apostoli Credoban valahol világos emlékezet az örök üdöktől fogva született Fiu Istenről. [383]

Mű Keresztény lélekkel és gyenge tudománnyal fel-ruházott emberek vagyunk; valamit mű nekünk a Szent Írásnak világos szavaiból, vagy azzal egygyező jozon elmékedésből, vagy Apostoli Credoból a Keresztény Atyfiak, helyesen s világosan meg-bizonyíthatnak, elhinni minnyájan készek vagyunk? De a hoz tenni (az az, Szent Íráshoz, vagy a Credohoz) vagy abban el-venni, s azt más szókkal s másképpen magyarázni mű nem bátorokunk. [388]

II. A Fiúról

Hiszszük a Bóldogságos Szüz Máriától született új JESUS Kristust az Atya Istennek egy szülött Fiának lenni, mű Meg-Váltónknak, üdvözítőknak, meg-holtak, igazulásunkért feltámadtnak lenni; kit az Atya Isten, minék utánna az Evangeliumot e földön hirdette, csuda tételekkel és Szent Vérével megerősítette volna, halottajból feltámasztott, az egekben felvitt, jobbjára ültetett, minden teremtetett állatokat lábai alá vetett, az ítéletet kezébe adta, hogy el-vegye ő tölle kiki jutalmát annak, a mint cselekedett a testben, jót vagy gonoszt.

Ezt bővebben így világossítyuk.

1. Hiszszük és vallyuk a Szent Lélektől fogantott, szüztől⁵⁵ született Ur JESUS Kristust az Atya Istennek Fiának lenni.

2. Hiszszük és vallyuk, hogy jólehet az Ur JESUS Kristus, az Atya Istennek egy szülött és tulajdon Fia; mindazonáltal olyan Fiu, a ki természetben ember, a ki a Szüz Mariától, és az ő magyából⁵⁶ született, a ki testében nevedett, lelkében erősödött, éhezett,⁵⁷ szomjuhozott, sirt, meg-fáradott, lelkében szomorkodott,⁵⁸ az ő Attyának sok szoros ügyeiben könyörgött, és sirva esedezett,⁵⁹ meg-feszítetett, és el-temettetett. De olyan Ember, a ki Szent lélektől fogantott, bünt soha nem cselekedett, az Atyától meg-szenteltetett, Szent Lélekkel minden közösi felett az ő Istenétől fel-kenettetett, Isten s emberek között közben Járóvá⁶⁰ tétetett, halottaiból az Atyától fel-támasztatatt, az egekben fel-vitetett, az Istennek jobbjára ültetett, minden Fejedelemségek, Méltóságok, Erősségek, Uralkodások feliben fel-magasztaltatt, és minden név felett, mely neveztetik, nem csak az életben, hanem a következőben-is, a mint Sz. Pál Ap. bizonyítyta az Ephes. I.v.20.21. [390.]

3. Hiszszük, hogy ezen Ember JESUS Kristus vólt az Istentől a Szent Atyáknak régen ígértetett Messiás, az Aszszony állatnak⁶¹ magva, ki meg-törte a Kigyónak fejét, ki a Dávidnak ágyékából⁶² származott, ki világ fundamentominak fel-vetése előtt elév tudatott, az utolsó időben ki-jelentetett, az időnek tellyes⁶³ vóltában e világra az Istentől ki-küldetett, a Törvénynek alája vettetett, ki minket bünös embereket a Törvénynek átkától, és az ördögtől meg-szabadított, vérével büneinkből megmosogátott, a lelki Evangelium világosságára hozott, az üdvösségnek uttyában állatott, és ő lött Istentől minékünk szentség, igasság, és váltság.⁶⁴

4. Hiszszük és vallyuk, hogy jól-lehet ezen Ember JESUS Kristus szabad akarattya szerént életit minnyájunkért le-tötte, azt mindazáltal fel-is vette az Attyának parancsolattyaiból: mert az⁶⁵ Atya Isten őtet halottaiból fel-támasztotta, és mint Fiát megdicsőítette; a mint meg-teczik Galat. 1.v.1. Eph. 1.v.20. Coloss. 1.v.20 Act. 2.v.32. Ismét 13.v.15. Hogy pedig a Kristus maga támasztotta volna fel magát, a Szent Írás sehol nem tanítyta; a józan elmékedéssel-is ellenkezik. [391]

5dik. Mivel pedig ezen Ember JESUS Kristus az ő szent Attyának minden parancsolattját meg-cselekedte, kedvét bétöltötte, akarattját az Isten akarattjának alá vetette,⁶⁶ mindenkben az ő szent Attyával egyet értett, és

1. ugyan egy vólt Joan. 10.v.30. Magát meg-alázta; mikor [392]
2. Isten formájában vólt, és Istenhez hasonló, magát meg-üresítette, szolgálai formát vett-fel: engedelmes lött az Istennek. Philip.2.v.6. mind haláláig, sőt a keresztnak haláláig. Philp.2.v.9.10. [393]

6dik. Ezért az Isten-is őtet fel-magasztalta, ajándékozott néki

1. oly nevet, mely mindenek felett vagon, hogy a JE [393]
2. susnak nevére minden térdek meg-hajollyanak, a Mennyeieknek földieknek, és föld alatt valóknak, és meg-vallya minden nyelv hogy az Ur a JESUS Kristus az Atya Istennek dicsőségére, a mint Szent Pál bizonyította. Philip.2.v.9. Adott
4. az Isten néki mennyen földön tellyes hatalmat; adott⁶⁷
5. tudományt, bölcsességet: adott minden itéletet a Fiúnak⁶⁸
6. Magán kívül mindeneket lábai alá vetett I.Cor.15.v.26.⁶⁹
7. A bűnnek bocsánattját, az üdvösségnek sáfárlását az ő kezébe⁷⁰ bizta; ugy hogy senki különben az Atyához nem mehet, senki⁷¹ örök életet, üdvösséget különben nem nyerhet, hanem a Kristus JESUS által. Joan.14.v.6.

7dik. Mind ezek a Máriától született, meg-feszített Názáretbéli Ember JESUS Kristusnak tulajdonítanak, sőt ollyannak, a ki személy, a ki capax subjectuma ezeknek, bévétetője vólt; Ezt mű JESUSunknak, Kristusunknak, Isten Fiának, személynek, üdvezítőnknek lenni hiszszük vallyuk, tudgyuk; ez pedig nem örök Isten: mert az örök Isten senkitől fel nem magasztaltathatik: a mindenek felelett-való Istennek, senkitől sem nem ajándékozathatik: Hatalom, tudomány nem adathatik: Mástól minden lábai alá nem vettethetik. Mind ezeket a Kristusban láttyuk; Más Kristust pedig ezen kívül nem tudunk, se soha a Szent Írásban nem olvastunk. [394]

8dik. Illy nagy és dicsőséges okokra nézve, azokért mű-is ezen fel-magasztaltott Ember Ur JESUS Kristust, a kit az Atya meg-szentelt, meg-dicsőített, Isteni hatalommal, nével, méltósággal, meg-ajándékozott; kit az Istennek minden Angyalai imádnak. Hebr.1. Kinek nevére mennyekieknek, földieknek, föld-alatt-valóknak minden térdek meg-hajolnak; Mű-is nem csak hiszszük s vallyuk mű egy Urunknak, megváltónknak, közben-járónknak, üdvezítőnknek, Isten Fiának, és Istennek lenni; hanem ennek felette Isteni tisztelettel tiszteljük, szentséges imádással imádjuk, nyomoruságinkban segítségül hívjuk; bűneinket néki meg-vallyuk; üdvességünket tőlle várjuk; lelkeinket kezébe ajánlyuk; ugy mindazáltal, hogy mind ezek az Atya Isten dicsőségére szolgállyanak. Philip.2.v.11. [395]

1. Mind ezekből akár ki-is által-láthattya, hogy mű Unitáriusok Kristus-tagadók nem vagnak, hanem inkább az
2. Igaz Kristusnak vallói: Senki semmit a Szent Írásból és az Apostoli Credoból ollyat elé nem hozhat, a mit nem hiszünk;
3. a mint mind ezekből világosan ki teczik: Sőt ezek felett; Ezen Ember JESUS Kristust, a láthatatlan Istennek képének, ISTENhez hasonlóknak, az Attyával egynek, ki Istennek
4. formájában vólt, ki által mindenek löttének: és IGAZ ISTENNEK lenni örömet vallyuk. De olyan Istennek
5. a kinél az Atya nagyob. Joan.14.v.18. A kinek maga
6. felett más Istene vagon. Hebr.1.v.9. Joan.20.v.17. A
7. kinek a hatalom mennyen földön adatott. Matth.28.v.18.
8. A kit mind Urrá, mind Kristussá az Isten tött. Act.2.v.39. A

9. ki magától semmit nem cselekedhetett. Joann.5.v.30.

10. Az ítélet napját nem tudta. Marc.13.v.31. A ki-

11. nek mindeneket az Atya adott. Matth.11.v.27. A

12. kit az Isten emelt arra az Isteni méltóságra, melyben ma az egekben
vagyon. Ephes.1.v.20.21. Ki által

13. az Isten az utolsó üdöben szóllott. Hebr.1.v.1. A

14. kinek az Isten vetett mindeneket lábai alá. I.Corinth.15.v.26. De magán
kivül. Ibidem. Sőt maga-is a

16. Fiu alája vettetik annak, a ki néki alája vetett mindeneket. I.Cor.

15.v.28. [396]

Ezek a dolgok világosan bizonyították, hogy ez az ember Jesus Kristus, a kinek ezek tulajdonittatnak, 1. nem magától, 2. és mindenek felett való Isten: 3. Mert a mindenek felett való Istennél más nagyobb nincs: 4. Annak maga felett Istene, 5. és Attya nincs. 6. Annak senki semmit nem adhat, semmi nélkül nem szükkölködik, 7. senkitől nem függ, 8. senkinek nem esedezik, senkinek alája nem vettetik. Mind ezeket állattjuk; melyből ki-jő, hogy az Ur Kristus olyan magától és mindenek felett való Isten, mint az Atya, nincs. [403]

Objectio: Azt mondanád: maga mondgya a Kristus: Én és az Atya egy vagyunk. Joan.10.v.30. Felelet: Itt egynek lenni annyit térszen, mint egyesnek lenni. Joan.17.v.11. a hol üdvezítőnk azon Könyörög: Szent Atyám, Tartsá-meg azokat a te nevedben, a kiket nékem adtál, hogy legyenek eggyek, a mint mű-is eggyek vagyunk. Az az; olyan eggyesek, mint mű vagyunk: másként ha a Fiu az Atyával állattában volna egy, a jőne-ki belőle, hogy a Kristus azon kérné az Attyát, hogy a mint ők eggyek állattokban, ugy a tizenkét Tanitványok-is állattokban legyenek eggyek; mert azt mondgya: ugy legyenek eggyek, mint mű vagyunk; mely lehetetlen. Sőt továbbá azoknak értelme szerént-is, a kik a Fiut mindenekben egyenlőnek vallyák az Atyával, meg nem áthat, hogy a Fiu mindenekben olyan légyen, mint az Atya. 1. Mert a Fiu az Atyától-való, és nem magától-való; az Atya magától-való. 2. A Fiu az Attya állattából születik; az Atya [406] senkitől nem születik. 3. A Fiu meg-testesült; az Atya nem testesült. 4. A Fiunak mindeneket az Atya adott; az Atyának soha senki semmit nem adott. Matth.11.v.27. Nem eggyenlőek tehát. [407]

1. Hogyha pedig valaki azt mondaná: Más a Mariától született Ur JESUS Kristus; Más az Atyának állattából örök időktől fogva született Ur JESUS Kristus: a Mariától született Kristus Ember, a ki meg-feszítettet, meg-hólt, és el-temetet. Felelet: Erre az mondgyuk: Mű más Kristust az Ember JESUS Kristuson kívül, a ki meg-feszítettet, soha nem hallottunk, se a Szent Írásban nem olvassunk, se nem tudunk: Szent Pál Apost. a harmadik égben tanult, még-is nem tudott más Kristust, a meg-feszítettet Kristuson kívül; maga bizonyította I.Cor.2.v.2. Nem ítélem, hogy valamit láttam volna ti köztetek, hanem a JESUS Kristust, a kit meg-feszítettének. Az egész Apostoli sereg más Kristust nem predikált, hanem a kit meg-feszítettének a mint I.Cor 1.v.23. Mű pedig predikáltjuk a meg-feszítettet Kristust. Valaki azért ezen meg-feszítettet Kristuson kívül, más Kristust tud, hiszen és vall, szabad légyen véle: Mű mást nem tudunk.

2. De itt a Keresztények azt szokták mondani: Nincsen két Kristus, hanem egy Kristus vagy; de az egy Kristusnak két természete vagy, Isteni és Emberi: Isteni természete szerént örök Isten; Emberi természete szerént valóságos Ember. Kihez képest a mellyek ide fellyebb a Kristusról irattattak, némelylek Isteni természete szerént, némelylek Emberi természete szerént tulajdonittatnak ő Felségének. Felelet: 1. Akarnók NB. látni, mellyik Evangelista, vagy Apostol tanított valaha két természetű Kristust? Hol vagyon emlékezet vagy csak szó-is a Szent Írásban, a Kristus két természete felől? 2dsz. Fontold-meg jozon elmével, mit tégyen a két természet? az emberi természet, természet szerént-való valóság-

gos embert tészén, a ki testből, okoskodó ítéletből áll, a ki mind személy. Az isteni természet, természet szerént-való örök Istent jegyez: és így két egymástól megkülömböztetett Kristus léssen; mind a kettő személy, egyik örök Isten, másik valóságos ember.

3. Mű az Ember JESUS Kristuson kívül más Kristust nem tudunk: ezt tudgyuk, hogy Isten Fia: ezt tudgyuk, hogy üdvezítőnk, [413]Mégváltónk, JESUSunk; ennek az Isten még születése előtt adta a JESUSI nevezetet Sz. Angyala által. Matth.1.v.21. NB. Szent János Eangelista az ő egész Evangeliomát azért írta, hogy el hidgyük, hogy a JESUS Kristus az Istennek Fia Joan.20.v.31. (nem azért hogy örök Istennek hidgyük) és hogy örök életet nyerjünk az ő nevében: mellyet-is az Istentől erős hittel várjuk és óhajtyuk. [414]

III. A Szent Lélekről

Hiszszük a Vigasztaló Szent Lelket az Atya Istennek olyan⁷² ajándékának, erejének, és ujjának lenni, mely az Atyától⁷³ származik, a Kristus nevében küldetik, a Kristusban hívőknek⁷⁴ adatik, Isteni félelem által tartatik, hitetlenség által ki-óltatik.⁷⁵ Mely a Kristus Jesusnak leg-bővebben adatott, az Apostolokra [417]Pünkösd napján ki-öntetett, mely tudatlanságokban tanította, szomorúságokban vigasztalta, félelmekben bátorította, az Evangéliomnak predikállására alkalmatosokká tőtte; mely által ma-is a Hívek meg-szenteltetnek, és a Váltásnak napjára el-pecsételtetnek.

Mind ezekből ki-teczik hogy mű-is Unitáriusok a Szent Háromságot hiszszük és vallyuk a szerént, a mint az Apostoli Credó, és a Szent Írás előnkben adgya, és Háromnak nevében, Atyának, Fiunak, Szent Léleknek nevében Keresztelkedünk; De ehez többet tenni, vagy ebben el-venni nem merünk; melyre nézve a Kereszttségben-is nem tésszük azt hozzá: Szent Lélek Istennek nevében: mert az írásban e képpen nincsen. Mű az Apostoloknak az Apostoli Credóban ki-adatott magyarázatokkal, és a Szent Írásnak világos szavaival meg-elégszünk, azoknál a dolgot mélyebben érteni, külömben magyarázni, a Sz. Írásban nem találtatott idegen szókkal élni nem merünk. Másoknak mi teczik, állyon szabadságokban.

(Szaniszló későbbi pótlása)

Jóllehet ez előtt ki-adott Vallás-tételünkben igen világosan, és a Sz. Írásnak értelme szerént a Szent Lélekről, együgyü értelmünk ki-tétetett; de minthogy némellyek azt mongyák, hogy abból nem értik a Szent Lélekről való Vallás-tételünket: Mellyet, ha megelégednének a Szent Írásnak egyenes és világos Tanu-bizonysággal, nyilvánással semmiképpen nem [418] mondhatnának. Most-is tovább a Szent Írásnál nem akarunk menni, hanem világosab értelemnek okaért a Sz. Lélekről való Vallás-tételünket ez szerént adgyuk ki.

Mű a Szent Írásokkal azt vallyuk, hogy a Szent Lélek, nem egyéb, hanem Isteni erő és hatalom, mely nélkül az Isten soha nem vólt, nem-is lehet. Ezzel teremtette e nagy látható világot, ezzel bir, és igazgat mindeneket. Ez az erő pedig sok nevekkal neveztetik: ugymint: Szent Léleknek. Luc.1. Istennek erejének Luc.24. Atyának ígéretinek, és Mennyei erőnek. Act.1. Szent Léleknek és Hatalomnak, melynek általa Isten vala a Kristussal. Act.10.v.38. Szentelő Léleknek. Rom.1. Lelki erőnek és Isteni erőnek. I.Cor.2.v.4.5. Istennek karjának és erejének. Luc.1.v.51. Istennek ujjának Exod.8. Mely Istennek ujjával üdvözítő Urunk Kristusunk üzte-ki az ördögöket az emberekből. Luc.11.v.20. Istennek jobb karjának. Act.2.v.33.

Ez az Lélek, erő és hatalom az Istenben, mint valami végtelen tengerben és mélységes örvényben van; melyre nézve az Isten mindenhatónak-is mondatik, ki mindeneknek ad abból az ő rendi és állapotja szerént.

Hogy pedig a Szent Lelket az Atyával egyenlő örök Istennek, e világnak nagy részével együtt nem valhattuk, okai a többek között ezek.

1. Mert sohol a Szent Írásban Istennek nem neveztetik; mellyet lehetetlen dolog, hogy az Írás világosan, minden következés nélkül nem tanitana, hogyha a Sz. Lélek Isten volna.

2. Sohol az Írásban sem emlékezet, sem példa nem találtatik arra, hogy a Szent Léleknek Könyörgeni, avagy azt imádni kellene.

3. A Szent Lélek igen gyakorta el-hagyatik az Írásban, mikor az Írás az Atyáról és Fiuról emlékezik: mely nem lehetne, hogy ha a Szent Lélek külön Isteni személy volna: ugymint mikor az Írás azt mondgya: hogy csak az Atyának és a JESUS Kristusnak ismeretiben áll az mi üdvösségünk. Miért nem mondgya a Szent Lélek ismértiben-is? Joan.17.v.3.

Erre láss többeket-is. I.Cor.8.v.6. Act.20.v.21. I.Thess-1.v.9.10. 2.Thess.3.v.5. 1.Joan.1.v.3. Item 9.2.v.24. Apoc.5.v.13.9.3.v.12. Ephes. 6.v.13. 1.Thess.3.v.11. 2.Thess.2.v.16. 1.Tim.1.v.1. Tit.2.v.13.

Mely Szent Írásbéli helyekben, ha a Szent Lélek az Atyával egyenlő Isten volna, semmiképpen el nem hagyattathatott volna. Ide adhattuk ezt-is: Hogy ha a Szent Lélek az Atya Istentől különös személyü Isten volna, a JESUS Kristus a Szent Lélek Istennek volna inkább Fia, mint az Atyának, mivel a Szent Léleknek [419] ereje által fogantatott. De mind ezt, és sokakat egyebeket rövidségnek okáért el-halगतunk. [420]

IV. Az Ecclesiáról⁷⁶

Hiszszük a közönséges Keresztény Szent Gyülekezetet a JESUS Kristusban igazán hívő Szent Törvény szerént élő⁷⁷ Hivének Társaságát, mely az Istennek e földön vitézkedő⁷⁸ Anyaszentegyháza, a Mennyeknek Országá, mely az Ecclesia, a⁷⁹ JESUS Kristusnak jegyese; mellyet Szent Vérével meg-váltott:⁸⁰ és szent teste, mellynek feje az Ur Kristus: mely tisztán az⁸¹ Apostolok Vallásán Fundáltatott: Ezt az Istennek beszédgye⁸² igazittya, a Szent Lélek vezérli: melyben minden Kereszténynek magát bé-óltani, ezt gyakorolni kell. [423]

V. A vizzel-való Keresztségről⁸³

A vizzel-való Keresztséget hiszszük s vallyuk, véghez-is visszük, Atyának, Fiunak, és Szent Léleknek nevében; a mint üdvözítőnk parancsollya Matth. 28.v.19. Ez külső jele, a belső lelki keresztségnek, mely vitzől és Szent Lélektől való ujjá születésben, és a jó lelkeknek Istennel való kérdésében áll. [425]

VI. Az Ur Vacsorájáról

Az üdvözítő Ur JESUS Kristustól szereztetett Uri Vacsorát nem csak hiszszük s vallyuk, hanem azzal élünk-is a szerént a mód szerént, mely a Szent Írásban előnkben adatott a végre, hogy a kenyérnek meg-szegése, és a bornak ki-öntése által, az Isten kegyelmének meg-szegését, a Kristus Szent Testének meg-törettetését, Szent Vérének ki-öntését külsőképpen-is ki-ábrázoljuk, an-

nak étele és itala által a Kristus Szent halála által szereztetett lelki jókban való részesülésünket példázzuk, az Istennek Szent Fiában hozzánk mutatott nagy szeretetét, az Ur JESUSnak érettünk való keserves szenvedését, hála-adással magasztaljuk, az igaz Hitben, szent szeretetben való eggyességünket, egy kenyérből és egy borból való részesülésünk által, és a Kristusban minnyájan egy testévaló létünket, és ezek által jövődöben az Istennel, és a Kristussal való eggyesülésünket meg-bizonyítottuk.

"Catekismusoknak 54-dik kérdésében pedig így szólnak az Unitáriusok az Ur Vacsorája felől:" L.427.1. (Ez már nem a Vallástétel).

VII. A bűnnek bocsánattjáról és örök életről⁸⁴

⁸⁵ Mivel minden emberek, valakik Ádámtól származtak, az ő Törvényben az bűn alatt vóltanak, és a vétkekre igen hajlandók; úgy mű-is ma minnyájón igen vétkesek vagyunk, és az Istennek bűn-bocsátó irgalma nélkül 86 szűkölködünk; Meg-igazolunk pediglen a Könyörülő⁸⁷ Istennek ingyen való kegyelméből az Ur JESUS Kristusban⁸⁸ való igaz Hit által, mely jóságos cselekedetekkel ékesített, a mellyek nélkül a hit meg-hólt, a mely hit az Istentől mi nekünk tulajdonítatik igasságul, hogy az által az Istennek kegyelméből a JESUS Kristusban bűneinknek⁸⁹ bocsánattját és örök életet nyerünk. Hiszszük mindeneknek bűnök bocsánattját és üdvességet, valakit az Ur JESUS⁹⁰ Kristusban való igaz Hit által, szent és Istenes élet által, azt az Istennek ingyen való kegyelméből várjuk és szüntelen való könyörgésekkel ohajtyuk. [429]

VIII. A Fel-támadásról

⁹¹ Hiszszük s vallyuk minden embereknek az utolsó napon, mind jóknak, s mind gonoszoknak fel-támadását, és⁹² az Itéletre való állittatását, hogy el-vegye kiki jutalmát a⁹³ Kristustól, annak a mint cselekedett a testben, jót vagy gonoszt.

IX. Az Istennek elévé Rendeléséről

⁹⁴ Hiszszük hogy a Mindenható Ur Isten világ Fundamentomának fel-vevése előtt, az ő Szent Decretomában el-végezte, és utolsó időben ki-jelentette, hogy minden emberek valakik a Kristusban igazán hinnének, az⁹⁵ Atyának akaratattját cselekednék, az Istennek Evangeliomában ki-adatott Szent Törvénye szerint élnének, mind⁹⁶ azok üdvözüllyenek, és az Igasságnak ismételire jussanak.⁹⁷ Valakik pedig a Kristusban nem hisznek s bűnökben meg-átalkodnak, az Istentől el-távoznak, el-kárhoznak.

De hogy a Jó Isten minden népekből, Nemzetségekből, Vallásokból, nyelvekből, rendekből, bizonyos személyeket örök időknél előtt meg-változhatatlannul, azok akár jók akár gonoszak legyenek, az örök életre választott vólna: ezeken kívül mindeneket, sőt a világnak nagyobb részét (ha örökké könyörögnének-is, és soha semmi bünt nem cselekednének-is) az örök kárhozatra vetette vólna; mű az olyan rendelését az Istennek a Szent Írásból nem tanultuk.

X. A JESUS Kristusnak Érdemiről

⁹⁸ Jóllehet az Ur JESUS Kristusnak, Halála, szent Vére, a mű Váltáságunknak árra olly drága, méltóságos és megbecsülhetetlen, melynél nekünk soha nagyobb és drágább⁹⁹ kincs nem adattathatott volna; mert ez által lött váltáságunk, bűneink bocsánattya, és idvességünk: Mindazáltal¹⁰⁰ a Szent Írás ezt nem érdemnek hija, sőt az egész Írásban sohol csak emlékezet sincsen a Kristus érdemeiről, hanem Váltáságnak, szabadulásnak, bűnnek eltörlésének. Mű inkább szerettyük a Szent Írás szavaival élni.

XI. A Kristusnak elég-tételéről

Bizonyos dolog, hogy az Ur JESUS az Istennek akarattjának mindenekben eleget tött, és a mi üdvességünknek munkáját elegendőképpen véghez vitte, úgy hogy mi tőlünk; a hoz egyéb nem kívántatik, hanem igaz hitünk és szent életünk; de ez a szó-is: Kristusnak elég-tétele: a Sz. Írásban nem találtatik. [431]

Panaszok¹⁰¹

I.¹⁰²

Jóllehet pedig mind ezeket szentül hiszszük és vallyuk a Sz. Írásnak lelkünkkel eggyező folyása szerént; még-is sok Keresztény Atyánkfiaitól sokakban vádoltunk és méltatlan kárhoztatunk. Némellyek azt mondgyák, hogy átkozottak vagyunk, mert meg-feszítettett ember Kristusban bizunk: bizonyítani akarják az Istennek ama, szavaival: Átkozott, a ki emberben bizik. Jerem.17.v.5. De méltatlan cselekeszik; mert ha szabad a Fiunak édes Attyában; a Tanítványnak a Tanítóknak: a Vitéznek a Hadnagyokban és Generalisokban Isten után bizni, mennyivel inkább az Ur JESUS Kristusban. Átkozott a ki a bűnös erőtlen emberben bizik, és testben veti reménségét, és az ő szive el-távozik az Urtól, a mint az Isten mondgya: de mű bűn nélkül való, erős, hatalmas Ur Kristusban bizunk, és a mi szivünk azzal el nem távozik az Urtól, hanem közelebb járul. [432]

II.

Némellyek azzal kárhoztatnak, hogy a mit szánkal vallunk, szivünkben nem úgy hiszszük. Oh méltatlan vád! nem [434] vagyunk olyan lélek nélkül való emberek, hogy az Isten Szent szine előtt ő felségéről szájjal mást mondgyunk, szivvel egyebet hidgyünk. Talám azok a Keresztények, kik felőlünk azt mondgyák sziveknek vizsgálói? hogy tudgyák hogy szivünkben külömben hiszünk? Talám nem olvassák azok Szent Pál Apostolnak ama mondhasát: Szivel hiszünk az Igasságra, szájjal tészünk vallást az üdvösségre. Rom.10.v.10. [435]

III.

Némellyek azt mondgyák: azok mind jók a miket hiszünk, de többet kellene hinnünk; mert kevésse hiszünk többet a Pogányoknál. Keresztény ember, gon-

dold-meg jó Lélekkel, hogy-hogy hiszünk többet az üdvösség dolgában annál amiket az Apostoli Credó, és a Szent Írás előnkbe ad? holott a Szent Írás, valamelyek a mi üdvességünkre szükségesek, elég bőven, tisztán, világosan előnkbe adta; Valamelyek pedig a Szent Írásban meg-írtattak, azokat eleitől fogva végig mind hiszszük, ugy a mint ott vagyon, azt idegen szókkal Szent Írás ellen-való dolgokra magyarázzuk, vagy ez vagy amaz értelemre tekerjük, mellyet az Istennek lelke ki-nem adott, mü semmiképpen nem ismerjük.

Azonban valaki e fellyebb irt Vallás-tételünket meg-olvassa, által-láttya, hogy e Világon való minden Pogányoknál sokkal többet hiszünk. Ki hitte s ki hiszi e mái napon a Pogányok közzül az uj Testamentomot; a melyhez mü ragaszkodunk? ki hiszen élő Istennek egy szülött Fiában a megfeszítettett Kristusban? bolondság volt ez a Pogányoknak, botránkozás a Sidoknak, mint Szent Pál bizonyította 1.Cor.1.v.23. (E mái nap-is azért botránkozik-meg a világ bennünk, hogy meg-feszítettett Kristust hiszünk) Ki várja a Kristustól büne bocsánattját és üdvességét? Ki keresztelkedik Atyának, Fiunak, és Szent Léleknek nevében közüllök? Ki hiszi e mái napon-is, hogy az Isten az egész világnak birodalmát, igazgatását a Názáreti JEsusra bizta? mellyik Pogány vallya ezt? Ki tartya a Pogányok közzül a Kristust? Ki imádkozott valaha néki, mellyik Pogány hiszi, hogy az Isten az itélet napján mind őket, mind a Keresztényeket ez által a Férfiu által az Ember JESUS Kristus által itéli-meg? A ki ezeket megfontollya méltán bennünket nem kárhoztathat. [437]

IV.

Azt mondgyák Felőlünk, hogy csak egy kevesen vagyunk, azok-is szegény, nemtelenek, tudatlanok; nincsen semmi [438] Uri Fő Rend közöttünk. Igazán mondgyák; mert nem sokan vagyunk, és test szerént szegények vagyunk, nemtelenek, e világ előtt megutáltattak vagyunk: de ebből nem jó-ki, hogy azért Szent Hitünk s Vallásunk igaz nem vólna; mert a Kristus nyája-is kicsin vólt. Luc.12.v.23. Szegények, erőtlének, nemtelenek vóltak test szerént a mint 1.Cor.1.v.26. Szent Pál bizonyította, de ugyan csak ő nálok vólt az igasság. [439]

V.

Némellyek csufképpen Ariánusoknak hinak; de nem igazán: mert más az Unitária, más az Ariána Vallás. [441]

VI.

Némellyek azt mondgyák: Már régen mind el-kárhoztunk. Uram bocsáss-meg nékik, nem tudgyák mit cselekszenek. Ha az ember kegyelemből üdvezül, avagy a Jó Isten ingyen való kegyelmét mi velünk-is ugy, mint másokkal nem közölheti-é? Istenen áll az, nem emberen: Ne itély, s nem itéltetel. [443]

VII.¹⁰³

Ezek felett sok méltatlan kárhoztatásokkal és csúfos nevezetekkel illetünk gyakorta, sőt némellyek ugyan irtóznak tőlünk. [444]

Sokszor ugyan fenekednek reánk: még azt-is el-mondgya némely; ollyá tartaná, ha valakit közüllünk meg-ölhetne, mintha áldozatot tenne Isten előtt.

De ezeket cselekedték a Kristussal és az ő Tanítványival: Edes üdvezítőnk maga meg-mondta ezt Joan.16.v.2. Mü ezeket Istenre bizzunk, senkit érte nem Kárhozzatunk.

Senkinek gonoszt nem kívánunk, sőt inkább tiszta lélekkel kívánnuk, hogy az Isten mindenknek irgalmazzon, az ő Sz. ismertetiben, jó lelke által világosítson, az eggyességnek és Sz. Szeretetnek lelkével meg-áldgjon, hogy e világban [445] egymással, mint a Tanítványok eggyesek lehessünk, békességben élhessünk; mind a következő életben fejenként a mi Fejünk az Ur Kristussal eggyesülhessünk. Amen. [446]

JEGYZETEK

¹ Unitárius Atyafiaknak Vallástételek. Eredeti kézírata ismeretlen. UZONI FOSZTÓ István, Historia Ecclesiae Unitariorum c. művének az Egyetemi Könyvtár Kézirattárában lévő kézíratos példányában (Ab. 70/a. I-II. köt. I. köt. 277-279) szerepel, de ebben a példányban csak az I. Az Atya Istenről és a II. Az Fiuról c. rész található. Továbbiakban: UZONI. Egy másik kézíratos példánya az OSZK Kézirattárában található: Oct. Hung. 1644. 1-13. Ez sem az eredeti. Továbbiakban Oct. Hung. 1644. Legteljesebben közli DEMETER Márton A Szent Háromságnak... Hiti, Vallása és Tudománya. Kolozsvár, 1732. A továbbiakban: DEMETER. A Vallástétel eredeti szövegéről - lévén ez a legteljesebb - ezt tekintetem.

Az ige: DEMETER, 372.

² Szaniszló Zsigmond napló. (1682-1711) Közl.: TORMA Károly. Bp., 1891. Továbbiakban SZANISZLÓ, 127.

³ UZONI, 277

⁴ Uo.

⁵ TORMA Károly, Szaniszló Zsigmond naplójához írt jegyzetei. OSZKK Quart. Hung. 2003. Továbbiakban TORMA. 108a.

⁶ Az ajánlólevél teljességében megvan UZONI, 276-277. Tartalmazza az OSZKK-ban lévő példány is. Oct. Hung. 1644. Ebben az esetben Uzonit vettem alapul.

⁷ BENCZÉDI Gergely, Tordai unitárius papok. Keresztény Magvető. XXIII. évf. Kolozsvár, 1888. Továbbiakban BENCZÉDI, 91.

⁸ ORBÁN Balázs, Torda város és környéke, Bp., 1889. 255.

⁹ ARANYOSRÁKOSI SZÉKELY Sándor, Unitária vallás története Erdélyben. Kolozsvár, 1839. SZÉKELY, 161.

¹⁰ KANYARÓ Ferenc, Unitáriusok Magyarországon tekintettel az unitarizmus történetére. Kolozsvár, 1891. KANYARÓ, 224.

¹¹ UZONI, 276. Idézi TORMA, 71a.

¹² UZONI, 277. Vö. TORMA 107a, 107b.

¹³ BENCZÉDI, 91.

¹⁴ SZANISZLÓ, 125.

¹⁵ I.m. 131.

¹⁶ SZÉKELY, 161.

¹⁷ BENCZÉDI, 91. Vö. SZÉKELY, 161. Szerinte 1711-ben.

¹⁸ KANYARÓ, 224.

¹⁹ SZANISZLÓ, 173.

²⁰ I.m. 174. L. TORMA, 98b.

²¹ Vö. TORMA, 104a.

²² KOVÁCS Ágnes, Károlyi Sándor. Bp., 1988. KOVÁCS, 216.

²³ I.m. 218.

²⁴ Uo.

²⁵ PÁPAI PÁRIZ Ferenc, Békességet magamnak, másoknak. Bevez., jegyz.: NAGY Géza. PÁPAI, 488.

²⁶ UZONI, 276.

²⁷ Teljes címe: A Szent Háromságnak az, az, az Atyának, és Fiunak, és Szent Léleknek, Három Valóságos Isteni Személyeknek Egy, Igaz, örök, és Egyenlő Istenségekről való, Romai, Közönséges, és Apostoli Anyaszentegyházának egy, igaz, tökéletes, és egyedül üdvösséges Hiti, Vallása, és Tudománya. DEMETER, I. 1. jegyzetpont.

²⁸ DEMETER, Elől-járó Beszéd. 5. számozatlan lap.

²⁹ I.m. 5-6. számozatlan lap.

³⁰ I.m. 8. számozatlan lap. Vö. TORMA, 98b.

³¹ Ez a cím szerepel UZONInál, 276. és az OSZKK-ban lévő kéziratban is: Oct. Hung. 1644.

³² TORMA Károly ezt írja: "Teljes szövegét..., mivel... Szaniszló Zsigmond a Confessiának nem első fogalmazását nyújtotta be Károlyinéhoz, hanem az ennek letisztáztatása alkalmával ő általa bővebbített másodlagos példányt, a mely aztán Károlyiné útján Demeter kezéhez, illetőleg czáfolata alá jutott. A Confessió ama kézirati példányai tehát, a melyek... Torda környékén még ma is léteznek (s Fosztó is ilyesmiről másolt a XVIII. században), csak rövidleti a Szaniszló-Szentiványi-féle végleg megállapított s Demeter kiadványában teljes szövegében olvasható Confessiának." TORMA, 104a.

³³ I.m. 114a.

³⁴ I.m. 204a.

³⁵ SZÉKELY, 161.

³⁶ TORMA, 114a.

³⁷ Vö. 1. jegyz.

³⁸ Oct. Hung. 1644.

³⁹ Demeternél rövid részekre tördelve a "Harmadik Könyv" ben. DEMETER, 371-446. A Confessió teljes szövegét l. a Függelékben.

⁴⁰ DEMETER, 418.

⁴¹ UZONI, 217.

⁴² DEMETER, 432.

⁴³ I.m. 434.

⁴⁴ I.m. 437.

⁴⁵ I.m. 439.

⁴⁶ I.m. 441.

⁴⁷ I.m. 443.

⁴⁸ I.m. 444.

⁴⁹ I.m. 445.

⁵⁰ I.m. 432.

⁵¹ I.m. 432.

⁵² I.m. 438-439.

⁵³ I.m. 435.

⁵⁴ A szöveg mellett zárójelben szereplő szám [276] UZONI FOSZTÓ István, Historia Ecclesiae Unitariorum. Egyetemi Könyvtár Kézirattár Ab. 70/a. I-II. köt. I. köt. lapszámát jelenti.

⁵⁵ Technikai okok miatt az eredeti nyomtatásban a margóra kivitt bibliai helyek a lábjegyzetben szerepelnek. Luc. 1.v.32.35.

⁵⁶ Tim.2.v.5.

⁵⁷ Luc.2.v.40.

⁵⁸ Mat.26.v.38.

⁵⁹ Hebr.5.v.7.

⁶⁰ Hebr.1.v.5.

⁶¹ Gen.3.v.15.

⁶² Act.2.v.30.

⁶³ Gal.4.v.4.

⁶⁴ I.Cor.1.v.30.

⁶⁵ Joa/n./10.v.18.

⁶⁶ Matth.26.v.39.

⁶⁷ Matt.28.v.18.

⁶⁸ Joan.7.v.16.

⁶⁹ Joan.5.v.22.

⁷⁰ Act.4.v.12.

⁷¹ Matt.9.v.6.

⁷² Joan.14.

⁷³ Luc.1.

⁷⁴ Luc.21.

⁷⁵ Joan.15.

⁷⁶ Demeter Márton könyvében véletlenül (sajtóhibából) VI. áll, s nincs önálló címe, csak így: "Unitária Vallás-tétel az Ecclesiáról."

⁷⁷ Matt.3.2.

⁷⁸ 1.Tim.3.

⁷⁹ Act.20.

⁸⁰ Eph.1.v.22.

⁸¹ Hebr.10.

⁸² Matth.18.

⁸³ Itt nincs önálló cím, csak eképp: "Unitária Vallás-tétel a vízzel-való keresztségről." A továbbiakban is hasonlóan.

⁸⁴ "..., Unitária Vallás-tétel." Ezt elhagytam, ti. ezt mindig Demeter teszi hozzá, hogy elkülönüljön a szövegben.

⁸⁵ Gal.3.v.22.

⁸⁶ Rom.3.v.24.

⁸⁷ Gal.2.v.16.

⁸⁸ Jacob.2.

⁸⁹ Rom.2.v.7.

⁹⁰ Rom.9.v.16.

⁹¹ Act.24.v.15.

⁹² Rom.14.v.11.

⁹³ 2.Cor.5.v.10.

⁹⁴ Eph.2.v.11.

⁹⁵ Joan.3.v.16.

⁹⁶ Act.2.v.38.

⁹⁷ 1.Tim.2.v.4.

⁹⁸ 1.Cor.6.v.20.

⁹⁹ 1.Pet.1.v.18.

¹⁰⁰ Joa/n./20.v.31.

¹⁰¹ Demeternél: "Az Unitárius Vallás-tételek végében le-tött Panaszok; és azokra való Catholicus Feleletek" c. alatt. [432]

¹⁰² Uo. " . I. Unitáriusok Első Panaszsa." A továbbiakban is így.

¹⁰³ Demeter Márton könyvében nincs számozva, "Utolsó csoportos Panaszszai az Unitária Vallás-tételnek" cím alatt szerepel. 144.

Dr. MOLNÁR ISTVÁN

HELYTÖRTÉNETI ADALÉKOK A SZÉKELYKERESZTÚRI EGYHÁZKÖR EKLÉZSIÁINAK ISMERETÉHEZ

A fenti címmel megindított cikksorozat a jelenlegi székelykeresztúri Egyházkör falvainak/eklézsiáinak ismeretét kívánja a Keresztény Magvető 96. és 97. évfolyamaiban közölt "ravai" MATRIX anyagának pótlásaként - a teljesség igénye nélkül - hely-, egyház- és művelődéstörténeti adalékokkal bővíteni. Célja tehát az, hogy a falu lakója követhesse - meggondolkoztató tanulságként - helysége népesedési grafikonjának hanyatló görbéjét; tudjon a faluja életterét, földhasználati rendszereit alakító elődök munkájáról; legyen tudója templomépítő ősei, sokszor évtizedes áldozatos erőfeszítésének; ismerje meg faluja múltbeli művelődési életét, s abban a tudás fátylóját helyben lobogtató vagy távolabbra vivő jelentősebb személyiségek kilétét. S mindezt azért, hogy az idő folyamatában az elvégzett dolgok, megtörtént események, illetve az azokat végzők, irányítók cselekedeteinek emléke ne süllyedjen bele a feledés homályába; szolgáljon okulásul jelenieknek s irányító segédforrásként az eljövendőknél.

1. CSEHÉTFALVA

A Nyikó középső völgszakaszának egyik ősi településű faluja. A Firtosból eredő "...Konyhapatakának csaknem völgyfejében alig láthatóan elrejtve fekszik szépregényesen, mint szentírásí békélak lomberdők árnyékában, zúgó patakok között..." (Orbán Balázs). A patak nevét és a felső völgszakaszban fekvő falu nevét a népi etimológia a Firtos várához kötődő regékkel magyarázza: a patak, mivel a várban lakó fejedelem konyhájából indult útjára Konyhapataka nevet, az alább fekvő település pedig, ahol a vár cselédei laktak, Cselédfalva s ebből származóan Csehétfalva nevet kapta.

A mai falu ősi település voltát valós történelmi adatok is igazolják, így legrégebb adatként az első világháború (1914-1918) idején elvitt régi harangja, amely az 1481-es évszámot viselte, s amely harang valószínű az 1333. évi pápai tizedjegyzékben a Csehétfalva anyaegyházaként szereplő Tarcsafalva (Villa Tarca) akkori gótikus templomából vívődhetett oda.

A Székely Oklevéltár újabb köteteiben közölt, a XVI. századból származó peres iratokban gyakran szerepel a falu neve az akkori írásmód szerint: pl. 1585-ből Cheherffalwa, Chiherfalwa, 1590-ből Chierdffalwa, Chierffalwa, 1596-ból Csehertfalua; a XVIII. század elejei lustrákban Chehértfalva, Cheherffalva; a XVIII. századvég népszámlálása adataiban Csehérdfalva néven említik, majd kialakul a mai használatú Csehétfalva név, s 1922-ben az impériumváltozás után a román Cehetel nevet kapta.

A falu egészeben unitárius. Lakossága lélekszámára vonatkozó egyik legrégebb adat az 1721-ben készített Mária Terézia-féle összeírásban maradt fenn. Eszerint Csehétfalván 26 adóköteles háztartást vettek fel, de a lélekszám feltün-

tetése nélkül. Ha a családonkénti akkori taglétszámot - az erre az időre Erdélyre általánosan elfogadott számítási alapon - öttel számítjuk, akkor a 26 háztartásban 130 körüli lehetett a lélekszám, s ha ehhez hozzászámítjuk a szegénységük miatt adóval meg nem rótt háztartásokat, a lélekszám mintegy 200 körüliire emelkedhetett. A 65 évvel későbbi 1784-1787-es első Magyarországon tartott hivatalos népszámlálás felvételei (Közli a Közp. Stat. Hivatal Könyvtára, Bp. 1960) is a fenti adatokat erősítik meg. Eszerint Csehétfalván 49 házban 50 családot 228 lélekkel vesznek fel, ebből 105 férfi és 117 nő. A "sarjadék"-ot csak a férfi nemben jegyzik: 1-12 éves 14 és 13-17 éves 2 fiú. A férfinembeli foglalkozások megoszlása a sarjadékon kívül: 1 pap, 1 nemes, 38 paraszt, 31 polgár és paraszt örököse, 8 zsellér és 10 egyéb foglalkozású.

Az 1784/87-ben végzett állami népszámlálást követő 1789-es évben a Lázár István püspök vezette Generális Vizitáció létszámfelvétele szerint a "Cselédes Gazdák és Özvegyek" száma 66, "Az élő Gazdáknak Feleségeik"-é 50, "Mindkét Nembeli Magzatok"-é 98 és így "Minden lelkeknek száma Nro 214." A három év múlva, 1801-ben tartott újabb püspöki vizitáció a lakosság minden kategóriájában történt növekedés nyomán már 50 fős szaporodást állapít meg: "Háztartó Gazdák és özvegy Gazda Asszonyok Nro 74, Életben lévő Gazdák Feleségeik Nro 52, Fiu Magzatok Nro 71, Léány Magzatok Nro 67 És így Minden Lelkek száma Nro 264."

Mintegy hét évtized teltével, 1869-re a lakosság száma 406-ra emelkedett, s ettől kezdve a 400 körüli lélekszám egészen a kollektivizálás éveig jórészt állandósult - 1900-ban 400, 1933-ban 444 lakosa volt a falunak. 1993. december 31-re ez a lélekszám a lelkészi jelentés kimutatása szerint a fiatalabb nemzedékeknek az ismert okok miatti kényszerű elvándorlása következtében 219-re zsugorodott, ami a falu elöregedését eredményezte. E folyamat jól érzékelhető az 1900-ban felvett népesség korcsoportok szerinti adatainak és az 1993. évi helyzet összevetésének adataiból. 1900-ban a 400 lelket számláló faluban a 0-19 évesek száma 189 (47%), a 20-59 éves fenntartóké 167 (41%), s a 60 éven felülieké 44 (11%) volt. Ezzel szemben az 1993 végén számbavett 219 léleknyi népességnek mintegy háromnegyede 60 éven felüli öreg, s alig van már iskoláskorú gyerek.

Csehétfalva határának *gazdálkodási* képéről az első tájékoztatást ugyancsak az 1720/21. évi Mária Terézia-féle, a megadóztatás céljából készített felmérés adja. Ebből a gazdasági állapotot feltüntető összeírásból megtudható a főbb őstermelési ágazatok megoszlása, területük kiterjedése: a szántóterület 313 3/4 köblös (kb. 236 k.hold), a rétek területe 88 1/2 kaszás (kb. 66 k.hold). Földművelésre és az állatállomány téli eltartására tehát mintegy 300 k.hold állott rendelkezésre. Sajnos ez az összeírás a fő termelési ágazatok mellett nem tünteti fel az erdők és más területek kiterjedését. A jóval későbbi, az 1800-as évek vége felé kialakult határképet aztán Kozma Ferencz "A Székelyföld közigazdasági és közművelődési állapota" c. művében 1879-ben így rajzolja meg: a határ kiterjedése 2181 k.hold, ebből szántó 588 k.hold, legelő 191, erdő 806 (a terület 37%-a) és terméketlen 64 k.hold. Ha a két említett év adatait összevetjük, akkor kitűnik, hogy a köztük eltelt másfél évszázad alatt a művelésbe fogott terület a lakosság lélekszámbeli növekedésének folyományaként mintegy 350 holdnyival gyarapodott.

Csehétfalva népe is *határképe* alakításában - miként a Nyikó-mente többi falujában - végigjárta az egymást váltó *földművelési rendszerek* útját az ősi *parlagoló földműveléstől* kezdve fordulós, kötött termelésű *gazdálkodási formákon* át a kollektivizálásig. Az ősi kötetlen *gazdálkodási formát* felváltó *kétfordulós határra* vonatkozó első írásos adat az egyházközség 1711-ben keltezett birtokösszeírási jegyzőkönyvének "A Külső Bonumok, Szántó Földek, Széna Füvek" c. fejezetében olvasható: a "Szalom felé Forduló" és a "Martonos felé Forduló"

megnevezésekkel. Az 1789-ben tartott Generális Vizitáció is az említett két fordulóban veszi számba a külső ingatlanokat, de a forduló területén fekvő parcellákról várható jövedelem feltüntetésével egyidejűleg azok évenkénti művelési rendjéről is tájékoztat: "A' Papság után birato szénafüvek termése lévén... Cub 3 3/4, melynek felét vévén minthogy áltérative (váltólag) használtatnak." Jövedelme tehát csak másodévenként van, amikor a terület nem esik nyomásba. Az 1773-ban kelt Matrix (vö. KerMagv 96. évf. 97.) és az 1801-ben tartott Generális Vizitáció is a külső ingatlanokat még a kétfordulás határban leltározzák, s egy 1840-ben kelt okiratban is az elzálogosított földek fekvését ebben a határfelosztásban jelölik meg.

A földművelési rendszerek fejlődési útját követve Csehétfalva népe is - miként a többi falvaké - rátért a termelési igényeket jobban kielégítő, a termelés módját, rendjét könnyebbé tevő *háromfordulós* határrendszerre; pontos idejét adathiány miatt nem ismerjük, a negyvenes évek öregei úgy emlékeztek, hogy 1850 táján történhetett. Mintegy száz év múlva a határ termőtalajának javítása érdekében 1941-ben elhatározták, hogy kísérletképpen 1941 ősztől 1945 ősziig négy éves próbaidőre rátérnek a *négyszékes* határhasználatra. A kísérlettel a kevés földdel rendelkezők hátrányos helyzetbe kerültek: megesett, hogy a gabonavetésre (búza, kukorica) kerülő két forduló valamelyikében nem, vagy kevés lévén a parcellájuk, a kötött termelési kényszer miatt abban az évben egyik vagy másik gabonaféle termésében hiányt szenvedtek. Így aztán 1945 őszién visszatértek a háromfordulós határbeosztásra.

Az 1882-ben és az 1904-ben kiadott Udvarhelymegye iskolai földrajzkönyvei a falu gazdálkodását jellemezve írják, hogy a lakosok a földművelés mellett "tűzifával jövedelmező kereskedést űznek... sok gyümölcsöt termesztnek, különösen cseresznyét, meggyet."

Csehétfalva jelenlegi *temploma* időben a második. Egykori templomának építési idejét nem ismerjük; az 1773-ban kelt MATRIX mint "igen régi... Kő Templom"-ról, a régi 1485-ben öntött (már említett) harangjáról emlékezik meg. 1789-ben Lázár István püspök Generális Vizitációjának jegyzőkönyve már részletesebben írja le a késői gótikus építészet jegyeit magán viselő "kívülről kőlabakkal erősített... Kő Arcus"-sal két részre osztott, belsejében férfiaknak 18, asszonyoknak 16 "boruló Székek"-kel ellátott régi kő templomot. Egész mennyezete akkor már virágos "táblás". A felíratos kazetták szövegei jelzik, hogy a templomot 1631-ben renoválni és restaurálni kellett. (Hoc Templum renovatum, restauratum omnimodo stb... A[nn]o D[omi]ni 1631.) megőrkítve a mennyezetet festő mesterek nevét is: moldovai Balás Péter és papolci Imre György. Az 1801. évi újabb püspöki vizitáció a 170 évvel azelőtt már javított ősi templomot és a haranglábat annyira "megromlott"-nak találta, hogy hathatósan "ajánlá az ezek aránt való gondoskodást". Az eklézsia "jelenté is azon szándékát", mert "igen kitsin lévén (34 pad mintegy 170-180 férőhellyel) a' Ekklesiához képest... szándékoznak rövid időn... nagyobbak építéséhez kezdeni."

A "szándék" megvalósítása - a vizitációk évenkénti sürgetése ellenére is - csak majdnem két évtized teltével, 1819-ben "Tiszti erő" közbelépésével indult el, az ez évben lebontott régi templom helyén. Az 1820. évi vizitáció már megállapítja, hogy "Az Ujj Templom mostan létzeztetik, cserepeztetik", 1822-ben "szépen kivakoltatott, Stakaturja megkésztetett", de csak négy év alatt, 1826-ban jutottak annyira, hogy már "Isteni Tisztelet folytathatik benne", s végül 1827-ben a jegyzőkönyv megőrökíti, hogy "Az Templum gyönyörű szép állapotban vagon... székekkel, pádimentummal, prédikáló székkal... Czinteremmel együtt."

1829-ben megkezdik a *torony* építéséhez is az előkészületeket: a Kormánytól megkapott "patentális"-sal (szabadalomlevél) s segítséget kéregetők elindul-

nak, az eklézsia a szükséges építkezési anyagokat teremti elő, s 1831-re 3 német ölnyire felépül a torony, de csak négy év múlva, 1835-ben tudják befejezni.

A 18. század első felétől vezetett vizitációs jegyzőkönyvek "Mindkét Nem-béli Ifiak... Nyári Templombéli és Oskolai" *oktatásról* mindig megemlékeznek. A régi gyenge iskolaépület, a "Classis" 1789-ben még állt: "a' Pappság Házán felyül... deszka fedél alatt borna fákból rakott Házatska... tüzelő helye Cuptor sövényből fonva és két Ablakai Lantornából (marhahólyag); benne pedig négy tzöveken álló deszka hosszu Asztal... Tanulo Gyermekeknek szolgál". Másfél évtized múlva az 1806. évi vizitáció megállapítja, "hogy a' Tanuloház el-pusztulása miatt semmi Oskola nints", s megint az eklézsiát, "hogy Tanuló Háza legyen", de valószínű, hogy ez ebben az időben folyó templomépítés gondjai miatt csak 1813-ban, s akkor is "Tkts Király Biró Mihály János Urnak parantsolatjára" egy hónap alatt építik meg. Az iskolai oktatás tanító nemléte miatt ez időben itt is a papra hárult. Az iskolaköteles gyermekek "feljáratása" a Classisba nagyon rendszertelen. A 18. században a szülők legnagyobb része lányaik taníttatását nem tartották szükségesnek, a fiúkat viszont kora tavasztól késő őszig "a' Atyák" marhák pásztorlására, mezei munkákra fogták be. A vizitáció minden évben büntetés fenyegetésével igyekszik a szülőket gyermekeik taníttatására ösztönözni. A "Templombéli Nyári institutiót" a lányok már inkább látogatják, "éneklésből, Kis- és Nagy Catekiz-musból... ditséretes Cenzurájukkal meg is bizonyították". A tanítást "elmulató Legények, ha a' Téli hosszas éjszakának estvén a Tiszt. Paphoz járva ki potolják, a' büntetést el fogják kerülni.

A falu 18-19. századi *művelődési életére* vonatkozó adatokat a Kurátori Számadáskönyvek nem tartalmazzak.- Az 1920-as évekig - Bencédbe költözéséig - itt élt *Izsák Domokos* (1895-1977) székely földműves népköltő, népi elbeszélő. Sok versét, írását az egyházi folyóiratok, a *Székely Közélet* és a *Falvak Dolgozó Népe* c. lap közölte. Önálló kötete "Dalok erdőn, mezőn" 1905-ben jelent meg. "1946-47-ben országgyűlési képviselő, a M.N.SZ. parlamenti csoportjának tagja." *Balázs Ferenc családja* innen származott. E családi kapcsolatáért ragaszkodott Csehétfalva népéhez, s az 1920-as évek végén és a 30-as évek elején többször meglátogatta a falut előadásokat tartani a földműves szövetkezetek jelentőségéről.

2. ÉNLAKA

A Firtos tömbjétől DNY-ra lenyúló, a Kis- és a Nagy-Küküllő közti vízválasztó hegyvonulat kezdő szakaszának élén fekszik a Székelyföld eme tájegységének nevezetes faluja - Énlaka; azon a helyen, ahol a Kr.u.3. század utolsó negyedéig - a régészeti kutatások tanúsága szerint - a hajdani római birodalom védelmi határerőd-rendszere itteni szakaszának egyik jelentős katonai tábora, a XIII. Gemina Légióhoz tartozó IV. Hispán csapatost (COH IIII HISP), és mellette a római polgári település létezett.

A mai Énlaka településének kezdetét pontosan nem ismerjük. Annyi kétségtelen, hogy a 14. század második negyedében (1332-1333) Jandalaka, Jenlaka néven már jelentős egyházi központként szerepel. Az 1500-as évek második feléből ránk maradt oklevelek is Jenlaka, Jenloka, Jeienlaka néven említik, (Székely Oklevéltár), az 1700-as években már Énlaka alakban írják. Román megfelelője Inlaceni.

A falu nagyságára, lakosságának lélekszámára vonatkozó adatok csak a 16. századtól kezdenek ismeretessé válni. Udvarhelyszék 25 dénáros adójának 1567-ben végzett összeírásakor Énlakán 28 kapuzámot - a legtöbbet e vidék falvai között - vettek nyilvántartásba. Az 1720-1721. évi, szintén az adóztatást szolgáló Mária Terézia korabeli összeírás már részletesebben - a társadalmi rétegekről is - tájékoztat: összesen 59 háztartást jegyeznek, amiből 2 nemes, 46 taksás szabad, 1 jobbágy és 10 egyéb helyzetű. E korban Erdélyben átlagosan öt főt számítanak egy családra, s eszerint a falu lélekszáma 295-300 körüli lehetett. A falutól várható pénzbeli jövedelmet egy malom után 14, s egyebekből 28 forintban jelölték. Hat és fél évtized teltével az első magyarországi (1784-1787) népszámlálás már pontosabb képét adja a falu nagyságának, népességének, társadalmi rétegzettségének. Eszerint 96 lakóházban 94 család 431 lelke élt, férfi 218, nő 216. A statisztika csak a férfi nembeliek megoszlását tünteti fel: volt 1 pap, 19 nemes, 64 paraszt, 52 paraszt és polgár örököse, 27 zsellér, 18 egyéb és 1 szabadságolt katona. A gyermekek közül csak a férfi "sarjadék"-ot veszik számba, összesen 36-ot, ebből 1-12 éves 27, s 13-17 éves 9. A 19. század első évében, az 1801-ben tartott püspöki vizitáció a lakosság számát így rögzíti: "Házi tselédes Gazdák s Eözvegy Gazda Aszszonyok Nro.131; Életben lévő Gazdák feleségei Nro 104; Fiu magzatok Nro 135; Léány magzatok Nro 92; Minden Lelkek száma 462." Egy évszázad múlva, az 1900. évi népszámlálás idejére a lakosság 233 fővel gyarapodva elérte a legnagyobb, 695-ös lélekszámot, a korszak egészséges korosztálybeli megoszlásával (termelők és eltartottak): gyermek 15 éves korig 249 (35,82%), ifjú 16-19 éves 44 (6,33%), a 20-60 évesek száma 331 (47,62%), s a 60 éven felülieké 71 (10,23%). Az 1930-as népszámláláskor már 100-zal kevesebb volt a lélekszám: 590. S jó hat évtized múlva 1993. december 31-én csupán 270 lélekről számol be a lelkészi jelentés. Így ez a falu is - sajnos - a fiatalabb nemzedéknek az ismert okok miatti távozása folytán a vészes elöregedés útját járja.

Énlaka népessége is *ősfoglalású határát* kezdetben az akkor ismert szabad, parlagoló földhasználati móddal művelte az azt felváltó kötött termelésű, kétfordulós, nyomásos gazdálkodásra történt áttéréssig. Énlakán ez az áttérés - miként Erdélyben általában - a 17-18. század valamelyik időszakában történhetett meg. A Mária Terézia-féle már említett 1720-1721. évi, az adóztatás célját szolgáló első ismert felvétel a határnak csak a főbb termelési ágairól tájékoztat, eszerint: az összeíráskor élt 59 család népessége 447 3/4 köblös (kb. 336 kh) szántó és 156 1/2 "kaszás" (kb. 116 kh) kiterjedésű réten gazdálkodott. Az 1760-ban tartott Generális Vizitáció jegyzőkönyve azonban a "Külső Bonumai a' Enlaki Eccl[esi]-anak" c. fejezetében már a meglevő kétfordulóban (vetés és nyomáshatár): "A' Varalva felé forduló Határban" és "A' Also Határban" "receptálja" az eklézsia és a papság földjeit, megnevezve az egyes határrészeket is. 1773-ban az akkori Keresztúri Egyházkör eklézsiainak vagyonát leltározó Matrix az énlaki "Allodiaturák"-at ugyancsak a kétfordulós határban: "A' Felső Határban (megfelel a Váralja felé fordulóknak) és A' Alsó Határban veszi számba. Az 1817. évi vizitáció jegyzőkönyvében is a külső ingatlanai az egyháznak még mindig a kétfordulós határban sorolódnak fel. Ezt a határhasználati formát felváltó haladottabb háromfordulós művelési módra történt áttérés pontos évét még nem sikerült megállapítani, valószínű - miként a szomszédos falvakban - az 1830-as évek valamelyikében térhettek át. Kozma Ferencnek a múlt század harmadik negyedében, 1879-ben készített statisztikája már a kiteljesedett hármashatár művelési ágazatairól ad hírt: a 3345 holdnyi határból 977 hold szántó, 597 rét és kaszáló, 839 legelő, 756 erdő és 177 hold terméketlen terület volt.

A múlt század utolsó negyedében és e század elején kiadott Udvarhely megye földrajza c. iskolai tankönyvek Énlaka népéről és *gazdálkodásáról* ezt írják: "Lakosai törekvő, takarékos emberek", de mert "a falu köves, silány talaja nem jutalmazza igen gazdagon a földművest" ennek pótlására "faedény készíttéssel és hídkövek, kővályuk faragásával is foglalkoznak." E kismesterségek aztán századunkban fokozatosan megszűntek. A régóta utolsó énlaki művészkedő kőfaragónak, a nagyon idős Demeter Domokosnak is pár évvel ezelőtt kihullott kezéből örökre a véső.

Énlaka népe egészében unitárius. A pápai tizedjegyzékben (1332-1333) Jandalaka néven említett falu ősi - eredetileg torony nélküli - *temploma* a késő gótika építészeti stílusának jegyeit viseli magán. Építési idejét nem ismerjük, valószínű a 14-15. század valamelyik időszakában épülhetett. Az építéstörténetére vonatkozó - az időnkénti állagmegóvó folyó javítások mellett - leglényegesebb adatokat a 18. századtól írt egyházi gazdasági jellegű okiratok őrzik. Az 1773-ban készített Matrix-on kívül az 1801-ben tartott püspöki Generális Vizitáció aprólékos leltára leírja a templombelsőnek az 1661-es tatárdúlás következtében szükségessé vált megváltoztatását, amikor a "Géber vagy Szivárvány" (diadalív) által elválasztott kétrészes templom hajójának beomlott boltozatát 1668-ban "virágos táblázatu menyezet"-tel helyettesítik, amelynek egyik kazettája a táblákat festő Musnai György nevét székely rovásírással őrzi. A szentélyrész bordás boltozata akkor még állt, de 1827-re annyira megtöredezett, hogy le kellett bontani, s 1828-ban "a leszakadozott Bolt helyett szép kék menyezet építettett."

A templombelső utolsó nagyjavítása 1976-ban történt, amikor a templom északi falának megcsúszását kellett megállítani és a meggombásodott deszkapadlót az eredeti járószinten terméskő lapokkal helyettesíteni. A hajóban és a szentélyben ez alkalommal végzett régészeti kutatás - meglepetésre - kiderítette, hogy a templom jórészt az ugyanezen a helyen állt római, Jupiternek állított szentély köveiből - melyek közt az itt állomásozott katonai csapattestekre vonatkozó új adatokat szolgáltató feliratos és más faragott kövek is voltak - épült. (Vö. Molnár I. Az énlaki műemléktemplom 1976. évi javítása. KerMagv. 83. évf. 31-39.)

Az évszázadok alatt több alkalommal újjáépített *harangláb* helyett az 1830-as évek elején felépítik - többszöri sürgetés után - a templom tornyát, rövid folyosóval kötve össze a hajóval.

A régi *harangokat* elhasadás miatt a 18. század folyamán kicserélik, az 1797-es évszámot viselőket Rettegen Tékintetes Nagy György harangöntő mester öntötte.

A vallásos és a világi *oktatás* mikéntjét a 18. század első felétől vezetett egyházközségi jegyzőkönyvek mindig nyomon követték. Az ifjak hitbeli oktatását az ún. "Vasárnapi Iskola" nyújtotta.

Nyáron inkább csak a lányok látogatták, a fiúk kora tavasztól késő őszig a szülők gazdasági tevékenységébe bekapcsolódva, rendszerint elmaradtak, ami miatt az egyházközségi vezetőséget a vizitáció mindig elmarasztalta. A világi oktatást a 18. század első felében a jegyzőkönyvek szerint az ún. "Nationalis Iskola"-ban végezték. A század vége felétől egyre gyakoribbá válnak a fiúk mellett a lányok oktatására vonatkozó rendelkezések is, előírva az énlaki "ministerek"-nek külön "Lány Iskola Ház" építését, amire aztán az 1800-as évek elején már történtek is intézkedések. Az oktatást legtöbbször kiváló tanítók végezték, s tevékenységük révén a falu népének műveltsége egyre színvonalasabb lett. A jelen század első éveiben egyik legjelesebb tanítómesterük *Nagy Ferenc* volt, aki

"Ifjúsági Olvasó Egylet"-et, színjátszást szervezett, Tejszövetkezetet létesített és hagyományörzésre nevelt. Hatása még ma is érzik: az otthon élők és a hazalátogatók kezdik újraéleszteni hagyatékul kapott színes népszokásaikat.

3. FIRTOSVÁRALJA

A tündérregékkel övezett Firtos tömbjéből eredő és a Nyikó vizébe jobb oldalról ömlő Konyha-pataka "völgyfejében már fenn a Firtos déli alján fekszik büszkén Firtos-Váralja, unitárius székelyek által lakott falucska"- írja Orbán Balázs. Ősi településű falu, amely az unitariumusnak e vidéken a 16. század második felében történt meggyökeresedésekor már, s ezt követően a 18. század végéig, mint filia, az énlaki anyaegyházközséghez tartozott. Utal erre a régi kapcsolatra az 1801. évi püspöki vizitáció jegyzőkönyve is a váraljaiaknak azon kötelezettség vállalásáról írva, amelyet "a' Ekklesia Énlakától volt elszakadása-kor... a' Papság számára művelhető szántóhely" biztosítására tettek.

"Firtosváralja neve már a 15. század derekától ismeretes", a Pálfalva és Váralja közötti határviszályról szóló oklevelekben 1459-ben Waralyfalw, Warhalafalva, Wárhallijafalva változatban fordul elő. (Vö. Ferenczi Istvánnak a hajdani Besenyőfalváról írt tanulmányával. Hazanézó, '82.1.sz.4-8.) Az 1580-1590-es évek birtokpereit tárgyaló jegyzőkönyvekben Varallia, Varallja alakban szerepel (Sz.O-tár, új folyam). A 19. századtól megkülönböztetésül más hasonló nevű helységekétől Firtosváraljának, s mai román nevén Firtusunak nevezik.

A 16. századi falu lakosságáról keveset tudunk. Orbán Balázs régi család-történeti kutatásokra hivatkozva írja, hogy János Zsigmond 1568-ban rugonfalvi Benedek Istvánnak itt jószágot adományoz. Udvarhelyszék 25 dénáros adójának összeírásakor 1567-ben Warallijan két kapuszámot vesznek fel. A 16. századvégi peres iratokban több, a lófők rendjébe tartozó személyt (Bálintok, Gergelyek, Kelemenek, Székelyek) és egy jobbágyot (Antal Sebestyén) említenek meg. Az 1721. évi lustrum 17 primipilus és 1 pixidárius székelyt jegyez. Egyed Ákosnak a társadalmi folyamat eredményeit tükröző statisztikájában (Falv, város, civilizáció, Buk. 1981. p. 109.) Váralján az 1614. évi lustra 7 jobbágyot, 1 zsellért vesz fel, 1750-ben 2 jobbágy, 2 zsellér és 1840-ben sem jobbágy, sem zsellér nem szerepel.

A falu lakosságának pontos lélekszáma az 1786-1787. évi első hivatalos népszámlálás adataiból ismeretes: 48 lakóházban 43 család tagja élt, 108 férfi és 117 nő. A férfinembeliek társadalmi megoszlása: pap 1, paraszt 31, polgár és paraszt örököse 26, zsellér 17 (földet művelők és más munkát végzők), egyéb 6, fiúsarjadék 1-12 éves 18 és 13-17 éves 9, összesen 27. Az 1801-ben tartott Generális Vizitáció a "F. Váraljai Nemes Ecclesiában" a lakosságot így csoportosítja: "Háztartó Gazdák s özvegy Gazda Aszszonyok Nr. 59, Életben lévő Gazdák Feleségeik Nr. 44, Fiu magzatok Nr. 55, Leán magzatok Nr. 57 és így Minden Lelkek száma 215". A lakosság akkori életképességét jelzi, hogy 103 felnőtt mellett 112 gyermek -, a 215 összlétszám felénél több. Orbán Balázs a falu népesedési adatait nem közli, de a korabeli 1869-es népszámlálás már 306 lelket állapít meg. A következő hat évtized alatt ez a szám szinte állandósul, 1900-ban is 307, aminek egyharmada, 101 (33%) gyermek, a fő termelőrétégé 175 (41%), s a 60 éven felüli 31 öreg, csak egytizede a lakosságnak. Az 1930. évi népszámlálás még 303 lelket vesz fel, de sajnos az azóta eltelt fél évszázad utolsó évtizedeiben eluralkodott nyomasztó kényszer miatt számuk 1993. december 31-ére 127 lélekre zsugorodott. Ez a falu is vészesen előregegett.

Firtosváralja népe, miként az egész vidéké, fokozatosan végig járta az egymást váltó *földművelési rendszerek* útját. A kezdeti parlagoló gazdálkodást felváltó és hosszú ideig tartó kétfordulós (Énlaka felé forduló, Pálfalva felé forduló) határhasználat még a 19. század első felében is gyakorlatban volt. Az 1801-ben tartott püspöki vizitáció még ebben a határfelosztásban veszi számba a "Külső Bonumok"-at. A hármashatárra való áttérés idejét a Libellus nem örökölte meg. Valószínű itt is a 19. század közepe táján történhetett meg. Kozma Ferencz által a falu virágkorában, az 1870-es években közölt határkép már a kiteljesedett hármashatár üzemágainak megoszlását szemlélteti: az 1563 holdnyi határon 633 hold szántó, 434 rét és kert, 74 legelő, 315 erdő és 106 hold terméketlen. A mintegy 20 százaléknyi erdőség tette lehetővé, hogy a talaj köves volta miatti gyengébb hozamú gabonatermelést a lakosság "cseber és kártyagyártással" (víztartó faedény) pótolta "s azzal messze kereskedést űznek" (Orbán Balázs). Ezt a jövedelempótló kismesterséget még a két világháború közötti évtizedekben is gyakorolták.

Váralja régi első "sendely fedél alatt borna fából rakott" *temploma* az 1801-ben tartott Generális Vizitáció ingatlanleltára szerint a virágos festésű mennyezet egyik kazettájának lemásolt szövegéből kitűnve "1701-ben építettet". E régi templomról aztán az 1796-ban tartott vizitáció megállapította, hogy "romladoszó félben" van és "a' Népnek mivoltához képest kitsin..." is lévén, ezért "imponálja (elrendeli) a Sz: Visitatio hogy az Ecclesia új Templomot építsen". Öt éves előkészítés után - amint az 1801. évi jegyzőkönyv írja -, az egyházközség már ebben az évben "a' mindgyárt [már] leirt templom észak felől valo oldala mellé egy Kő Templom építéséhez kezdett, mellynek fundamentumát nagyobb részben a föld szineig kihozta". 1802-ben a templom tömbje fel is épült; berendezése, mennyezete, pádimentomozása - amint annak költségeiről a kurátor elszámol - a következő két évben fejeződött be.

Tornyot a régi faharangláb helyett csak később, a század közepe felé két év alatt, 1838-1840 között építenek, amint annak munkálatairól, építési idejéről a többször gondnokokat adó Szedresi családból származó akkori iskolázott kurátor Szedresi Sigmond verses krónikájában így emlékezik meg: "Midőn Ezer után Nyolcszáz negyvenhárom / Júniusnak napja volna Tizenhárom / Már Tornyunk egészen... mindenképp készen áll... Firtos Váraljai kitsin Ecclesia / Tornyát végezheté azon örvend vala / Földi vitézsége esztendei között / Két Esztendő alatt ily Tornyot épített". (Vö. M.I. KerMagv. 79. évf. 88-91.)

Váralja népe *iskoláztatásának* történetére vonatkozóan az 1730-tól írt jegyzőkönyvek majd mindenik évről tájékoztatnak, hangsúlyozva mindkét nembeli gyermekek oktatásának szükségességét, de a 18. század vége feléig vajmi kevés eredménnyel, amelynek legfőbb oka, hogy nem volt tanító. Ennek következményeként állapítja meg az 1790-ben tartott vizitáció, hogy "A' nagyobbatska Gyermekek kiadattatnak más faluba és csak kevés Gyermekek kik járnak a' T. Paphiz és csak in virili Sexu" (férfi nembéli). Ezért az 1774-ben kelt Főhatósági határozat alapján elrendelik, hogy a gyermekeket "hat esztendőn felyül... mind a' két Nemben fel adgyák a Szülék a tanításra." A szülők, hogy teljesíthessék ezt a rendelkezést, kérik a Főtanácsot, hogy a kántort, Sárosi János uramat engedje át "a' Ecc[lesi]ának Tanítóul 's éneklőül" [az iskolába]. A kérést "szívére vévén a G[ene]rale Sz[ent] Consistorium" - teljesíti; az eklézsia pedig meghatározza fizetését is: a "Minister" [pap] átengedi az öt-öt harangozó kévét, a szülők egy-egy véka búzát és zabot adnak gyermekeként, s ígérnek a "törvényes Salariumnak megadását is." Az iskolai oktatás ezzel Váralján a 19. század végétől javult: a tanítást tanító végezhetette. Maga az iskola épület kezdetben még nyomorúságos volt: "annak előtte minek előtte a' Gyermekek taníttatására szolgáló hajlékul nem fordítottat volna a' Falu pásztora lakhelyéül szolgát" - állapítja meg az 1801.

évi püspöki vizitáció, de aztán "a' gyermekes Atyák industriája által tisztességes Ház [a tanfőnök] s Classis építtetett a falu azon helyén." A vizitáció ajánlja, hogy a meglévő Tanulóház mellé "egy Léánkák tanulására szükséges hajlékot is épített"- nének. Négy évtized múlva, 1843-ban a toronyépítést verses krónikában megíró gondnok Szedresi Sigmond feljegyzése szerint "Ujabb Oskola Ház Építése porontsoltatott... Meg Ujjittattak 1843ba a Falusi Oskolákra valo vigyázatok az említett évbe folyt Gyrás Szék végzéséből; parantsoltatott Ujabb Oskola Ház Építtetés - valamint a Visitáció ugy az végre ki küldött Dullo Ur is it a Firtos Váralyai Unitaria Ecclesiaban."

Az 1801-ben tartott Generális Vizitáció az *iffak nyári oktatását* illetően nehezményezve állapítja meg, "hogý a' Férfi nembéli Ifjúságnak a' Nyári Vasárnapokon valo taníttatása ezen Ecclesiaban is nem gyakoroltatik", s ezért a jövőben "Szent György naptól Szent Mihály napig minden esztendőben gyakorlásba vétetessék, a' Canon szerint rendeltetik." De a fiaknak a nyári vasárnapi templomi iskolában való részvétele az állatok legeltetése és a mezei munka miatt továbbra is csak szórványos.

Az 1800-as évek második felétől a II. világháborút követő társadalmi rendszerváltozásig a falu egyházi és világi szellemi életének irányítását kiváló papok, gondnokok, kántortanítók végezték. A lelkészek sorából Kozma Dimén, kora híres szónoka, majd később fia Zoltán, s a gondnokok sorából a Szedresieken kívül Pál János, akinek buzgósága folytán építődött meg 1868-ban a díszes orgona - emelkednek ki. A legnagyobb és legmaradandóbb hatású volt azonban Váralja szellemi és gazdasági életében is, József János (1859-1935) munkássága, aki 1882 és 1926 között 44 évig volt a falu költői lelkületű kántortanítója, aki hosszú ideig működő Olvasó Egyletet, Ifjúsági Dalkört szervezett. Tiboldi István után ő volt az, aki másodikként a legszebben dicsőítette a Nyikó-mente szépségét (Székelyföldön legszebb folyó a Nyikó / Legszebben szól mellette a tilinkó stb.). Sok dalát, versét, önéletírását őrzi az 1936-ban kiadott "Firtosi rezedák" c. kötete.

(Folytatjuk).

SZÓSZÉK - ÚRASZTALA

KOVÁCS ISTVÁN

A BIZALOM HATALMA

Jn 21 , 15 - 17

Valami nagyon szép és nagyon fontos dologról szeretnék beszélni ma Nektek. Talán inkább : vallani. Fontosnak érzem, mert amióta megértettem ezt a dolgot : meghatározza gondolkodásomat, viselkedésemet, egész életemet. Valom, hogy szép is ez a dolog, mert nélküle aligha lehet szép és igazán boldog az ember élete. Mivel nagyon szeretném megosztani ezt a tapasztalást veletek, most: izgulok ! Vajon sikerül ? - Kérlek, legyetek segítségemre! Fogadjátok bizalommal vallomásomat : a bizalomról, a bizalom hatalmáról.

Az életúton szerzett tapasztalatoktól függően, többé-kevésbé hajlamosak vagyunk arra, hogy fellobbanó rokonszenvünk sugallatára ismeretlen embertársainknak is előlegezzük bizalmunkat. Olykor előfordul, hogy csúfosan ráfizetünk erre és csalódásaink egyre inkább elpárologtatják bizalmunkat. Ebben a "méltóságát veszített világban", melyben sokakban meghűlt a szeretet és megfogyatkozott a bizalom : egyre többen hirdetik és fogadják meg a bizalmatlanság elvét. Ennek - az ószövetségi gondolkodásra jellemző - szellemét, egy történettel fogom szemléltetni.

Az édesapa egy magas asztalra állította kisfiát. Aztán biztatni kezdte, hogy ugorjon le. A kisfiú azonban félt és nem mert ugrani. Ne félj! - bátorította az apuka -, itt vagyok és kifoglak... De amikor a kisfiú leugrott, az apja félre állt, ahelyett, hogy kifogta volna. Ő megütötte magát és keserves sírásra fakadt. Az apa ekkor magához vonta és vigasztalni kezdte, s közben így okította gyermekét: "Tanuld meg, fiam, hogy még saját apádban se bízzál!"

"Mindenki őrizkedjék felebarátjától, ne bízzatok a testvérben sem!" (Jer 9,3) "Átkozott..., aki emberben bízik" (Jer 17,5) - összegezi fenyegetően a bizalmatlanság elvét az Ószövetség. - Megvallom: soha nem tudtam elfogadni, magamévá tenni a bizalmatlanságból fakadó óvatosság ezen sündisznó-állását. Mennyire más világ a Jézusé! Jézusból valósággal árad a bizalom. És Jézus felé viszontárad a bizalom! Mert a bizalmatlanság mindig bizalmatlanságot, a bizalom pedig mindig bizalmat szül.

Tudta ezt Jézus jól, mert ismerte a szeretetből fakadó bizalom hatalmát és élt is vele. Klasszikus példának tekinthető az imént felolvasott bibliai rész, de igen sok esetre hivatkozhatunk még az evangéliumok alapján. Gondoljunk csak a kafarnaumi százados (Mt 8,5-13) vagy a kánaáni asszony (Mt 15,21-28) találkozására Jézussal. Valósággal árad a bizalom belőlük! Máté evangélista leírása épp azt emeli ki, hogy "idegen" létükre milyen megingathatatlan bizalommal fordulnak Jézushoz. A hitükben megingott, bizalmukban meggyöngyült embereket maga Jézus bátorítja: "Bízzál fiam!" (Mt 9,2); "Bízzál leányom!" (Mt 9,22); "Bízzál leányom! A te hited megtartott téged" (Lk 8,48). Vagy a tanítványok felé: "Bízsa-

tok, én vagyok, ne féljete!" (Mk 6,50). Nem beszélve azokról az esetekről, midőn Jézus épp azokkal szembesül, akikkel szemben - óvatoskodó méricskéléssel - mindig a bizalmatlanság elve ajánlható: a megtévedtek, az elbukottak, a bűnösök. Jézus minden esetben a szeretetéből fakadó bizalmát kínálja föl nekik. Bízunk bennük, hogy legyen miben megkapaszkodjanak! "Eredj el, és többé ne vétkezzél!" - mondja nekik. És ebben kimondatlanul is benne van: Én bízom benned! Eredj el, és többé ne vétkezzél!

Gondoljunk csak az elbukottak, vagy a börtönből szabadultak helyzetére, akik - még az őszinte javulási szándék esetében is - csak meglehetősen ritkán és nehezen tudnak ismét "rendes" tagjaivá válni a közösségnek. Igen gyakran csak azért, mert senki sem nyújtja feléjük a szeretetből fakadó bizalom mentőövét. Mi, mégha megbocsátunk is nagynehezen az "elbukottaknak", az újrakezdéshez szükséges bizalmat csak oly ritkán tudjuk előlegezni...

Nem így Jézus, az emberi lélek nagy ismerője. Ő, amikor elhívta tanítványait, egyiktől sem kérdezte meg: szeretsz-e engem? Ezt a kérdést csak azután tette fel Péternek és a többi tanítványnak, miután előlegezte bizalmát és bebizonyította szeretetét. Tulajdonképpen egész élete szeretetének bizonyítása volt. Hogy mivel bizonyította például a tanítványainak szeretetét? Azzal, hogy kiemelte életüket a hétköznapi élet szürkeségéből és a boldogság hegyére vezette őket. Út, igazság és élet lett a tanítványoknak. Barátainak nevezte és barátaivá tette őket. Megajándékozta őket az élet kenyerével és itálával, az evangélium boldogságával. Az utolsó vacsora előtt megmosta lábaikat is, a szolgáló szeretet áldozatvállalására tanítva őket.

Különös módon, éppen egy hétköznapi napnak is nevezhető élethelyzetben érttettem meg igazán mindezt. Péterke még egészen kisfiú volt, olyan két-három éves. Elég rég nem találkozott nagytatájával, aki - egyik délután - váratlanul érkezett látogatóba. Peti köszönt ugyan, de a hátunk mögé bújott, hogy - a szülői oltalom fedezékéből kilesve - előbb szemügyre vehesse a látogatót. Nagytatának - szemmel láthatóan - rosszul esett a gyermek bizalmatlansága, félénk húzódozása. Petike! - szólítottá -, hát nem ismered meg? Hát én vagyok; gyere, gyere gyorsan, hadd öleljelek és pusziljalak meg! A gyermek azonban csak nem indult, semmi hajlandóságot nem mutatott, hogy eleget tegyen a hívásnak. Nagytata ekkor - az örök nagyszülői szeretet leleményességével - egy csokit vett elő, és most már azzal hívogatta-édesgette magához. A gyermek bizalmatlansága lassan felengedett. Még mindig óvatosan közeledve, de odament és elvette nagytata kezéből a csokoládét. Megköszönte szépen s még várt egy pillanatig, hogy egészen meggyőződjön: valóban az övé, tényleg neki hozta nagytatája...A következő percben már ott ült nagytatája ölében! Csokoládét szopogatva, a megbizonyosodottak megingathatatlan bizalmával és önfeledt örömeivel, s mindezt olyan magától értetődő, természetes egyszerűséggel, amire alighanem csak az ártatlan gyermekek képesek. Akkor érttettem meg igazán, amit A kis herceg írója - Antoine de Saint Exupéry - így fogalmazott meg: "A szeretet megalapozásához az áldozattal kell hozzákezdened."

Bizalom nélkül elviselhetetlen az élet. Ha nem bízol senkiben és benned sem bízik senki: számalomra méltó lettél. Bizalom nélkül nincs semmiféle - igazi - emberi kapcsolat. Nincs igazi barátság, elképzelhetetlen az igazi hitvestársi viszony, képtelenség a szülő és gyermek kapcsolata, de bizalom hiányában még az édes testvéreké is az. S a felsorolás folytatható... "Egymást ismerni nem annyit jelent, hogy mindent tudjunk egymásról, hanem hogy szeretettel és bizalommal vagyunk egymás iránt és hiszünk egymásban." (Schweitzer Albert). E megállapítás igazsága kiterjeszthető a munkatársi viszonyra éppúgy, mint a tanító és tanítvány vagy a nemzetek közötti kapcsolatokra is.

Tény, mindenkinek jól esik, ha bíznak benne. Igaza van Mauriacnak: A mások belénk vetett bizalma jelöli ki utunkat. Mit gondoltok, Péternek - a tanítványnak - nem ez az előlegezett bizalom jelölte ki útját? - Péter háromszor tagadta meg Mesterét, de Jézus mégsem vonta meg tőle a bizalmát! Háromszor kérdezte: Szeretsz-e engem? - Péter tudja miért a háromszor elhangzó kérdés - és fáj neki, hogy Jézus emlékezteti -, de azt is tudja: Jézusnak igaza van. Háromszor kell válaszolnia a szeretetből felkínált bizalomra, de ez - ugyanakkor - nem más, mint három lehetőség, három alkalom, hogy bizonyíthasson!

Szembeötlő és tanulságos e gyönyörű történetben, hogy Jézus nem kérte számon három éven át hirdetett tanítását, evangéliumát, sőt Péter hitbeli ismereteire sem kíváncsi! Szeretetéből fakadó bizalma az egyetlen feltétele, hogy Péter kösziklának bizonyuljon. Ez a jézusi bizalomban rejlő erő, "utat jelölő" hatalom.

Néha, midőn nagyon egyedül és elhagyatottan érezzük magunkat, egyszerűen közel lép hozzánk valaki, és megajándékoz szeretetéből fakadó bizalmával. És akkor egyszerre megérezzük, hogy milyen csodálatos erő a bizalom, s hogy ezek a ritka alkalmak életünk legboldogabb alkalmai, és boldogok vagyunk nagyon. Törekedjünk hát mi is a szeretetből fakadó bizalomra! Hadd határozza meg gondolkodásunkat, viselkedésünket, egész életünket, mert csak így lehet szép és boldog az ember léte ezen a földön. Ámen.

BOLDOGOK AZ ISTENBEN GAZDAGOK

Lk 12, 15

Több mint húsz évre terjedő lelkési szolgálat során megtanultam: vannak úgynevezett "nehéz textusok". Ezek a Szentírásból - egyházi beszédünk alapgondolatául - választott részek azért nevezhetők így, mert a szokásosnál nehezebb feladat elé állítják a prédikáló lelkészt, de az evangélium üzenetét befogadni kész hallgatóságot - a gyülekezeti tagokat - is alaposan próbára teszik. Olyan textusok ezek, amelyek homlokegyenest ellentétben állnak a megszokott, hétköznapias gondolkodással, s valósággal ingerelnek, hogy ellentmondjunk nekik. Ha még azt is felismerjük, hogy az evangélium mindig egy magasrerdű élet követelményével lép fel - minden idők tanítványaival, s így velünk szemben is -, tehát bele akar szólni életünkbe, szokásainkba, akkor csak úgy ágaskodik bennünk a tiltakozás, az ellenkezés "ördöge"! Ha őszinték vagyunk, a leggyakrabban épp azért, mert - ezek a "nehéz textusok" - mindig a lényegre tapintanak, nagyon is gyarló elevenünkbe vágnak... Pont egy ilyen "nehéz textust" választottam mára, mégpedig Jézus egyik - nagyon időszérűnek érzett - példázatából. De hadd lássuk, miről is van szó benne?

Egyszer egy ember kerül Jézus elé és arra kéri, szóljon testvéreinek, hogy ossza meg vele a vagyonát. Egész szíve, minden keserősége ott háborog ebben a kérdésben. Meghalt az apja és idősebb testvére egy árva vasat sem akar adni neki a vagyonból, az örökségből. Mit tegyen? Mivel épp kínálkozik az alkalom, fogja magát és elszalad az arra járó, híres prófétához, Jézushoz. Ő biztosan neki ad majd igazat. Hisz mégiscsak égbekiáltó igazságtalanság, hogy így kisémmizi őt a saját testvére.

Csakhogy óriási a csalódása, mert Jézus így válaszol: Ember, ki tett engem bírónak vagy osztónak köztetek? Más szóval ez azt jelentette: nem azért küldött engem az én mennyei Atyám, hogy ilyesmivel foglalkozzam! De mert mélyen belelátott ennek az embernek a szívébe - és ott iszonyatos kapzsiságot és irigységet, pénzsóvárságot és vagyonimádatot látott -, még ezt is hozzátette: "Vigyázza-

tok, és őrizkedjete minden kapzsiságtól, mert ha bőségben él is valaki, életét akkor sem a vagyona tartja meg." Nem az az emberi élet, hogy vagyonban dúskáljon!

Jézus látta az ember szemén a megrökönyödést, s látta a körülötte lévők arcán a döbbenetlenkedést; látta a szemükön, hogy nem értik egészen, miért tartja olyan nagy bajnak a mohó szerzésvágyat és a vagyonban való dúskálást. Ekkor elmondott nekik egy történetet:

Volt egyszer egy nagyon gazdag ember - így kezdi Jézus -, és ez az ember valóban nem tudta soha, mi az, hogy nincs. Nagy-nagy házban, valóságos palotában lakott. A kamrája akkora volt, mint egy terem és az tele volt mindenféle jóval. Az istállói tele voltak lovakkal, tehenekkel; a mezői birkákkal és kecskékkal, a földjei ringó búzatáblákkal, a kincseskamrája pedig színültig pénzzel, ezüsttel és arannyal. Ha kisétált gazdag mezőire, földjeire, ugyancsak kidüllesztette a mellét: ez mind, mind az enyém! És nagyon elégedett volt önmagával. Van-e még ilyen gazdag ember a földön? Tele minden kamrámmal, csűrőmmel, tele minden zsákom... De ez a gazdag ember mégis mindig gondokkal - aggodalmakkal és félelmekkel - terhelt volt. Most épp az volt a legnagyobb gondja, hogy az idei gazdag terméssel - amely gazdagabbnak ígérkezett minden eddigi termésnél -, mit csináljon? Hiszen nincs már egy szemernyi üres hely a magtárakban, a csűrőkben, a padláson. Teles-tele minden gabonával. Búzával, árpával... Kisétált a földekre, ahol vígan folyt már az aratás. Csak úgy dőlt, dőlt mindenütt a gyönyörű, aranszínű kalász! Ragyogott az ég fölött, vidáman énekeltek a madarak... Amerre csak a szem ellátott, mindenütt az ő földjein arattak...

Milyen végtelen, nagy hálával tölthette volna meg ez a látvány a szívét, hogy megköszönje: - Istenem, milyen gazdagon adod az áldásodat megint! - De nem. Eszébe sem jutott az Isten. Csak a gabonát látta, és egyre csak azon járt az esze, hogy mennyi pénzt hoz ez majd neki! Lázasan számolgatott, mit sem törődve a gyönyörű idővel, a madarak énekével, az aratók munkájával. Még a verejték is kiült a homlokára gyönyörűségében, hogy a következő percben - rémülten meredjen maga elé: De most mit csináljak? Hová tegyem ezt a töméntelen gabonát, hisz máris tele vannak magtáram, csűrűim? Görcsösen gondolkozik, míg egyszerre csak felderül gondterhelt arca, és szinte szeretettel néz az égre, meg a nehéz munkában görnyedő aratókra.

Ugyan mi juthatott az eszébe? Talán az, hogy itt van egy csomó, nagyon-nagyon szegény ember, akik alig kapnak valamicske bért azért, hogy a tűző napon reggeltől késő alkonyatig görnyednek, s ezt a gazdag termést, vagy egy részét nekik adom? - Ó, dehogya! Nem az aratókat látta, és nem az eget. Óriási hombokat, magtárakat, csűrőket, gabonátárolókat látott, amelyeket majd most fog építtetni! És máris tovább számolgatott, tervezgetett: - Igen, mormogta maga elé, ezeket a régi, ócska csűrőket lebontatom és máris építhetik helyükbe a nagyobbakat. Jó erős ajtókkal, vasalt ablakokkal, hogy szellőzzön, de nehogy egy szem gabona is más kezére kerüljön... Az ám! S ha minden meglesz, meddig is lesz elég nekünk? Gyorsan számolni kezdett újra, majd elkezdett nevetni: ennyi gabonából kétszáz évig is megélhetünk! S ha a felét eladom és aranyat veszek, akkor is elég lesz száz évig! Ez aztán igen! És ismét nagyon elégedett volt önmagával, egész úton hazafelé - vidáman nevetgált. Még az aratók köszönését sem hallotta, mert egyre csak ezt mondogatta maga elé: Én lelkelem, sok kincset gyűjtöttél, sok évre; pihenj, egyél, igyál, örvendezzél, vigadozzál!

Egész délután vidáman járt, kelt, nézegette a régi csűrőket, amelyeket lebontat majd. Számolt, szaladgált, tervezett; le-leült, evett, ivott, s meg volt nyugodva, hogy jól számolt. Nincs itt semmi hiba! Élete végéig urasan fog élni, akár egy kiskirály!

De valahol mégis rosszul számolt. Valamit kihagyott a számításból. Valamit? Nem, hanem sokkal inkább Valakit. Valakit, akire ő sohasem gondolt. Este

se, amikor lefeküdt. Még félálomban is csak számolt, lebontott és felépített, tervezett és nagyon meg volt elégedve önmagával...

Akkor váratlanul elszorult a szíve. Nem kapott levegőt és kiverte a hideg-veríték. Jaj, nyögött fel, jaj! És kezével görcsösen markolt a levegőbe. Egy hiba, egy hiba van a számításban... Jaj, csak erre az egyre nem gondoltam!

Igen, erre az egyre nem gondolt. Mindent jól számolt, csak erre az egyre nem számított. Míg egyre ki-kihagyott a szívverése, egyszerre egy hangot hallott... Egy hangot, amire eddig sose figyelt. Szíve legmélyéről szólt e hang: "Bolond, az éjjel elkérik tőled a lelkedet, kié lesz akkor mindaz, amit felhalmoztál?"

Jaj, bolond voltam - nyöszörögte -, csak gyűjtöttem és gazdagodtam. Közben elfelejtettem élni is - hörögte -, és meghalt.

Másnap, amikor megtalálták, és jöttek a hozzátartozók és rokonok: alig vetettek rá egy pillantást, hisz senki sem szerette, mert önző volt és kapzsi, megszállottja a mohó szerzésvágynak, zsugori és telhetetlen. Mindenki csak a pénzeskamra felé sietett, és egész nap egyebet sem tettek, mint veszekedtek az aranyakon, acsarkodva osztozkodtak a vagynon...

"Így jár az, aki magának gyűjt kincseket, és nem az Istenben gazdagodik" - mondotta Jézus a történet végén.

Az ember, aki tágranyílt szemekkel hallgatta, lassan elfordította Jézusról a szemét. Már kezdte érteni, miért nem akarja Jézus a testvérétől kiperelni az örökséget. A többi hallgatók is megértették, hogy miért nem akar osztóvá lenni Jézus. Ő azért jött, hogy az ember Istenben gazdagodjék, Istenben legyen gazdag, mert ebből származik a jóság, a hűség, a megértés, a békesség és a szeretet. Mindaz, amire az embernek - és az emberiségnek - ma is a legnagyobb szüksége van, hogy valóban gazdag és valóban boldog legyen!

Bevallom - nem tehetek másként -, ízlelgetem: milyen gyönyörűen fogalmazott Jézus. Istenben gazdagodni, Istenben lenni gazdag... Mintha a Hegyi beszéd napsugaras zúgása áradna végig zengve lelkemen: Boldogok az Istenben gazdagok!

Testvérem! Ezzel - itt - tulajdonképpen be is fejezhetném ezt a prédikációt. Mindenképpen erőltetett szónoki fogásnak érezném, ha most, befejezésül elkezdeném "aktualizálni" ezt a történetet; ha kezdeném bizonygatni, hogy mennyire időszerű és a ma emberéhez szóló az üzenete. Holott ez - az emberek mohó kapzsiságát és telhetetlen szerzésvágyát felszabadító, szinte egy egész ország lakosságát valóságos népvándorlásra készítő "Caritas-jelenség" korszakában -, mindenki számára nyilvánvaló. Épp ezért, "befejezés" helyett, csak néhány - a jézusi evangélium szellemében fogant - kérdést és kérést fogalmazok meg. Te csak mondd, vagy inkább imádkozd velem:

- Uram, mondd mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, de a lelkében kárt vall? (Mk 8, 36).

- Uram, mit ér, ha "mindent" megszereztünk, de gyógyíthatatlan betegen fekszünk?

- Mit ér, ha palotákban lakunk is, de otthonunkban sincs megértés, jóság, hűség, békesség és szeretet?

- Mondd, mit ér, ha zsebünk s kamránk telis-tele, de szívünk és lelkünk béna és üres?

- Őrizd meg minket minden kapzsiságtól, mert ha bőségben élünk is, életünket akkor sem a vagyon tartja meg!

- Uram segíts, hogy Benned legyünk gazdagok! Mert boldogok az Istenben gazdagok. Ámen.

(A beszéd Dr. Gyökössy Endre *Hogyan tartsunk gyermekbibliaórárt* című - kis módszertani - kötetének felhasználásával íródott).

SZABÓ DEZSÓ

AZ IGAZSÁG

Mt 5,20

Emberi életünk teljességének, a hívő léleknek egyik legnagyobb vágya és célja: az igazság. Beszédünk és cselekedeteink irányítója, vitatkozásaink, ellentéteink indítéka, az igazság. Minden élet, minden vallás alapja az igazság kelle- ne, hogy legyen.

Vágyunk, törekvésünk az igazság után magával hozza a tagadhatatlan valóságot: azt, hogy büszkék vagyunk, ha valaki rólunk mondja: ez az ember igaz. Emberi ítéllettel, véleménnyel azokról mondjuk ezt a megállapítást, akiknek cselekedetei megegyeznek az előírásokkal, valláserkölcsi törvénnyel.

Igaz embereknek tartották magukat az írástudók és farizeusok, akik, Isten törvényének ismeretében, minden parancsot, minden előírást a legapróbb rész- letekig betartottak. Akik önteltek és büszkék voltak, hogy nevükben is hordozzák az igazságot. Az írástudók és farizeusok mellett akkor is, most is hány hívő, hány vallás nevezi magát igaznak!

Jézus tanítása kezdetén megfogalmazta küldetésének célját: azért jött, hogy a törvényt betöltsé, de ugyanakkor harcot indít az öngazságában meglege- dett, dicsekvő emberek, az írástudók és farizeusok ellen. Az ember csak látható események, cselekedetek szerint ítél, de Isten másképp és másképp Jézus is. Aki Isten országába be akar jutni, annak igazsága több kell legyen a betűk és parag- rafusok, az írástudók és farizeusok igazságánál. A magukat legigazabbnak tartók sem jutnak be Isten országába, ha életükben, cselekedeteikben, magatartásukban igazságuk több nem lesz, mint amit a törvények előírnak.

Mi az igazság és mi a többlet?

A kérdés nagy. Pilátus is Jézustól azt kérdezte: mi az igazság? Ma erre kíséreljük meg a feleletet keresni, és megtalálni életünkben és az élet legkülön- bözőbb területén.

Mi az igazság a tudományban, annak bármilyen ágában? Valljuk, más igazság nincs, mint valamit felismerni, Isten teremtő, életet alkotó törvényeiből, azokból, amelyek a világ teremtése, fennállása kezdetétől örökké fenn álltak és állnak, melyek megmásíthatatlanok. Mégis milyen büszkék vagyunk, milyen nagy eseménynek tartjuk, ha valamit ezekből megtalálunk, felismerünk.

Mi az igazság egyéni-mindennapi életünkben?

Az, hogy a legapróbb mozzanataig ismerjük érzéseinket, cselekedeteinket, az eseményeket. Ezért olyan lebilincselő hallgatni az őszinte vallomásokat, ol- vasni az önéletrajzokat, megismerni túl az "én" életén mások életét. Ezek az igazságok azonban csak töredékei az emberi életnek.

Mi az igazság hitünkben és vallásunkban?

Milyen a kapcsolatunk Istennel, az Ő parancsolatainak betartásával? Mert ha minden törvényt betartottam, hitem hegyeket mozdít el, az én igazságom még semmi. Még több kell! Jézus tanítványságunk, kereszténységünk, vallásunk ki kell hogy terjedjen az egész világra, minden teremtményre, embertársainkra.

Goethe, a költők fejedelme haldoklásában több fényt kívánt. A mi unitárius vallásunk is életünkben több igazságot kér.

Jó, igaz, tökéletes gondolatok, cselekedetek? - még több kell! Azért van a tudásszomj, a tanulni vágyás, ezért járunk istentiszteletre, olvasunk, hallgatunk, nézünk, hátha valahol, valakitől megkapjuk a többletet, a bizonyosságot, hogy igazabbak lehessünk.

A húsvétra előkészülő vasárnapon beismerjük és be kell vallanunk, hogy igazságunk sokszor még az írástudók és farizeusok igazságát sem éri el. Messze maradnak életünkben az Isten törvényének és parancsolatainak betartása. Olyan akadályaink és ellenségeink vannak, melyek nem kívülről jönnek, de bennünk laknak. Igazság-vágyunk útjában leküzdendő ellenség a megszokottá váló közömbösségünk. Milyen könnyű a víz törvényével mindig a könnyebb utat választani, a lefelé folyó utat, a gond nélküli utat, amikor nem érdekel a más gondja, bánata, nehézsége, csak az önmagam nyugalma, csendessége, békessége.

Örök ellenségünk az igazságunkban megnyilatkozó kicsinyhitűségünk. Elcsüggedünk, mert úgy érezzük, minden mindegy. Hiába próbálkozunk, hiába akarunk eget ostromló akarattal, csak véresre zúzzuk koponyánk. Hagyjuk útjára menni a dolgokat, mert kötnek a betűk, a szokások, a körülmények. És kötnek a család, a gyermek, a munkahely gondjai, melyek megoldásában tehetetlenek vagyunk, a lebélyőzött lelkünk nem tud felszabadulni. Ellenségünk igazságunk útjában a becsontosodott, kialakult igazság meggyőződésünk. Csalhatatlannak képzeljük hitelveinket, világnézeti meggyőződésünket, azt, hogy csak nekünk van igazunk, az én ítéletem igaz, a másé nem, s ha mindez valóban így van, a mi igazságunk még mindig nem több az írástudók és farizeusok igazságánál.

Isten országa kapuján azonban csak egy többlettel lehet belépni. Ezt a többletet kéri tőlünk a názáreti Jézus, a mi tanítómesterünk. Ezt a többletet kívánja tőlünk unitárius hitünk és egyházunk is.

Hitünk alapja, hogy egy az Isten, aki alkotta a világot és az életet, formálta az embert, de a mi hitünk több kell legyen: hinnünk kell, hogy az egy Isten gondviselő Atyánk és az Ő tudta nélkül még csak egy hajszál sem eshetik le a fejünkről. Hinnünk kell, hogy irgalmassága és szeretete több, mint a szülő irgalma és szeretete.

Hisszük, hogy Jézus a mi prófétánk, igaz tanítómesterünk, ennél többet kell hinnünk: Ő nem csak a mi tanítónk, de mindennapi életünk alakítója, Ő a mi utunk, igazságunk és életünk.

Hisszük, hogy a Biblia Isten parancsolatainak foglalata, számunkra Szentírás, többet kell hinnünk: számunkra a Biblia az örökélet kiapadhatatlan forrása.

Ezt kéri Jézus. Ez kell legyen a mi igazságunk azért, hogy az több legyen az írástudók és farizeusok igazságánál. Ez a többlet a mi erőnk, hitünk és igazságunk, ha birtokolni akarjuk Istennek országát. Ezt a többletigazságot törekedjünk megszerezni és úgy menni húsvét ünnepe felé. Amen.

ISTENORSZÁGA ERŐ

1Kor 4,20

Emberi életünk egyik jellemző drága értéke, tulajdonsága a beszéd. A csecsemő ajkán formálódik az első szó: mama. Azután egy egész életen át beszélünk az utolsó sóhajtásig. Családban, iskolában, utcán, jártunkban-keltünkben, templomban, színházban, lemezen-kazettán, rádióban. A beszéd meg nem áll, s ha már beszélni nem tudunk, suttogunk, de szavakat formálunk.

Jézus legtöbbször Isten országáról beszélt, tanított. Példázatokban, hasonlatokban, kijelentésekben próbálta megértetni a fogalom lényegét, elvezetni az

embert a lélek békességének, boldogságának világába. Közel két évezreden át mennyi szó, prédikáció hangzott el, szólt az Isten országaról, annak valóságáról, lényegéről, építésének módjáról. Vallásosságunk törekvésébe az apostol segítő szándéka szól bele és világosítja vágyunk útját: Nem beszédben áll Isten országa, hanem erőben!

Az erő, fizikai fogalom: láthatatlan, csak következményeiben ismerhető fel. Változást előidéző ok, mely jelentkezik a mindennapok munkavégzésében, tárgyak elmozdításában, súly emelésben. Az ember szeretne mindenben erős lenni, mint a mesék világában: vasgyűrű, hegyforgató, fadóntó. Ez a fizikai erő győzelmi lehetőséget, sikert biztosít, valós eredményt hoz.

Az erő, amiről az apostol beszél, más, nem fizikai, hanem lelki erő, láthatatlan, mint az érzés, tudás. Ez az erő az akarat. Létező valóság, fejleszthető, növelhető, és mint a fizikai erő, ez is csak megnyilatkozásában, eredményében mérhető. A láthatatlan Istennel való együttlét, vele való kapcsolat eredménye. Nem szó, nem beszéd, hanem valóság. Amennyi erőd, akaratod van, annyit bírsz az Isten országából, annyi a részed belőle.

Sportversenyek, próbák, bajnokságok, kilogramokban, percekben próbálják mérni a test erejét, ügyességét. A lélek erejét is mérhetjük, a bőjttől a kitarításig. Szenvedések, megpróbáltatások kibírásáig, elhordozásáig. A hit és remény megtartásáig. Amint a sportban gyakorolni kell, úgy itt is mindennap újra kell kezdeni. Ha a bőjtben elő van írva, mit szabad és mit nem enni, a lélek erejének is megvan a maga megpróbáló előírása. Amíg a test embere erősnek érzi magát az étel csábításával szemben, s ezt hírül adja, addig a lélek híradása, erejének megmutatása a bizalom, a nyugalom, békesség és öröm.

Testi-lelki bőjt és próba lényege először: a mértékletesség. Mindenben, ételben-italban, szórakozásban, munkában, beszédben. Lényege másodsor az önkéntesség. Nem kényszer, nem büntetés, nem félelem és nem érdemszerzés. Lényege és célja az erő megmutatása, az ösztönnel, kívánsággal, az önzéssel szemben. A küzdelemben, aki győz, annak teste, lelke erős. Isten országa erő és nem beszéd, nem mentegetőzés, magyarázat. Aki beszéddel, mentegetésekkel, okkereséssel tölti idejét, az nagyon messze van Isten országától.

A szabadakarat, a szabadság megmutatása maga az erő, akár testi, akár lelki bőjtben vagyunk. Megmutatása annak, hogy nem szolgálai vagyunk a kívánságoknak, ösztönnel, vágyaknak, hanem urai és parancsolói. Jézus a pusztában elutasítja a kísértőt, bármilyen formában jelentkezik. A hit, remény és szeretet erejével kell elutasítanunk minden cselekedetünkben a csüggedést, lemondást vagy lázadást Isten gondviselésével szemben.

A kérdés ma az: mennyi időt fordítunk lelki erőnk gyarapítására, az akaratunk nevelésére.

Színes képpel élve: a széppé lenni akaró nők vagy férfiak mily sokszor mennek fodrászhoz, borbélyhoz, öltöznek divatosan, mily sok anyagi áldozatot hoznak. Vajon mennyi áldozatot hoztunk azért, hogy lelkünk legyen szép, hogy lelkünk éljen Isten országában? Ezt a lelki erőt időben, cselekedetekben, nap mint nap meg kell mutatnunk.

Akik Isten országát birtokolni akarják, azt erőben kell hogy megmutassák. A vallás nyelvén az üdvösségnek vagy elkárhozásnak, a jónak és rossznak küzdelme ez. Ezért Isten országa erő, győzelem és nem vereség, elbukás. Jakab apostollal mondjuk: mutasd meg hitedet cselekedeteidből, és én megmondom, közel vagy távol vagy Isten országától, mert nem beszéd, hanem erő az! Ámen.

ISTEN ELHAGY?

Ézs 49,14-15

A 16-17. század nagy bibliaolvasói és magyarázói szoros azonosságot láttak meg, fedeztek fel az Ószövetség zsidó népe és a magyar nép élete, története közt. Ezt az azonosságot elsősorban a sok szenvedés, elnyomatás adta. Izrael népének egy ilyen kétségbeesett kiáltása szakad fel a ma felolvasott prófétai versekben: kiáltás, sírás, panasz!

Elhangzik az Újszövetségben is Jézus ajkán, a keresztfán: "Én Istenem, én Istenem! miért hagytál el engemet?" (Mt 27,46)

Napjaink embere is gyakran pörlekedik: Én Istenem, én Istenem, elhagyál. Tehetetlen beteg vagyok, egyedül a fájdalom szenvedésével, egyedül, árván, gyermektelenül, mert fiaim és lányaim szétszóródtak a nagyvilágban, Kanada-Svédország-Ausztrália területén; egyedül kell leborulnom a temetői hantokra, az anyák-apák sírhantjára. Még sóhajtunk, még hozzád jövünk, még sírunk, de fogy erőnk és fogy hitünk is, gyengül. Elhagyott és elfelejtkezett rólam az Úr!

E kétségbeesett kiáltásra maga a próféta felel: Istennek a szeretetét, könyörületét, ragaszkodását idézi, amit mi emberek is érzünk gyermekeink iránt. Az anyának éjjel-nappal, munkában, pihenésben gondja az ő gyermeke: s ha az anya elfelejtkezhetnék is, Isten rólunk el nem felejtkezik!

Az ember istenképe változik. Más és más egy hitfelekezeten belül is, még inkább a világ különböző vallásaiban. Teremtő, király, ítélő bíró, kegyelmes, megbocsájtó, kivételt nem tevő, igaz. Jézus tanítása szerint szerető, gondviselő Atya. Káténk szavaival: örökkévaló, mindenható, tökéletes, jó, igaz és irgalmas. De mind az ószövetségi próféta, mind Jézus tanításában érződik, hogy Isten jobban szeret, mint a szülő. Ha a szülő el is felejtkezik rólunk, Isten el nem felejtkezik soha! Ezt a szerető Atyát, az egy igaz Istent tiszteljük és imádjuk lélekben és igazságban, templomaink feliratában és szívünkben egyaránt.

Vannak pillanatok, órák, amikor úgy érezzük, hogy magunkra maradtunk és mondjuk mi is, hogy elhagyott az Isten, pedig szükségünk van rá. De meg kell mondanunk azt is, hogy emberekként egy Atyának vagyunk gyermekei, és meg kell mondanunk azt is, hogy minden ember ennek nyomán testvér. Nekünk van szükségünk Istenre, és nekünk van szükségünk testvérré. Nekünk kell a hit és a bizalom, hogy van, aki végtelenül szeret minket, aki soha el nem hagy, el nem felejtkezik rólunk. Nekünk van szükségünk az emberre, a testvérré, arra, aki mellettünk él, aki mellettünk ül. Nem egymást vádolni, rágalmazni, szidni, hanem egymást szeretni, segíteni kell az egy Isten hitében. Megfogni egymás kezét, erősíteni, vigasztalni azt, aki elcsüggedt.

Sok a beteg, szenvedő ember, sok a gyászoló, vesztes, elbukó ember, sok a gyermekét, unokáját, népe fiát sirató ember, sok a napi panasz és gond. Minden megtörténhet, csak az nem, hogy Isten elfeledkezzék rólunk. Ez a Biblia örök üzenete. És ez személy szerint nekünk szól. Hittel cselekedni és cselekedve hinni azonban csak úgy lehet, ha hallgatunk a Biblia üzenetére. Csak megerősödvé e hitben lehetünk Isten országának építői.

A halál tusáját vívó Jézus kétségbeesett szava sokszor tépi lelkünk, sokszor kiáltanánk mi is, de még a halálban is Isten fia, az ember is lehet győzedelmes, lehet megváltó, ha elfogadjuk azt, hogy ő az út, igazság és élet. Ő a szeretet, aki mindig minden körülményekben velünk van, szeret, irgalmaz és gondot visel. Ámen.

JUTALOM

Mt 19,27

Az élet minden változása mellett változatlan, örök. Minden cselekedet, törekvés, munka, minden álom, remény a jutalmat várja. A gyermek minden cselekedete a dicséretet várja. Az ifjú szorgalma, tanulása a diploma megszerzése. A felnőtt munkája szorgalma a több, nagyobb fizetés. Mindenért ellenszolgáltatást, jutalmat vártunk és várunk. Péter kérdése is ezt bizonyítja. Mi meghozzuk az áldozatot, mindent elhagyunk, követünk, de mi lesz a jutalmunk?

Jövőbe tekintve készülünk az eredmény fogadására. Dicséret, aranyérem, elismerés szerzése a cél. Ezért fáradozunk, küzdünk, áldozatot hozunk. Örökös készülésben a holnap, az ünnep, a jutalom megszerzésére.

Ma a harangszó istentiszteletre hívott, s jöttünk dicsérni az Atyát, az örökkévaló egy igaz Istent. Bármely felekezet tagjai lehetünk, de keresztény hitünk központjában Isten mellett ott látjuk Jézust is, aki hívott, és kezünk fogja, s akitől emberi kíváncsisággal megkérdezhetem: mi lesz ezért a jutalmam?

Jézus születése, élete, halála, tanítása, munkássága új irányt adott a földi életnek. A mai nap dátumát az ő születésétől számítjuk. Kultúránk, iskoláink, intézeteink, erkölcsünk, napi törekvéseink benne gyökereznek. Egyetemes béke-vágyunk, a jobb, szebb élet, Isten országa mind, mind vele kapcsolatos. Felmérhetetlenül nagy a názáreti Jézus tanításának, munkásságának hatása a világ s az emberiség életében.

Kötelességünk felmérni, áttekinteni azt az életutat, melyet Jézus megtett a jordániai puszttól, a Genezáret tavától, a golgotai keresztingig. Csodás eseményeknek leszünk újraelőli. Halászoknak, vámszedőknek annyit mondott: kövess engem, s azok elhagyták hálójukat, a vámszedő-asztalt, és követték őt. Az őt követő sokaságnak pedig mondja: Aki én utánam akar jönni, vegye fel az ő keresztyét, és úgy kövessen engem! Aki hátra tekint, nem alkalmas Isten országára. Péterrel mi is kérdezzük: követünk, elhagyjuk házuk és dolgaink, de mi lesz a jutalmunk? Örökélet, amit a gazdag ifjú kívánt? Elöl ülés Isten országában, jobb vagy bal felől, amit a Zebedeus fiúk anyja kívánt? Jézus semmit nem ígér, csak szól: Kövess engem!

Követjük, de hozzuk gondjaink, bánatunk, csüggedésünk, fájdalmunk, gyászunk; igaz, hozzuk hitünk, reményünk, s szeretetünk is. Észre sem vesszük és meggyógyít. Letörli szemünkről a könnyet, megerősíti gyengülő hitünk. Nincs más ígéret csak ennyi: ilyeneké az Isten országa. Aki velem van, megtanul alázatos lenni, megtanul szeretni. Szeretni az Istent és nem kételkedni, szeretni az embert, neki megbocsájtani hetvenhét-szer is!

Nincs dicséret, jutalom, fizetség, csak a követésnek maradéktalan teljesítése esetében - mondja Jézus. Csak ha velem éltek, értitek meg, hogy a jót, szépet, igazat, szeretetet nem valami jutalomért, kitüntetésért, dicséretért kell tenni, hanem önmagáért. A lélek nyugalmaért, békességéért. Önmagáért. Nem áldozat ez, ez már maga a jutalom, hogy velem lehetsz, és én veled vagyok. Minden nap, egy életen át kövess! Jóban, örömben, bánatban, a keserű poharak elfogadásában, életben-halálban.

Az lesz, amit Isten akar. Jutalmunkat ő adja meg, csak kövess, és légy velem mindenkoron. Ámen.

AMIT EL KELL HAGYNI

1Kor 13,11

Mi mindent hagyunk el az élet folyamán. Eszközökben: kulcs, ceruza, pénz. Magatartásban: sírás, panasz, kérések, kívánságok. Vágyakban-célokban: mind kevesebb, mind kisebb. Gyermekkorban a gyermekhez illő dolgokhoz ragaszkodunk, felnőtt korban elhagyjuk azokat, mást kívánunk, másra vágyunk. Változnak szokásaink, ételben, pihenésben, barátságban, játékban, kívánságainkban. E változások legnagyobbika a gyermekkor és felnőtt kor közti különbség.

Emberi életünk változásai állandóak. Vegyünk csak egyet, a látást. A szem, mint drága érték, hol közel, hol távol lát jól. Ilyenkor szemüveget veszünk. Hitben, vallásilag is fennáll ez a hiba. A lélek szemének változása, hibája. Ezt nem lehet kicserélni, az idő múlásával, csak Isten segítségével.

A hit rövidlátása: az önzés. Sajátunkat nézve mindent 10-szer nagyobbnak látunk, jobbnak, igazabbnak. Ha a rosszra-bűnre nézünk, sajátunkat, mindent tízszer kisebbnek, kevesebbnek, elhanyagolhatónak tartunk.

Gyermek és felnőtt magatartását ez a kettős látás irányítja. A gyermek önző; játékban, ételben, ruhában, szeretetben mindent magának akar. A felnőtt más, lemondó, terhet, munkát vállaló, megbocsájtó és mindenekfelett mások iránt szerető. A vallásos felnőtt nem békétlenkedik, panaszkodik, nem elégedetlen boldogtalan életéért, felismeri, hogy mindez gyermekhez illő dolog. Ő hisz rendületlenül Istenében, aki gondot visel és vezet a tökéletesség felé.

Betegség van, de gyógyulás is. Ennek alapja a felismerés. Ez késztet arra, hogy gyermekeinket úgy neveljük, hogy elhagyják a gyermekes dolgokat. Szeresd szülőd, testvéred, társad. Add oda játékod, oszd meg a cukrot, csokit. Ezért jutalmazzuk, dicsérfjük meg, ha magatartásában felnőtt módjára viselkedik.

Fizikailag-időben a gyermek felnő, de vallás-erkölcsi értelemben hány felnőtt marad meg a gyermekkorban. Lelki szemüveggel vagy anélkül látni kell, nem csak te vagy jó és mindenki más rossz. Nem csak te vagy igaz és mindenki más hamis. Nem csak neked nehéz az élet és mindenki másnak könnyű. A gyermeki dolgokat, önzéseket gyógyítani kell. Ne másokat igyekezzünk jobbakká tenni, magunk igyekezzünk jobbakká lenni. Ne másokat igyekezzünk igazakká tenni, magunk igyekezzünk igazabbak lenni. Ne más vallásosságával foglalkozunk, magunk legyünk vallásosabbak, hívőbbek. Ne irigyeljük a mások életét, a magunkéval legyünk elégedettek.

Milyen mássá válhat hétköznapi, ünnepnap életünk! Mennyi öröm, megelégedés, béke és mennyi szépség van az életben, ha nem másra, hanem csak a magunkéra nézünk, felnőtt szemmel és szokással.

A beteg szemet gyógyítani kell, hogy jól lásson. A beteg lelket hasonlóan gyógyítani kell, hogy megelégedetté, boldoggá váljon. Jézus prédikációját a boldogság tanáival kezdi. Hitünk célja is ez. Azért tanuljuk a kátét, olvassuk a Bibliát, járunk vasárnap a templomba, hogy elhagyjuk a gyermekhez illő dolgokat, erkölcsileg is felnőtté váljunk gondolkodásban és cselekedetben egyaránt.

Ezt mutasd meg tetteidben a valóságban mindennap, és boldog leszel. Ámen.

LAKATOS GYULA

AZ ÖNMAGÁTÓL NÖVEKEDŐ MAG

Mk 4,26-29

Az Isten országa magasabb rendű lelki, szellemi, erkölcsi állapot, amit határokkal nem lehet körülrajzolni, de valóság, amit az ember Isten akarata és törvényei szerinti étellel meg tud valósítani.

Isten akarja országa megvalósítását, és segíti az embert abban, hogy a tőle kapott nemes képességei: a békesség, alázatosság, könyörületesség, szeretet ki-művelésével elérje a tökéletességet, és így önmagában és a világban megvalósítsa ezt az Isten akarata és törvényei szerinti országot.

Hogy milyen és hogyan valósítható meg ez az Isten és ember közös alkotása, azt Jézus tanításaiból tudjuk meg.

A lelki és szellemi valóságok megértése nem könnyű, ezt tudta Jézus is, ezért ezekről példázatokban szólt. Ez azt jelenti, hogy tapasztalati valós dolgokkal, eseményekkel tette szemléletessé az elvont szellemi valóságokat, hogy világossá, érthetővé, megfoghatóvá tegye a fenségest, az Isten országa törvényeit és dolgait hallgatói számára. Ilyen példázat az önmagától növekedő maga példázata is.

Mint a többi jézusi példázatra, erre is jellemző a tömörség, világosság, egyszerűség. Aki olvassa, szinte átéli az azokban foglaltakat. A munkától hangos mezőben az utolsó gabonamag is a földbe hullt. A szántóvető levett kalappal áldást mond a munkára: "Uram, adj áldást munkám után!", azután hazaindul. Elcsendesül a határ. Úgy tűnik, mintha semmi sem történt volna. De lám, csak most kezdődik a mag élete, mely csírázni kezd, halálra adja életét, hogy megso-kasodjék a kalászban, s teremjen harminc, hatvan és százannyi mértékben. Amíg a gazda másfelé foglalatосkodik, lefekszik és fölkel, éjjel és nappal telik egymás-után, a mag pedig kikel, felnő, és terem először füvet, majd kalászt, azután szemet a kalászban, s forró napsütésben érik az aratás. Mindez történik úgy, hogy maga sem tudja hogyan, mert: "Magától terem a föld."

Ez a példázat is a tanítványoknak, az evangélium magvetőinek, hirdetőinek szól, akiknek csak egy feladatuk van: hirdetni és előkészíteni Isten országa eljövete-lét, az aratást, mint a magvetőnek a vetést. Megtenni mindent, ami tőle telik, és várni.

Az Isten országa magától jön el, mint ahogy magától hozza meg a termést a föld. Itt természetesen nem a természet első törvényszerűségének modern felfogásáról van szó, hanem Isten teremtő, gondviselő munkájáról, amibe az ember nem avatkozhatik bele. Itt ágaskodik bennünk az ellenvetés gondolata, hiszen annyiszor tapasztaljuk, hogy mennyi törődésre, mennyi munkára van szükség, hogy gyermekünk, növendék állataink nagyra nőjenek, elkezdett mun-kánkat megvalósulás koronázza. Azonban, ha arra gondolunk, hogy ez az önma-gától való növekedés a fokozatos fejlődés isteni törvényének eredménye, belátjuk, hogy azt nem lehet megváltoztatni, nem lehet megállítani, siettetni, egyes szakaszait fölcserélni, az ember csak egyet tehet: reménykedik, bízik az aratás eljövételében.

Hogy Isten országa mikor jön el, arra a példázat nem világít rá, de nem hagy kétséget arra, hogy nem máról holnapra. Jézus számol az idővel. Az aratást a növekedés előzi meg. Ez a fejlődés az igaz emberségben való tökéletesedést jelenti, aminek eredménye az Isten országának a megvalósulása.

A vetés és aratás az élet egésze, amiben az az áldott isteni ígélet valósul meg, hogy: "Míg föld léssen, vetés és aratás soha meg nem szűnik." Vetés és aratás az emberi művelődés egésze: a tudomány, a vallás, az erkölcs, a művészet, a történelem, bő vagy szűk, gazdag vagy szegény, könnyes vagy vidám vetés, hasonló vagy ellentétes aratása. Magvetés volt a Jézus élete, tanítása és példaadása, melynek aratása a keresztény vallás és a keresztény kultúra. Magvetés volt a reformátorok munkája, melynek aratása protestáns vallásfelekezetek megvalósulása. Magvetés volt II. Rákóczi Ferenc és Kossuth Lajos szabadságharca, melyből - ha ők kényszerű vagy önkéntes száműzetésbe kényszerültek is - a magyar szabadság aratása lett. Magvetés volt. Áldott emberi magvetések voltak, amelyeket az isteni gondviselés növesztett boldog aratássá. Hiába próbálták megállítani ezt a növekedést a Pilátusok, császárok, pápák, mert Isten adta a növekedést. Vajon az, hogy mi most az egy Isten hitben imádkozunk és zsoltárokat énekelünk, nem egy áldott magvetésnek-e az eredménye, melyet négyszáz évvel ezelőtt vetett első püspökünk Dávid Ferenc, s négyszáz éven át a gondviselő Isten növesztett őseink által, akik sokszor vérrrel és könnyel védtek, óvtak, kik sok-sok áldozattal emelték ezt az ősi Siont? Most ugye értjük, hogyan növeszti Isten az Ő országát. Mert ha az Úr nem építi az Ő házát, hiába fáradoznak azon az építők; ha az Úr nem őrzi az Ő házát, hiába munkálkodnak az őrizők; de ha az Úr akarja, építi és őrzi, hiába ezer ellenséges szándék, mert növekedik és megmarad. Egy történettel szeretném mindezt szemléltetni.

Pozsony várát V. Henrik német császár hónapokon át ostromolta, melynek falai közt volt az ország királya - Könyves Kálmán - is. Az uralkodó két oldalról várt segítséget. Az egyik, a lengyel meg is érkezett, és az ostromló sereg nagyrésze elvonult. Látva ezt az egyik vezér, Both fia Benedek, így szólt a királyhoz: Uram, az ellenség nagy része elvonult, ha most nekik rohannánk, estére miénk lenne a győzelem. Jól beszélsz, szólt a király. Akiket itt elvonulni láttatok, azok hazájukba iparkodnak, mert a lengyel szorongatja őket. De mi még ne siessünk, mentsünk meg a mieinkből annyit, amennyit meg tudunk. Most már bírunk velük, mert a másik segítség is közeledik. Nem értelek, Uram, hisz a lengyeleken kívül nincs akikre számíthatnánk. De van, az Isten, Benedek! Hogy segíthetne fegyveres erővel szemben az Isten? Úgy, hogy Ő küldi az ős után a telet; felelt csendesen a király. És az ős vége valóban havat hozott. Az égen ólmos felhők gyülekeztek. Nagy pelyhekből kezdett hullni a hó. Éjszaka pedig minden csonttá fagyott. Az ostromlók sátraikat felszedték, és sietve hazaindultak. A várat fölszabadította minden igaz ügy segítője, az Isten.

De jöjjünk még közelebb önmagunkhoz. Vajon az 1989-es forradalom nem magvetés volt-e, melyből egy jobb élet boldog aratása kellene kifejlődjék, hogy ezzel is közelebb jussunk Isten országa megvalósulásához? A vetés azonban négy év után csak most kezd csírázni, és még nem tudjuk, hogy lesz-e boldog aratása. Az elvetett mag nem hullt-e vajon tövises földre, ahol a jó maggal - fölőve a tövis megfojtja azt. Ez a súlyos kérdés különösen bennünk, magyarokban tevődik föl, akik szüntelenül a zaklatások, szorongatások, elnyomások malomkövei közt őrlődünk. Pedig van bajunk ezek nélkül is elég. Egy nehéz gazdasági élet kilátástalansága vesz körül. Akiknek még kereseti lehetőségeik vannak, azok is alig tudnak megbirkózni a mindennapok gondjaival, s naponként az aggodalom gyötri: vajon lesz-e állása holnap, nem kerül-e a munkanélküliek listájára? S akik odakerültek, azoknak szűkössé vált a kenyér, a megélhetés, a ruházkodás, gyermekeik taníttatása pedig szinte lehetetlenné vált. Reményvesztettségükben so-

kan odakerültek, hogy szidják a mózeseket, akik kiszabadították rabságukból s visszaszűrik a fogság húsos fazekait. Vajon ki a hibás ebben? Én, te, mi? Talán mindannyian. Talál reánk is a kijelentés: nem élünk Istennek tetsző életet. Elhagyjuk az Isten törvényeit, s önmagunkhoz szabott törvényeket alkotunk, s azok szerint élünk, és másokra is rákényszerítjük. Mert azt akarjuk, hogy csak mi érvényesüljünk, csak mi haladjunk, csak mi gazdagodjunk. Kihalt belőlünk a mások iránti megértés, könyörületesség, szeretet. Mert nincs türelmünk kivárni, hogy megérjen aratásra a vetés, azt szeretnők, ha máról holnapra - anélkül, hogy valamit is tennék érte -, ölünkbe hullna a jólét, a gazdagság. Hogy nem tudunk eléggé bízni Isten gondviselő jóságában, aki növeszti Isten országa gabonájának szárát, és elhozza annak aratását.

Figyelmezzünk hát a példázat örökszép tanítására: kell a jó mag és a jó magvetés. Legyen türelmünk kivárni a növekedést, mert a gyermek sem születik meg idő előtt, ahogy a példaszó tartja. Olvastam egy esetet, hogy egy áldott állapotban lévő asszony súlyos beteg lett. Hogy megmentsék, rákapcsolták az életmentő készüléket, de állapota nem javult. Akkor az orvosok minden igyekezete arra irányult, hogy az anyát életben tartsák, míg a gyermek eléri a hét hónapot, és életképesse fejlődik. Amikor elérkezett az idő, a gyermeket műtéttel elvették, és azután lekapcsolták az anyáról az életben tartó műszereket, és átengedték a halálnak.

Figyelmezzünk Isten megtartó, gondviselő jóságára, aki annyi nehéz helyzetünkben velünk volt, megsegített és aki most is megsegít, csak bízunk benne, mert Isten malmal lassan, de biztosan őrölnek, gondviselése nem siet, de nem is késik. Az önmagától növekedő mag példázata ébressze lankadó hitünket, táplálja reménységünket egy eljövendő boldogabb élet aratásában, Isten országa megvalósulásában. Ámen.

Dr. LEONARD SMITH

EGYMÁS NYOMDOKAIBA LÉPÜNK*

2Kor 12,18

Pál apostol újabb látogatásra készül a korinthusi gyülekezetbe. Megelőző látogatásainak célja a gyülekezeti élet megszervezése és adományok gyűjtése volt az elszegényedett jeruzsálemi gyülekezetnek. Utolsó látogatása után segítséget nyújtani küldi hozzájuk Titust, de közben értesül arról, hogy a korinthusiak lelkesedése meglankadt és különböző téves felfogások akadályozzák a gyülekezet fejlődését. Ezért utazása előtt biztosítani szeretné őket, hogy látogatásának célja hasonló a megelőző látogatások céljához, amelyet úgy ő, mint Titus is követett: építeni a gyülekezetet. "Nem egyazon lélek szerint jártunk-e? Nem azokon a nyomokon-e?" - teszi fel a kérdést.

* Angolból fordította: dr. Rezi Elek

Ma én is tudatában vagyok annak, hogy mások nyomdokain járok ugyanazon lélekkel. Egy régen dédelgetett álmom valósult meg, hogy meglátogathatom a magyarországi és az erdélyi unitárius egyházakat. Sok évvel ezelőtt hallottam rólatok, amikor még mint kisfiú édesapám térdén üldögéltem unitárius családi otthonunkban.

Nem gondoltam, hogy amikor a látogatás ideje elérkezik, abban a megtiszteltetésben is részem lesz, hogy a budapesti unitárius egyházközségben szószéki szolgálatot végezhetek. Sajnálom, hogy Erdélyben erre nem kerülhet sor, mert a hét végén vissza kell utaznom, és így Kolozsvár történelmi templomában nem tudok prédikálni. Erdélyi látogatásom főcélja az, hogy látogassam meg a Protesztáns Teológiai Intézetet, ahol az unitárius teológiai hallgatók végzik tanulmányukat. Egyben megbeszéléseket szeretnék folytatni az erdélyi unitárius egyház vezetőivel, hogy lelkészeik igénybe vehessék az angliai unitárius főiskolákon alapított ösztöndíjakat teológiai továbbképzésük érdekében.

Az erdélyi unitárius hallgatók először 1860-ban, az oxfordi, majd 1906-ban a manchesteri unitárius főiskolába jöttek. A Sharpe-féle magyar unitárius ösztöndíjat 1911-ben alapították, de az első világháború okozta nehézségek miatt csak 1921-ben vehette igénybe első alkalommal Lőrinczi Dénes, aki két évet tanult a mi főiskolánkon. Édesapám ebben az időben volt a manchesteri unitárius főiskola szenior-hallgatója, akinek törődése az erdélyi unitárius lelkésznevelés iránt bennem is mély nyomokat hagyott.

A főiskolánkra érkező erdélyi lelkészek örömmel állapíthatták meg, hogy egymás nyomdokaiba lépnek...

Látogatásom alkalmával én is érzem, hogy elődeink nyomdokaiban járok, akik a kapcsolatok megeremtése és megerősítése érdekében jöttek Erdélybe unitárius testvéreikhez.

A 16-17. században Európaszerte kibontakozó radikális reformáció teremtette kapcsolatokat feledésbe merültek; az angol unitáriusok az erdélyi unitáriusokat a 19. század első évtizedeiben fedezték fel.

Az első tudósítás az erdélyi unitáriusokról 1811. január 1-én történik egy angol unitárius folyóiratban. Hat hónappal később, 1811. június 26-án, Thomas Rees lelkész egyházi beszédében a következőket mondja: "Jelenleg az erdélyi unitárius gyülekezetek száma kb. 150-200, híveik száma kb. 60000, és egy unitárius kollégium működik Kolozsváron."

A következő évben, 1812-ben, egy unitárius újság tudósítója közli, hogy 1787-ben Márkos György kolozsvári teológiai tanár egy munkát jelentetett meg és felteszi a kérdést, "nem lenne-e hasznos levelezésbe kezdeni Márkos professzorral, vagy más erdélyi unitáriussal, azért, hogy a távoli országban élő testvéreink vallási körülményeiről és élethelyzetükről többet tudjunk meg?"

Sajnos, 1820-ig semmi érdemleges nem történik. Ekkor John Kenrick, aki a göttingai egyetemen tanul, egy rövid beszámolót jelentetett meg az erdélyi unitáriusokról az angol unitáriusok egyik lapjában. Ennek hatására az angol unitáriusok 1821. április 30-án Londonból levelet küldtek Erdélybe, a kolozsvári unitárius teológiai tanárnak címezve. Az erdélyiek a küldeményt négy hónap múlva kapták meg és meglehangú levéllel válaszoltak, melyben röviden vázolták az erdélyi egyház megalakulásának körülményeit és jelenlegi helyzetét.

Rövid idő után egy sokkal terjedelmesebb és részletesebb levél érkezett Sylvester Györgytől, a kolozsvári kollégium teológiai tanárától. Ezután Bölöni Farkas Sándor küldött részletes levelet az angol unitárius egyháznak. Bölöni Farkas Sándor később az Amerikai Egyesült Államokba utazott, ahol unitáriusokkal is találkozott 1831-ben és így létrejött az észak-amerikai és az erdélyi unitáriusok közötti kapcsolat is.

Az 1848-as magyar szabadságharc leverése után közel tíz évig lehetetlen volt a két egyház közötti érintkezés. Amikor a körülmények megengedték, John Paget újíttotta fel - felesége Wesselényi Polixénia volt -, aki Erdélyben telepedett le és a két egyház közti élő kapcsolat megteremtője lett.

Ugyanabban az időben, 1858-ban, az angol unitárius egyház Edward Tagart unitárius lelkészét, akinek gyülekezetéhez tartozott Charles Dickens híres angol író is, Kolozsvárra küldi tájékozódás, ismeretszerzés érdekében, de sajnos, útban hazafelé Brüsszelben meghalt.

A Tagart halálával elveszett helyzetismeretet a következő évben, 1859-ben sikerült pótolni, a Kolozsvárra látogató és szerencsésen hazaérkező Steinhall lelkész révén. Ugyanebben az évben Buzogány Áron és Ferencz József akadémisták részt vettek a Brit- és Külföldi Unitárius Társulat évi londoni közgyűlésén.

Láthatjuk, hogy mindkét irányba ugyanazzal a lélekkel, ugyanazokon a nyomokon haladhatunk, ugyanazzal a hittel, amely mindnyájunkat épít.

Én azért jöttem, hogy segítséget ajánljak fel nektek, de tudatában vagyok annak, hogy mennyi mindent kaphatunk mi is tőletek, akiknek hitét, egyházhűségét annyiszor próbára tették a történelem során. Az elmúlt időszak megpróbáltatásai után kibontakozó szabadság lehetőséget nyújt történelmi kapcsolataink megújítására; mi tanulni szeretnénk tőletek, akik tudjátok, hogy milyen ára van a hithűségnek.

1922-ben, Lawrence Redfern liverpooli unitárius lelkész látogatta meg egyházakat. A liverpooli unitárius egyházközség gyülekezeti termének szép festett mennyezete van, ennek egyik része azt szimbolizálja, hogy Isten kezéből születve megszemélyesedik az igazság. Elnevezése: "Az igazság feltámadása." Jézus tanításával és életpéldájával feltámadt az igazság. Imádkozom, hogy Isten igazsága és a jézusi szeretet megvalósuljon egyházaink életében és szerte a világon, hogy ugyanazon lélekkel ugyanazokon a nyomokon járjunk. Ámen.

ESZMÉK, GONDOLATOK

Milyen furcsa is vagy Te, ember! / Egyszer azért vagy elégedetlen, mert Istened távol van tőled, / máskor meg azért, mivel túl közel jött / hozzád!
(*J.H.Newmann*)

Vallom és hirdetem, hogy vannak olyan igazságok, amelyeknek alapján minden igaz embernek találkoznia kell. Ahogy Erdély földjén a hegyek völgyekkel, a mezők erdőkkel, hófedte bércek a síksággal váltakoznak, éppen úgy váltakoznak a népek Erdély földjén, ahol három nyelven beszélnek és 6-7 féle szertartás szerint imádják Istent, de van a krisztusi evangéliumnak ereje, amely hozzásegít ahhoz, hogy a különféle ellentétek összhangba olvadjanak fel és a testvéri együttműködés útját egyengessék. (*Márton Áron*)

Az ember a Végtelen felé meghaladja az embert. (*Pascal*)

Csak a gyenge szereti önmagát, az erős egész nemzeteket hordoz szívében!
(*Széchenyi István*)

Lassan rájöttem, és egyre inkább rájövök, hogy az ember valójában csak földhözragadt állapotában tanul meg hinni. *(Dietrich Bonhoeffer)*

Elhullhat az állat, s fű / Pereg a levél lefelé, / De él bennünk a gyönyörű / Végtelenség ígérete, / S kutatjuk, követjük tovább / A boldogság lába-nyomát. *(Simon István)*

Isten jósága nem hízlalja és jótékonyági intézmény. *(Weöres Sándor)*

A virágtalan, gyümölcstelen ágtól, / A meddőségtől, lanyhaságtól, / A naptalan és esőtlen égtől: / Ments meg Uram a szürkéségtől! *(Sík Sándor)*

Ha valaha, most van ideje sem nem nyugodni, sem nem aludni, hanem mindenkinek tette feszíteni erejét. *(Kossuth Lajos)*

Szívet cseréljen az, aki hazát cserél! *(Tompa Mihály)*

Mindenik embernek a lelkében dal van / És a saját lelkét hallja minden dalban. / És akinek szép a lelkében az ének, / Az hallja a mások énekét is szépnek. *(Babits Mihály)*

A betegséget azzal az alázattal kell fogadni, ahogyan a bűnös a megérdemelt és méltányos ítéletet fogadja. Mert mindig jellemünk, természetünk, indulataink, szenvedélyeink, gyöngeségeink és bűnös hajlamaink ütközéseiből származik a betegség. *(Márai Sándor)*

Zene nélkül nincs teljes ember. *(Kodály Zoltán)*

Úgy szeretem már Rodostót, hogy el nem felejthetem Zágont. *(Mikes Kelemen)*

EGYHÁZI ÉLET - HÍREK

Egyházi Képviselő Tanács

1994. február 10-én rendkívüli ülést tartott, melynek tárgya a Protestáns Teológiai Intézet új Szervezeti Szabályzat-tervezete. E.K. Tanács figyelembe véve a január 3-án tartott fenntartó egyházak képviselői értekezletének előterjesztését, a Szabályzat-tervezetet a javasolt módosításokkal jóváhagyta.

1994. március 24-én tartotta I. évnegyedi rendes ülését, melynek keretében megtárgyalta: az elnökileg elintézett fontosabb adminisztratív és gazdasági ügyeket, az 1994. június 27 - július 2. között tartandó lelkésztovábbképző tanfolyammal kapcsolatos kérdéseket, az Országos Nőszövetség tevékenységéről szóló jelentést, a kolozsvári és székelykeresztúri unitárius gimnázium IX. osztályának tanulmányi eredményét. Jóváhagyta: Kovács István sepsiszentkirályi lelkész beszámolóját angliai tanulmányútjáról; Léta Sándor petrozsényi lelkész és Kovács István teológiai tanár 1994-95. évi külföldi tanulmányútját a Berkeley-i Starr King, illetve a chicagói Meadville/Lombard amerikai Unitárius Teológiai Intézetbe. Engedélyt adott Sándor Szilárd V. éves teológiai hallgatónak, hogy szakvizsgájának letétele után egy évet az amerikai Eliot egyházközösségben gyakorlati munkát végezhesen. Tárgyalta Jenei Dezső főgondnok lemondásával kapcsolatos beadványát és ezzel kapcsolatban a további szükséges intézkedést megtette. Végül építés-javítási segélyeket állapított meg a kérelmező egyházközösségeknek.

Gondnok-keblitanácsosi konferencia

1994. február 22-28. között tartották a következők szerint: kolozs-tordai egyházkör: február 28-án Sinfalván; maros-küküllői: február 22-én Szőkefalván és február 23-án Nyárádszentmártonban; a székelykeresztúri: február 25-én Székelykeresztúron; a székelyudvarhelyi: február 24-én Homoródszentmártonban; a sepsiszentgyörgyi február 23-án Brassóban. A konferencia tárgya volt: a gondnokok és keblitanácsosok feladatai a Szervezeti Szabályzat szerint; a visszacapott földek hasznosítása; az egyházfenntartói járulékok megállapítása; a vallásérkölcsei nevelés időszerű kérdései; a testvéregyházközségi kapcsolatok, valamint az egyházi kiadványok kérdése.

Lelkészi értekezletek

Az 1994 évi I. évnegyedi lelkészi értekezleteket február 24 - március 17. között tartották. Tárgysorozatukon a következő előadások szerepeltek: dr.Szabó Árpád: Új vallásos mozgalmak és az Egyház; Mikó Lőrinc: Az új gazdasági-pénzügyi rendelkezések; Az esperesi vizsgálószerk és ügyviteli kérdések megbeszélése. Az értekezletek ideje és helye: február 24-én Brassó, március 8-án Kolozsvár, március 10-én Székelyudvarhely és március 17-én Szőkefalva.

Dávid Ferenc Egylet

1994. január 16-án tartotta évi első felolvasó ülését, amelyen dr.Szabó Árpád rektor tartott előadást: Új vallásos mozgalmak és az Egyház (1 rész) címen. Február 20-án dr.Szabó Árpád folytatta előadását az új vallásos mozgalmakról és

az egyházzól. A harmadik felolvasó ülés március 20-án volt, előadást tartott dr.Rezi Elek teológiai tanár: Választható-e a halál? címmel. A felolvasó ülések műsorát zenészművek és szavaltatok egészítették ki.

Lelkésznevelés

A teológiai intézetben az *I. félévi vizsgaidőszak* 1994. január 3 - február 3. között volt.

A csendes napi előadásokat 1994. február 7-8. között tartották meg a következők szerint: február 7-én Vass Mózes homoródkőhalmi lelkész: A lelkész hivatása és felelőssége az egyház szolgálatában; Nagy Endre magyarsárosi lelkész: A gyülekezetépítés időszerű kérdései; február 8-án: Kotecz József felsőrákosi lelkész: Az ifjúság bekapcsolása az egyház életébe; Kató Béla illyefalvi református lelkész: Az új gazdasági élet kihívásai a lelképásztori munkában (közös előadás) címmel adtak elő. Az előadó lelkészek reggel és este áhítatot tartottak bibliamagyarazattal. A csendes napok záróáhítatát dr.Csiha Kálmán református püspök tartotta.

Lelkészképesítő vizsgát tettek február 10-én Benedek Mihály bözödi, Rüszt Tibor túri és Török István medeséri gyakorló segédlelkészek.

A Lelkészképesítő Bizottság 1994. március 1-én versenyvizsgát tartott a Starr King, Berkeley, amerikai unitárius teológiai intézet egy éves ösztöndíjának elnyerésére. A vizsga eredménye alapján Léta Sándor petrozsényi lelkész nyert jogot a tanulmányi ösztöndíjra.

Húsvétkor a teológiai hallgatók eredményes légatusi szolgálatot végeztek a különböző egyházközösségekben.

Énekvezérképzés

Énekvezérképesítő vizsgát tett 1994. március 29-én Kisgyörgy Mihály árkosi kántor.

Személyi változások

Bálint Benczédi Ferenc, désfalvi lelkész, 1994. február 1-től, választás útján kinevezést nyert a kolozsvári belvárosi egyházközösségbe rendes lelkésznek.

Fóris Zoltán, újszékelyi lelkész, 1994. február 1-től állásáról lemondott és világi pályára lépett.

● *Dr.Kovács Lajos püspök* január 1-én megtartotta a hagyományos újévi fogadást. Az egyház nevében dr.Erdő János főjegyző köszöntötte a főpásztort és az egyház híveit. A köszöntésre Püspök afia válaszolt, Isten áldását kérve egyházunk tevékenységére.

● *Közös megbeszélést* tartottak Kolozsváron egyházunk elöljárói január 29-én a magyarországi unitárius egyház képviselőivel: dr.Lőrincz Ernő főgondnokhelyettes, dr.Jakab Jenő pezsztentlőrinci lelkész, dr.Murway Sámuel jogtanácsos és ifj.Bencze Márton egyházi titkár afiaival.

● *Bálint B. Ferenc kolozsvári lelkész beiktatása* 1994. február 6-án történt istentisztelet keretében. A püspöki kinevezési iratot Pap László köri jegyző olvasta fel. Ezt követően az új lelkész tartotta meg beköszöntő beszédét Lk 8,23-25 alapján, majd Pap László köri jegyző szólott az új lelkészhez és gyülekezetéhez. A beiktatást Székely Miklós esperes végezte. Az üdvözlő beszédek rend-

jén: dr.Kovács Lajos püspök, a kolozsvári egyházközségek részéről Benedek Sándor irírsztelepi lelkész mondott beszédet. Az egyházközség nevében Balogh Ferenc gondnok köszöntötte Bálint B. Ferenc lelkészt, majd felolvasta Szabó Dezső ny. lelkész levelét. Üdvöző beszédet mondtak: a kolozsvári Nőszövetség nevében Csomos Gizella elnöknő, a maros-küküllői egyházkör részéről Kolcsár Sándor esperes; a református egyházközségek nevében Sógor Sándor hidelvei lelkész, az evangélikus egyházközség részéről Kiss Béla lelkész, a római katolikus egyházközség nevében Czirják Árpád kanonok és a görögkatolikus egyházközség részéről Ion Botiza lelkész. A beszédekre az új lelkész válaszolt.

A beiktató ünnepély szeretetvendégséggel ért véget.

●*Dr. Robert Traer* az Unitárius Világszövetség (IARF) főtítkára március 14-16. napjain meglátogatta egyházunkat és megbeszélést folytatott az 1994. július 18-23. között Kolozsváron tartandó teológiai konferenciáról.

Halottaink

Szász Dénes ny. lelkész 82 éves korában, Marosvásárhelyen, 1994. január 13-án elhunyt. 1912. augusztus 12-én született Haranglábban. 1931-1935 között végezte Kolozsváron az Unitárius Teológiai Akadémiát. 1935-1936 között brassói segédlelkész; 1936-1957 között Firtosváralján rendes lelkész; 1957-től 1970-ig Bözödön, 1970-1982 között Jobbágyfalván volt lelkész nyugalomba vonulásáig. 1994. január 16-án temették a kecsétkisfalusi temetőbe. Marosvásárhelyen Kolcsár Sándor esperes-lelkész búcsúztatta; a sírnál Bíró Lajos siménfalvi, Szombatfalvi József csehétfalvi és Fekete Attila firtosváraljai lelkészek mondtak búcsúbeszédet.

Kádár Lajosné Terebesi Hary Anna, lelkész özvegye, 83 éves korában, január 19-én Kolozsváron meghalt. A temetési szertartást dr.Szabó Árpád végezte január 22-én.

Özv. Kovács Sándorné Illyés Ilona, Kovács István teológiai tanár édesanyja, 80 éves korában, január 27-én Marosvásárhelyen elhunyt. Január 31-én temették Marosvásárhelyen; a lelkészi szolgálatot Kolcsár Sándor esperes-lelkész végezte.

Dr. Izsák Vilmos ny. teológiai tanár március 25-én, 75 éves korában Kolozsváron elhunyt. 1919. július 29-én született Brassóban. Teológiai tanulmányait a kolozsvári Unitárius Akadémián 1941-ben fejezte be. 1941-től kolozsvári segédlelkész; 1943-tól vallástanár; 1949-től 1973-ig teológiai intézet titkára; 1973-tól 1986-ig teológiai tanár.

Április 1-én temették a Házsongárdi temetőbe; a lelkészi szolgálatot Bálint B.Ferenc belvárosi lelkész végezte; a Teológiai Intézet nevében a sírnál Kovács István teológiai tanár búcsúztatta.

Emlékük legyen áldott!

Gyöngyössy János: *Székely templomerődök*. Székelyudvarhely, 1993. 102l.

A munka megszületéséről Gyöngyössy János a következőket írja: "A történeti múlt tárgyi emlékei már akkor vonzottak, amikor kamasz fejjel, Orbán Balázs nyomdokain haladva, többnyire gyalogosan, bejártam a két Homoród mentét, Erdővidéket, később pedig Háromszék egy részét. Kezdetben az udvarházaktól a gazdasági épületekig, a templomoktól a várhelyekig mindent felkutatam, ám hamarosan beláttam, hogy mindezt kellőképpen átfogni, korszerűen feldolgozni, egy ember számára majdnem lehetetlen. Végül úgy döntöttem, hogy érdeklődési körömet a várfalakkal megerősített templomokra szűkítem..."

A könyv három fejezetet foglal magában: 1: A várépítő székelység, 2: A székely templomok erődítményei, 3: Építéstörténeti vázlatok.

Orbán Balázs a múlt század hatvanas éveiben, a Székelyföldön több vármaradványt a Csíki krónika nyomán a "székely rabonbánok" várainak tartotta. A szerző szerint ezeket a várakat nem a székelyek építették. A Székelyföld első két várát (Székely támad, Székely bánja) 1562-ben fejedelmi rendeletre építik abban a küzdelemben, amit a székelység vív ősi szabadságáért száz éven át, az önálló erdélyi fejedelemség kialakulásától.

A székelység mindent megtett annak érdekében, hogy földjén vár ne épüljön. Helyesen állapítja meg a szerző, hogy "Székelyföldön, a székelyek betelepülése után, várat csak építtetni lehetett, erőszakkal." A székelység a 16-17. századokban, maga és javai védelmére, önszántából, a templomi cintermeket falusi templomerődökké építette át. Ezek a templomközpontú erősségek kezdetben megfelelő védelmet biztosítottak a falu népe számára, főképp kisebb számú portyázó csapatokkal szemben.

Az építéstörténeti vázlatok keretében kilenc legjellegzetesebb vártemplom történetét ismerteti röviden, ezek közül 5 unitárius: Árkos, Bölön, Homoródszentmárton, Nagyajta, Székelyders; Illyefalva, Sepsiszentgyörgy és Zabola református és Csíkkarcfalva katolikus.

Mint volt nagyajtai lelkész, a vártemplom építéstörténetét szükségesnek tartom általam ismert néhány adattal kiegészíteni. 1954-ben meghívtuk Debreczeni László ismert műépítést, hogy a templom és vár javítási tervét készítse el. Hónapokig tartó munka eredményeként megállapítást nyert, hogy a templomnak eredetileg félköríves záródású szentélye és valószínűleg sima mennyezete volt. 1510-ben - a szentélyt elvászoló ív felirata szerint - a hajóval egy szélességű, gótikus szentélyt építenek és a templomhajót is boltozatosra alakítják. A támpillérek a hajónál utólagosan épültek. A hajó északi falán freskó töredékek vannak, melyeket kátránypapírral fedtünk be az új vakolás előtt. A gótikus sekrestye ajtó is a vakolat alól került ki. Tőle 1,5-2 m. megtaláltuk az eredeti félköríves szentély záró falát. A padlástérben fedeztük fel a lőnyílásokat, azokat kívülről 10 cm. mélyítve láthatóvá tettük. A nyugati templomajtó is falban eltolható gerendával zárul. A keleti várfalban található 1622-es évszám a vár építését jelezheti. Az 1789 évi püspöki vizitáció említi a templom köré épített kamrákat, melyeket éppenny, mint a várfal körülieket, raktározásra használták. A templom körüli

kamrák 2 emeletesek voltak: földszintjén a gabonát, első emeletén a húst, és a második emeletén a ruhaneműket tárolták.

A függelékben Gyöngyössy János 16 székely templomerőd különböző típusainak rajzát mutatja be. Ezek közül 3 unitárius: Kövend, Várfalva és Sinfalva. Kimaradt Bágyon, melynek templomát a 18. század végén lebontják és újat építenek, de a románkori tornya megmarad, kettős ablakkal. A tornyon két emeletnyi magasságban látható a székely címer, a nap és a hold, keret nélkül, mely szerintünk a székelység egyik legrégebbnek látszó címere.

A végszóban az erdélyi ember örök optimizmusa szólal meg: "Amit a tatár, a török, vagy az idegen zsoldos nem tett a földdel egyenlővé, azt ledöntötte a földrengés, hamuvá változtatta a tűzvész. S mi még ezek után is megmaradt, azt tovább rombolta a tudatlanság, a hozzánemértés, majd - miután kisebbségi sorba kerültünk - az irántunk megnyilvánuló rosszindulat is. Mégis, mindig újakezd-tük. Üszkös romok helyén új templomokat, tornyokat emeltünk, s építettünk várat is, ha kellett, a megmaradásunkért. És mindig újra fogjuk kezdeni. Csak a Mindenható erősítsen meg bennünket..."

Gyöngyössy János a székely templomerődök jelenlegi állagának felleltározásával nagyértékű munkát végzett, egyben felhívta a figyelmet műemlékeink gondozására is. Várjuk a könyv folytatását!

Az eredeti példány a szerző kezeírása; a rajzokat saját helyszíni felmérései alapján készítette. A könyv a Soros Alapítvány támogatásával jelent meg. Gyöngyössy János könyvét olvasóink figyelmébe ajánljuk!

Szabó Dezső

Hazahív a hűség. Romániai magyar költők vallomásai a szülőföldről. Válogatta és szerkesztette Lisztóczi László. A grafikai sorozatot Plugor Sándor készítette. Castrum kiadó, Sepsiszentgyörgy, 1993. 537 l.

Isten kezében - Hazahív a hűség..., mintha egy vallomás lélekszavai fakadnának fel csend-szomjas életünk forrás-vágyainál. Béborult a hűség,/ hús esője sír./ Hazahív a hűség / s otthonunk a sír. - áramlik felénk a mélyzengésű bizalom vers-imája Dsida Jenőnek. Szomorkás, de annál vigasztalóbb. Imádság szavainkról lemosom a felszínes fakó félelmet. A reménység lángocskája: a hit fénycsóvája, sáros beszédünk, pocsoya-pizkos betűnk, csupán a hús esőben tisztulhat hűséggé. Közös otthon vár reánk, hova a hűség szólít mindannyiunkat. Hol otthon van, ott hon van.

Nehéz vállalkozás egy verses kötetről beszámolót, ismertetőt írni. Fennáll annak a tévedésnek a lehetősége, hogy a szubjektív látószögéből kiesik, kimarad mindaz, mi az objektívitasban az érték. A verseket az objektívitasunk cél-szempontjából ítélni, csupán a szakavatott irodalom-tudósoknak adatott meg, viszont úgy száraz elméleti lenne az ismertető. Ez a könyv mindannyiunkhoz szól. Belesimul lélekcsendünk mélységeibe, üzenetével átformálhatja látásunkat, gondolkodásunkat.

Merész vállalkozás lenne a kötetben található versek tizenegy ciklusát, vagy egyes verseit külön, rövid terjedelemben ismertetni, méltatni. Főlősleges volna a kötet szerzőire és verseire is hivatkozni, mert hiányos és hibás lenne az ismertetés. Egyáltalán elég lenne-e felsorolni csupán a neveket és verseket? Hol

maradnának a versbe menekülő igazság reménységei? Erről nem lehet írni. Ezeket a verseket meg kell élni. El kell olvasni a verseket, s hagyni a szavaknak, hogy megteremthessék és megteremjék önmagukat bennünk. Fájdalmas gyönyörűséggel, bátor hangú leplezetlenséggel, makulátlan szégyenérzéssel, őszinte elpirulással, józan kitartással csobognak a vers-szavak friss hűség-vállalásai.

A könyvet lapozva élménygazdag világgal találkozik az olvasó, de - véleményem szerint - hiányérzettel is. Talán több mai (ma élő) romániai magyar költő nevét és verseit igényelné még az olvasó (Kányádi Sándor, Egyed Emese, Beke Sándor, és hadd ne folytassam.)

Kíváncsian várjuk a romániai magyar költők újabb vallomás-kötetét. Érezzük, tudjuk: van hozzánk szavuk, és nekünk is szükségünk van vallomásaikra!

Köszönjük hát - az olvasók nevében - ezt a verses könyvet. Várjuk a következőt.

- sászy -

ELŐFIZETŐINK FIGYELMÉBE!

A Keresztény Magvető előfizetési díja belföldön 1000 lej, melyet a lelkeszi hivatal útján vagy közvetlenül az egyházi központban (Episcopia Unitariana, 3400 Cluj-Napoca, B-dul 22 Decembrie nr. 9.) lehet befizetni.

Az előfizetési díj a nyugati országok részére évi 12 dollár.

Annual subscription from abroad \$ 12 (postage included) should be sent to the Unitarian Church Headquarters, B-dul 22 Decembrie nr. 9, 3400 Cluj-Napoca, Romania

Készült a kolozsvári GLORIA nyomdában

